

Turun yliopisto
University of Turku

OPIKELIJOIDEN YRITTÄJYYSASENTEET RAISION SEUDUN KOULUTUSKUNTA- YHTYMÄSSÄ

Liiketaloustiede, johtamisen ja organi-
soinnin pro gradu -tutkielma

Laatija:

Heli Aaltonen 423760

Ohjaajat:

KTT Essi Saru

KTT Kalle Pajunen

25.2.2014

Turku

Sisällys

1	JOHDANTO.....	5
1.1	Yrittäjyyden merkitys.....	5
1.2	Eri kouluasteiden yrittäjyystutkimuksia.....	6
1.2.1	Yrittäjyys perusopetuksessa.....	7
1.2.2	Toisen asteen koulutuksen opiskelijoiden yrittäjyysasenteet	8
1.2.3	Ammattikorkeakoulua ja yliopistokoulutusta koskevia tutkimuksia.....	9
1.3	Yrittäjyyden opetus Raision seudun koulutuskuntayhtymässä	11
2	YRITTÄJYYSKASVATUKSEN JA YRITTÄJYYDEN MÄÄRITELMIÄ JA TAVOITTEITA.....	12
2.1	Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet ja toteutuminen	12
2.2	Yrittäjyys.....	17
2.2.1	Yrittäjäominaisuudet ja osaamisvaatimukset.....	19
2.2.2	Sisäinen ja ulkoinen yrittäjyys	21
2.2.3	Yrittäjäksi ryhtymisen taustatekijöitä	23
2.2.4	Yrittäjyysasenne, arvot, motivaatio ja identiteetti	23
2.3	Yrittäjyyskasvatuksen edistämisehdotuksia.....	25
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	27
3.1	Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymys.....	27
3.2	Raision seudun koulutuskuntayhtymä tutkimuskohteena	29
3.3	Aineiston analyysi	34
3.4	Luotettavuuden arviointi	36
4	OPISKELIJOIDEN KÄSITYKSET YRITTÄJYYDESTÄ.....	39
4.1	Vastaajien taustamuuttajat	39
4.2	Opetussuunnitelma ja yrittäjyys	40
4.3	Oma yrittäjyys.....	50
4.4	Yrittäjätaipumukset	57
4.5	Yrittäjäominaisuudet	65
5	JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO	69
	LÄHTEET.....	74
	LIITTEET	
	LIITE 1 Saatekirje.....	79
	LIITE 2 Kysymyslomake.....	80

LIITE 3	Opetussuunnitelma ja yrittäjyys	82
LIITE 4	Oma yrittäjyys.....	85
LIITE 5	Yrittäjätaipumukset.....	86

TAULUKOT

Taulukko 1	Aloittavien ryhmien vastaajat toimipisteittäin ja koulutusohjelmittain ..	33
Taulukko 3	Päätävien vastaajat toimipisteittäin ja koulutusohjelmittain.....	34
Taulukko 5	Aloittavien ryhmien vastaajat koulutusohjelman ja iän mukaan	39
Taulukko 6	Päätävien ryhmien vastaajat iän mukaan	40
Taulukko 7	Olen saanut koulussa tietoa yrityksen perustamisesta	42
Taulukko 8	Ammatillisiin opintoihini sisältyy yrittäjyys-kokonaisuus	42
Taulukko 9	Oppilaitoksessa kannustetaan yrittäjyyteen	43
Taulukko 10	Oppilaitoksessa on yrittäjyyttä synnyttävä oppimisympäristö	44
Taulukko 11	Oppilaitos tekee yhteistyötä yrittäjien kanssa.....	44
Taulukko 12	Oppilaitoksen työkuultuuri kannustaa yrittäjämäiseen toimintaan.....	45
Taulukko 13	Oppilaitoksessa on riittävästi yrittäjyydenopetusta	45
Taulukko 14	Olen osallistunut koulun NY24h-leiriin	46
Taulukko 15	Haluan osallistua koulun NY24h-leiriin.....	47
Taulukko 16	Olen osallistunut koulun Vuosi yrittäjänä -kurssiin	47
Taulukko 17	Haluan osallistua koulun Vuosi yrittäjänä -kurssiin	48
Taulukko 18	Joku perheenjäsenistäni toimii yrittäjänä.....	51
Taulukko 19	Tunnen hyvin eri yritysmuodot	51
Taulukko 20	Tiedän mitä yrittäjämäinen toiminta tarkoittaa.....	52
Taulukko 21	Uskon tulevaisuudessa toimivani yrittäjänä	53

Taulukko 22 Olen valmis tekemään kovasti työtä	58
Taulukko 23 Haluan itse kehittää työtäni	59
Taulukko 24 Olen halukas panostamaan omaan oppimiseeni	60
Taulukko 25 Osaan asettaa itselleni tavoitteita	60
Taulukko 26 Olen pitkäjänteinen	61
Taulukko 27 Haluan palautetta ja otan siitä opikseni	61
Taulukko 28 Tulen hyvin toimeen muiden kanssa	62
Taulukko 29 Haluan kantaa vastuun työstäni ja sen vaikutuksista	62
Taulukko 30 Minulla on käsitys siitä miten yritystoiminnassa menestytään.....	63
Taulukko 31 Olen luova ja keksin uusia tapoja toimia ja ratkaista ongelmia.....	63
Taulukko 32 Hyväksyn epäonnistumisen, mutta se ei tarkoita, että olisin itse huono	64
Taulukko 33 Yrittäjäyksiämielikuvat	67

1 JOHDANTO

1.1 Yrittäjyyden merkitys

Yrittäjyys ja yrittäjyyden lisääminen Suomessa on ajankohtaista kansantalouden kehittymisen kannalta. Taloudellinen hyvinvointi ja yhteiskunnan kehittyminen edellyttävät vahvaa ja kilpailukykyistä yritystoimintaa (Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat 2009, 12). Yrittäjyyteen ja elinkeinoelämään vaikuttavat väestön ikärakenteen ja tuotantotapojen muutokset koskevat koko Eurooppaa, mutta Suomessa ongelma on muuta Eurooppaa suurempi suurten ikäluokkien eläköitymisen ja pienten ikäluokkien työelämään tulo vuoksi (Työelämän kehittämisstrategia vuoteen 2020). Näiden syiden takia Suomessa tulisikin ryhtyä merkittäviin toimenpiteisiin uusien yrittäjien aktivoimiseksi.

Tilastokeskuksen mukaan Suomessa on noin 262 000 yritystä ja näistä yrityksistä 28 000 tulee myyntiin seuraavan kymmenen vuoden aikana yrittäjien ikääntymisen tai muiden syiden johdosta. Yrittäjäsanomien (7/2012) artikkelin mukaan Suomessa on noin 74 000 yli 55-vuotiasta yrittäjää ja heistä lähes 40 prosenttia uskoo myyvänsä yrityksensä ulkopuoliselle seuraavan kymmenen vuoden aikana ja 28 prosenttia uskoo lopettavansa yrityksen. Yrittäjyys Suomessa -selvityksestä (2011, 9) käy ilmi, että yrittäjät ovat palkansaajia ikääntyneempiä. Heistä 27 prosenttia on yli 55-vuotiaita, palkansaajista sen sijaan vain 17 prosenttia. Vuonna 2008 yrittäjyysaste eli yrittäjien osuus työllisistä oli koko maassa keskimäärin 9,5 prosenttia. Opetusministeriön teettämässä tutkimuksessa (Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat 2009, 13) todetaan, että vain 18 prosenttia yrittäjistä on alle 35-vuotiaita, 14 prosenttia on yli 60-vuotiaita ja 40 prosenttia yli 50-vuotiaita. Aiheeseen liittyvän Seinäjoen ammattikorkeakoulun tekemän omistajanvaihdosbarometrin kuvaama elinkeinoelämän muutos koskettaa yrittäjien lisäksi yli 200 000 palkansaajaa työmahdollisuuksien ja työelämän muutoksena. (Yrittäjäsanomien 7/2012.) Näin ollen yrittäjyyteen liittyvät seikat: asenteet, arvostukset ja osaaminen, ovat merkittäviä suurelle osalle väestöä.

Huolimatta siitä, että yrittäjyydellä on tärkeä merkitys Suomen elinkeinoelämässä, on Suomessa kansainvälisesti katsoen kuitenkin suhteellisen vähän yrittäjiä. Yritysten määrä on tällä vuosituhannella kasvanut keskimäärin 6000 yrityksellä vuodessa. Syntyneistä yrityksistä suurin osa on ollut alle 10 henkilöä työllistäviä mikroyrityksiä. Yritysten määrä on kasvanut etenkin sosiaali- ja terveyspalveluissa, koulutuksessa, muissa yhteiskunnallisissa ja henkilökohtaisissa palveluissa, rahoituksessa, liike-elämän palveluissa ja rakentamisessa. (Yrittäjyys Suomessa, perustietoa yrittäjyysopetuksesta 2011, 4–6.)

Yrityksiä perustetaan suhteellisen vähän, mutta esteenä eivät ole yrittäjyyteen liitetyt arvot ja asenteet, sillä edellä mainitun Suomen Yrittäjien Yrittäjyys Suomessa (2011) selvityksen mukaan suomalaiset suhtautuvat yrittäjyyteen ja yrittäjänä toimimiseen ai-

kaisempaa myönteisemmin. Yli 40 prosenttia suomalaisista haluaisi toimia mieluummin yrittäjänä kuin palkansaajana, jos saisi valita vapaasti. Suomessa yrittäjyydestä kiinnostuneiden määrä on alempaa eurooppalaista keskitasoa. Erityisesti nuorten asenteet yrittäjyyttä kohtaan ovat muuttuneet myönteisemmiksi. Yrittäjäksi ryhtymistä estävinä tekijöinä pidetään taloudellista epävarmuutta, epäsäännöllisiä työaikoja ja pitkiä työpäiviä. Hyviksi puoliksi nähdään työn itsenäisyys ja vapaus, mahdollisuus vaikuttaa ja itsenäinen päätäntävalta, mahdollisuus menestyä, oman ajankäytön sekä itsensä toteuttamisen mahdollisuudet. (Yrittäjyys Suomessa, perustietoa yrittäjyysopetuksesta 2011, 7.) Asenteiden muutokseen ovat vaikuttaneet yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset sekä yritys-toimintaan kannustavat suhdanteet. Oma merkityksensä on ollut myös yrittäjyyskasvatuksen vahvistamisella ja kehittämällä (Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat 2009, 12). Yrittäjyyskasvatuksella ja yrittäjyyden opetuksella on mahdollista vaikuttaa yrittäjyysinnostukseen, ja niiden kehittämiseen on viime aikoina kiinnitetty huomiota.

Tutkittaessa nykyisin yrittäjinä toimivien koulutustasoa todetaan, että heistä muuta väestöä selvästi suurempi osuus on saanut opistotasoisien koulutuksen. Vuoden 2004 jälkeen perustetuissa yrityksissä yrittäjinä toimivien koulutustaso on kauemmin toimineita yrittäjiä selvästi korkeampi (Yrittäjyys Suomessa, perustietoa yrittäjyysopetuksesta 2011, 10). Yrittäjien koulutustaso on noussut samassa suhteessa kuin väestön yleinen koulutustaso. Kolmellakymmenellä prosentilla yrittäjistä on taustanaan ammatillinen koulutus, näin ollen ammatillinen koulutus on yleisin yrittäjien koulutustausta. Korkeakoulututkinnon suorittaneita kaikista yrittäjistä on yhdeksän prosenttia. Uusien, aloittavien yrittäjien joukossa korkeakoulututkinto on yleisempi, noin viidesosalla on korkeakoulututkinto. (Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat 2009, 13). Huolimatta siitä, että akateemisten yrittäjien määrä ja suhteellinen osuus yrittäjistä on lisääntynyt, heidän määränsä on edelleen pienempi kuin muun koulutuksen hankkineiden yrittäjien. (Hytti, Paasio & Pukkinen 2004, 13). Yrittäjyyden edistäminen asenteisiin vaikuttamalla ja käytännön osaamiseen panostamalla on kaikilla koulutusasteilla mahdollista, tarpeellista ja ajankohtaista.

1.2 Eri kouluasteiden yrittäjyystutkimuksia

Opiskelijoiden yrittäjyysasenteista on Suomessa tehty viime vuosina useita tutkimuksia. Tutkimuksia on tehty eri kouluasteilla, peruskoulussa, toisen asteen koulutuksessa ja korkeakouluissa opiskelevista. Tutkimuksen kohteena ovat olleet myös monien eri alojen opiskelijat. Suhtautuminen yrittäjyyteen muuttuu kuitenkin ajan ja olosuhteiden muuttuessa (Yrittäjyys Suomessa, perustietoa yrittäjyysopetuksesta 2011, 7). Asenteisiin todennäköisesti vaikuttaa kulloinenkin koko yhteiskunnan taloudellinen tila, alueellinen taloudellinen tilanne sekä nuorten elämään vaikuttavat muut tekijät. Seuraavissa

alaluvuissa on esitelty aiempia eri kouluasteilla tehtyjä yrittäjyystutkimuksia ja vertailtu niiden tuloksia toisiinsa. Tässä tutkimuksessa selvitetään ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien käsityksiä yrittäjyyden opetuksesta ja yrittäjyydestä.

1.2.1 Yrittäjyys perusopetuksessa

Turun alueella yrittäjyyttä yleensä ja nuorten suhtautumista siihen on selvitetty Yrittäjyyden uusi kuva 2020 -hankkeessa. Hankkeen ovat toteuttaneet Turun kauppakorkeakoulun Tulevaisuuden tutkimuskeskus sekä Turun seudun kehittämiskeskus TAD Centre. Yrityselämän, valtion, kuntien ja järjestöjen edustajien lisäksi hankkeeseen on osallistunut yläasteen, ammattiopiston ja korkea-asteen opiskelijoita sekä työelämässä olevia nuoria. Workshopien, kyselyiden ja keskustelufoorumien avulla on selvitetty muutenkin kuin perusasteella opiskelevien nuorten mielipiteitä. Hankkeen loppuraportissa esitetään lukuisia yrittäjyyttä edistäviä toimenpiteitä. Osa ehdotuksista on suunnattu yrityselämälle, osa kouluille ja opetuksen kehittämiseen. Tuloksien perusteella yrittäjyyttä arvostetaan, siihen asennoidutaan myönteisesti ja yrittäjältä odotettuja ominaisuuksiakin vastaajilla on. Monista yhteiskunnasta ja henkilökohtaisista syistä johtuen yrittäjäksi ryhdytään kuitenkin harvoin. Yhteiskuntaan liittyviä syitä ovat mm. verotus, arvostus, byrokratian ja riskin määrä sekä koulutus. Henkilökohtaisia syitä ovat mm. perheen ja ystävien tuki sekä positiiviset yrittäjäesimerkit. Tärkeiksi yrittäjyyden opettamiseen liittyviksi syiksi todettiin tietojen saaminen yrittämisestä ja yrittäjyydestä. Opetuksessa tulisi olla valmentava ote ja siihen tulisi liittää yhteistyö yrityselämän kanssa. (Nurmi 2004, 67–78.)

Yrittäjyhteistyön ja yrittämiseen valmentavan opiskelutyylin puolesta puhutaan myös Lenita Hietamiehen väitöskirjassa, jossa selvitetään yrittäjämäistä toimintaa perusopetuksen 7. luokalla. Kaksiosaisen tutkimuksen ensimmäisessä osassa on selvitetty, mitä ohjeita perusopetuksen opetussuunnitelma 2004 antaa yrittäjämäisestä toiminnasta. Tuloksien perusteella tämä opetussuunnitelma ei tarjoa selkeitä toimintatapoja. Toisessa osassa on tutkittu oppilaiden yrittäjämäisen toiminnan ilmenemistä silloin, kun oppimisympäristöä on muutettu yrittäjämäistä toimintaa tukevaksi mm. tutkivaa ja ongelmaperusteista oppimista lisäämällä. (Hietamies 2012, 77, 114.)

Yksityisyrittäjien säätiön, Kerhokeskus - Koulutyön tuki ry:n ja Nuorisotutkimusverkoston toimeksiannosta on tehty tutkimus nuorten yrittäjyyspoliittisista kirjoituksista ja asenteista. Tutkimuksessa on käytetty viittä eri aineistotyyppiä: kirjoituskilpailun aineita vuosilta 1985–2006, nuorten yrittäjyyskyselyä, median tekstejä yrittäjäpolitiikasta ja yrittäjyyskasvatuksesta, haastatteluja sekä muita tutkimuksia (Paakkunainen 2007, 9). Edellistä uudempi tutkimus on Taloudellisen tiedotustoimiston ja Fountain Parkin vuosina 2006–2011 tekemä verkkohaastattelututkimus peruskoulussa ja lukiossa opiskele-

vien asenteista työhön ja yrittäjyyteen. Tuloksien mukaan nuoret tuntevat yrityksiä huonosti eivät saa mielestään riittävästi koulutuksessa niistä tietoja (Nuorisotutkimus 2011). Näiden tutkimuksien tuloksien perusteella voidaan todeta, että nuoret pitävät lisätiedon saamista yrittäjyydestä ja yrittämiseen liittyvistä seikoista tarpeellisena ja tärkeänä.

Koulun tarjoaman yrittäjyyskasvatuksen edustamien arvojen, kilpailullisuuden ja voiton tavoittelun, on kuitenkin todettu poikkeavan koulun perinteisistä arvoista, ja näiden kahden ajatusmaailman kamppailevan opetuksen toteuttamisessa. Maija Korhosen perusopetuksen yrittäjyyskasvatusta koskevassa väitöskirjassa yrittäjyyskasvatuksen todettiin korostavan sosiaalista ja käytännöllistä kyvykkyyttä sekä luovuutta koulun perinteisesti arvostaman teoreettisen ja tiedollisen osaamisen sijaan. Tutkimuksen mukaan koulussa, tasa-arvoisuusodotuksista huolimatta, nähdään kuitenkin edelleen yrittäjyyteen liitetyt kyvyt sukupuoleen ja yhteiskuntaluokkaan sitoutuneina. Sosiaalisesti tai käytännöllisesti lahjakkaat keskiluokkaiset tai työväenluokkaiset pojat olivat muita ryhmiä lähempänä yrittäjyyskasvatukselle määriteltyjä tavoitteita (Korhonen 2012, v–vii). Yrittäjyyden edistämistä tavoittelevan opetuksen toteuttamisessa on siis haasteita koulun sisällä.

Näistä edellä olevista tutkimuksista voi päätellä, että sekä yrityselämällä että koulu- maailmalla olisi halutessaan mahdollisuuksia lisätä yrittäjyyteen kannustavia toimenpiteitä. Nykyisellään perusopetuksen opetussuunnitelmat eivät ole yrittäjyyttä edistäviä ja oppilaat eivät saa riittävästi yrittäjyysopetusta eivätkä tunne tarpeeksi yritystoimintaa. Käytännön toimenpiteinä olisivat esimerkiksi yritysten aktiivisempi osallistuminen ja esittäytyminen kouluissa sekä koulujen työtapojen muuttaminen yhteistoiminnallisiksi ja aktivoiviksi.

1.2.2 Toisen asteen koulutuksen opiskelijoiden yrittäjyysasenteet

Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien nuorten yrittäjyysintentiota on tutkittu Päijät-Hämeessä Koulutuskeskus Salpauksessa. Tutkimukseen ovat osallistuneet kaupan ja hallinnon alan, ravitsemis- ja matkailualan, teknisen alan, sosiaali- ja terveystieteiden sekä käsi- ja taideteollisen alan koulutusta aloittavia ja päättäviä opiskelijoita. Aloittavien ja päättävien opiskelijoiden yrittäjyysintentioiden erojen lisäksi tutkimuksessa on selvitetty, onko eri koulutusalojen välillä eroja. Tuloksissa todetaan yrittäjyysintention olevan päättävillä vain vähän suurempi kuin aloittavilla. Koulutusalojen välillä ei merkittävää eroa havaittu. (Laisi ja Liimatainen 2004, 68, 76.)

Sosiaali- ja terveystieteiden sekä liiketalouden ja hallinnon alan opettajien ja opiskelijoiden yrittäjyysasenteita on tutkittu Omnia ammattiopistossa Espoon seudulla. Sosiaali- ja terveystieteiden tuloksia on verrattu liiketalouden ja hallinnon alan vastauksiin. Kyselytutkimus on tehty vuosina 2009–2010. Opettajien yrittäjyysasenteet todettiin vähän opiske-

lijoiden asenteita positiivisemmiksi. Eniten yrittäjyys kiinnosti liiketalouden alan miespuolisia opiskelijoita ja vähiten sosiaali- ja terveystieteiden naisopiskelijoita. Yrittäjyyskasvatuksella ja aikaisemmillä kokemuksilla yrittäjyydestä todettiin olevan vaikutusta yrittäjyysasenteisiin. Yrittäjyyskasvatus nähtiin myös tärkeäksi ja opintojen sisältämän yrittäjyysopetuksen määrää pidettiin riittävänä. (Wiik 2011.)

Pirkanmaalaisten toisen asteen opiskelijoiden yrittäjyysasenteita ja näkemyksiä yrittäjyyskoulutuksesta on tutkittu Tampereen ammattikorkeakoulun Voimala-hankkeeseen liittyen. Hankkeen tavoitteena on ollut nuorten yrittäjyyteen innostaminen. Tutkimuksessa pyrittiin opinto-ohjaajien välityksellä tavoittamaan mahdollisimman satunnainen joukko toisen asteen opiskelijoita. Vastanneista 85 prosentilla oli positiivinen mielikuva yrittäjyydestä ja 83 prosenttia koki yrittämisen mielenkiintoisena ammattina. (Katajala 2010, 5, 7). Myös nämä toisen asteen opiskelijat arvioivat omaavansa runsaasti yrittäjyysominaisuuksia kuten perusasteen oppilaatkin aikaisemmin esitellyssä Yrittäjyyden uusi kuva -tutkimuksessa. Koulun yrittäjyyskursseja opiskelijat eivät pitäneet kovinkaan kiinnostavina. Vastaajien mielestä niiden tulisi sisältää tiimityöskentelyä, todellisia projekteja sekä nuorten yrittäjien vierailuja. (Katajala 2010, 16.)

Yrittäjyyttä arvostavaksi, mutta yritystoimintaa vaativana pitäviksi osoittautuivat asenteet myös Opetusministeriön, Nuorisotutkimusverkoston ja Nuorisosiain neuvottelukunnan Nuorisobarometri 2004 -tutkimuksessa, jossa kohdejoukkona oli 15–29-vuotiaita nuoria. Tämän tutkimuksen mukaan 24 prosenttia nuorista haluaisi tulevaisuudessa ryhtyä yrittäjäksi. Yrittäjyys oli huomattavasti kiinnostavampaa niiden mielestä, joiden lähipiirissä oli joku yrittäjänä toimiva. Nämä kiinnostuneet olivat hie-man ei-kiinnostuneita vanhempia ja useammin miehiä kuin naisia. Yrittäjyyskiinnostuksen todettiin vähenevän koulutustason noustessa. (Wilska 2004, 26, 28, 62.)

Toisen asteen koulutusta suorittavien yrittäjyysasenteita tutkiessa on siis havaittu, että aloittavien ja päättävien yrittäjyysaikomuksissa ei ole suurta eroa. Liiketalouden opiskelijat ovat kiinnostuneimpia yrittäjyydestä, mutta koulutusohjelmien väliset erot eivät ole merkittäviä. Opiskelijoilla on myönteinen mielikuva yrittäjyydestä, he kokevat omaavansa yrittäjävalmiuksia ja he arvostavat yrittäjyyttä, mutta pitävät sitä vaikeana. Myös toisella asteella, kuten perusopetuksessakin, esitettiin opiskelutapojen kehittämistä aktivoivammiksi.

1.2.3 Ammattikorkeakoulua ja yliopistokoulutusta koskevia tutkimuksia

Positiivinen yrittäjyysasenne on todettu myös Jyväskylän ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opiskelijoille sekä ammatillisessa koulutuksessa opiskeleville tehdyssä tutkimuksessa. Kaikista vastanneista 9 prosenttia haluaisi yrittäjäksi ja 60 prosenttia piti yrittäjyyttä mahdollisena vaihtoehtona. Yrittäjyyttä pidettiin kovasti työtä vaativana ja haastava-

na. Sen todettiin vaativan läheisten tukea, markkinointiosaamista, antavan mahdollisuuden tehdä itseä kiinnostavaa työtä ja vaativan talousasioiden ja markkinoiden tuntemusta sekä olevan riskialtista. (Kauppinen 2009.)

Ammattikorkeakouluopinnot aloittavien ja päättävien yritysaikeuksissa ei havaittu merkittävää eroa Jussi Pihkalan vuosina 2000 ja 2003–2004 tekemän ammattikorkeakoulujen opiskelijoiden yritysintotutkimuksen tuloksien perusteella, mutta kiinnostus yrittäjyyteen oli opintojen myötä kohonnut. Opintojen loppuvaiheessa esiintyi kuitenkin enemmän epävarmuutta omaan yrittäjyyskykyihin luottamisessa. Yritysopinnot nähtiin tärkeiksi yrittäjyyteen liittyvän ajattelun lisääjänä, mutta yrittäjätoiminnan aloittamiseksi niitä ei pidetty oleellisena. Tärkeänä pidettiin myös opintojen liittämistä käytäntöön todellisten yrittäjäkontaktien avulla ja lisäksi toivottiin yrittäjyysopintojen painottuvan enemmän opintojen loppuvaiheeseen (Pihkala 2008, 104–105).

Savonia-ammattikorkeakoulun ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoiden yrittäjyysasenteiden tutkimuksessa vuodelta 2006 Hilikka Lassila toteaa, että opinnot aloittavat opiskelijat asennoituvat yrittäjyyteen myönteisesti, omaavat tutkimuksessa eriteltyjä yrittäjäominaisuuksia ja kaikkien tutkimukseen osallistuneiden koulutusalojen opiskelijat olivat kiinnostuneita yrittäjäopinnoista. Yrittäjäksi ryhtymistä oli jollain tasolla ajatellut jopa 73 prosenttia vastanneista. Opiskelijoiden yleisimmiksi motiiveiksi yrittäjäksi ryhtymiseen olivat itsenäinen työ ja mahdollisuus tehdä itsenäisiä päätöksiä. Tähän tutkimukseen vastanneet, kuten toisen asteen tutkimukseen osallistuneetkin (Katajala 2010), pitivät yrittäjämäisten taitojen ja asenteiden opiskelun liittämistä opintoihin tärkeänä.

Turun kauppatieteiden korkeakoulun valmistumisvaiheessa olevien opiskelijoiden yrittäjyysasenteita ja -motivaatiota on pro gradu -tutkielmassaan selvittänyt Janne Helmisääri. Opetuksen ei todettu kannustavan yrittäjyyteen, mutta kauppatieteellinen koulutus nähtiin eniten yrittäjyysvalmiuksia antavana koulutuksena. Yrittäjyys nähtiin enemmän ammatillisen toisen asteen ja ammattikorkeakoulun valinneiden uravaihtoehtona. (Helmisääri, 2005.)

Perusasteen ja lukion opettajien yrittäjyys- ja yrittäjyyskasvatusasenteita on tutkittu yrittäjyyskasvatuskoulutuksen yhteydessä. Asenteet osoittautuivat merkittävästi positiivisemmiksi kuin tähän koulutukseen osallistumattomien opettajien. Tutkimuksen tuloksien mukaan siis ainakin opettajille suunnattu yrittäjyyskasvatuskoulutus vaikuttaa asenteisiin (Ruskovaara 2007, 129).

Myös korkeakouluopiskelijat suhtautuvat näiden tutkimusten valossa yrittäjyyteen positiivisesti ja kokevat yrittäjyysopinnot tärkeiksi. Opiskelijoiden yrittäjyysaikeuksissa ei havaittu merkittävää eroa opintoja aloittavien ja päättävien joukossa, mutta kiinnostus yrittäjyyttä kohtaan oli kuitenkin opintojen edetessä kohonnut.

Kaikilla kouluasteilla opiskelijat suhtautuvat myönteisesti yrittäjyyteen edellä esiteltyjen tutkimuksien perusteella. Opiskelijat pitävät yrittäjyysopintoja tärkeinä, mutta

näkevät niiden sisällöissä ja sijoittumisessa kehittämismahdollisuuksia. Opinnoilta toivotaan käytännönläheisyyttä, enemmän yhteistyötä yrityselämän kanssa ja opiskelutavan muuttamista yhteistyössä ja tekemällä oppimiseen. Nämä toiveet ovat samansuuntaisia opetushallituksen ja muiden koulutuksen sisältöjä suunnittelevien tahojen esittämien tavoitteiden kanssa.

1.3 Yrittäjyyden opetus Raision seudun koulutuskuntayhtymässä

Yrittäjyyteen on myös tutkimuksen kohteena olevassa koulutuskuntayhtymässä viime vuosina kiinnitetty huomiota. Eri yksiköissä on luokkaopetuksen lisäksi järjestetty erityyppisiä yrittäjyyteen perehdyttäviä kokonaisuuksia YES-verkoston mallien mukaan. YES-verkosto on opetushallituksen, ELY-keskusten, yrittäjäjärjestöjen ja alueellisten toimijoiden verkosto, jonka tarkoituksena on edistää koulujen yrittäjyyden opetusta. Koulutuskuntayhtymän toimipisteissä on järjestetty Yrittäjyyden 24h-leirejä sekä Vuosi yrittäjänä -koulutuksia. Yrittäjyyden 24h-leirejä on toteutettu toimipistekohtaisesti ja kaikkien yksikköjen yhteisinä projekteina. Tällöin tavoitteena on yrittäjyyteen perehtymisen lisäksi ollut myös yksikköjen välisen yhteistyön lisääminen. Neljä 24h-leiriä on järjestetty kansainvälisen EU-projektin merkeissä. Yhteistyökouluja on ollut Ruotsista, Tanskasta ja Norjasta, ja kaikissa osallistujamaissa on järjestetty yksi leiri.

Keväällä 2013 koulutuskuntayhtymään perustettiin myös työryhmä, jonka tehtävänä on kehittää ja edistää yrittäjyysopetusta ja lisätä yhteistyötä elinkeinoelämän kanssa. Tämän tutkimuksen tavoitteena onkin selvittää opiskelijoiden kokemuksia nykyisin toteutetusta yrittäjyydenopetuksesta ja antaa ehdotuksia opetuksen kehittämiseen. Tutkimukseen ovat osallistuneet kaikki koulutuskuntayhtymän peruskoulupohjaista koulutusta tarjoavat yksiköt. Kysely tehtiin aloittaville ja päättävälle ryhmälle lukuvuoden 2012–2013 aikana.

2 YRITTÄJYYSKASVATUKSEN JA YRITTÄJYYDEN MÄÄRITELMIÄ JA TAVOITTEITA

2.1 Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet ja toteutuminen

Opetussuunnitelmien perusteissa todetaan koulujen tarjoaman yrittäjyyskasvatuksen olevan merkittävä koulunsisäinen yrittäjyysasenteita mahdollisesti muuttava oppiaine. Siksi oppilaitoksen tarjoaman yrittäjyyskasvatuksen määrää ja vaikutusta selvitetään tutkimuksessa. Opetushallitus on antanut lausuntoja ja tehnyt useita selvityksiä yrittäjyyskasvatuksesta. Opetusministeri Henna Virkkunen on OPH:n julkaisussa Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat 2009:7 määritellyt yrittäjyyskasvatuksen tavoitteiksi aktiivisen ja oma-aloitteisen yksilön, yrittäjämäisen oppimisympäristön, koulutuksen ja yrittäjyyttä tukevan toimintaverkoston yhteistyön sekä yhteiskunnan aktiivisen ja yrittäjämäistä toimintaa tukevan toiminnan. Tähän liittyvät myös elämänhallinnan, vuorovaikutuksen ja itsensä johtamisen taidot, kyky innovaatioihin ja muutosten kohtaamiseen sekä yrittäjyysmyönteiset asenteet, perustiedot ja -taidot, yrittäjämäinen toimintatapa sekä yritys-toimintavalmiudet.

Samassa OPH:n julkaisussa yrittäjyyskasvatus on määritelty seuraavasti:

”Yrittäjyyskasvatuksella tarkoitetaan pääasiassa opetushallinnon alalla tehtävää laaja-alaista työtä yrittäjyyden vahvistamiseksi. Yrittäjyyskasvatusta tekevät ja toimintaa tukevat myös useat työelämätahot ja järjestöt. Käytännön toimenpiteiden tavoitteena ovat myönteisten asenteiden lisääminen, yrittäjyyteen liittyvien tietojen ja taitojen kehittäminen, uuden yrittäjyyden aikaansaaminen, yrittäjien ja yrityksissä olevan henkilöstön osaamisen kehittäminen sekä yrittäjämäinen toimintatapa työpaikoilla ja kaikessa muussakin toiminnassa. Yrittäjyyskasvatus perustuu elinikäiseen oppimiseen ja verkostomaiseen toimintatapaan.” (Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat 2009, 11).

OPH on Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivojen laadinnassa tehnyt yhteistyötä eri yrittäjätoimijoiden kanssa. Työhön ovat osallistuneet työ- ja elinkeinoministeriö, maa- ja metsätalousministeriö, Opetushallitus, Etelä-Suomen lääninhallitus, Keskuskaupparemari, Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Suomen Yrittäjät, Maataloustuottajain keskusliitto MTK, Suomen Kuntaliitto, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ, Taloudellinen Tiedustustoimisto TAT, Suomen 4H-liitto, Kerhokeskus-koulutyön tuki, Nuori Yrittäjyys, Suomen uusyrityskeskukset, Nuorkauppakamarit, Oulun yliopiston Kajaanin opettajakoulutusyksikkö, Turun yliopiston normaalikoulu sekä Lappeenrannan teknillinen yli-

opisto. Suuntaviivojen laadinnassa on näin ollen tehty laajaa yhteistyötä elinkeinoelämän kanssa.

Yrittäjyyskasvatus on mainittu myös 22.6.2011 vahvistetussa hallitusohjelmassa sekä koulutus-, tiede- ja kulttuuripolitiikan että elinkeino-, työllisyys- ja innovaatiopolitiikan osioissa. Yrittäjyyskasvatuksen koulutuspoliittiset tavoitteet asetetaan seuraavasti:

”Hallituksen tavoitteena on nostaa suomalaiset maailman osaavimmaksi kansaksi vuoteen 2020 mennessä. Koulutuksen työelämäyhteyksiä sekä tietoa kansalaisen, työntekijän ja yrittäjän oikeuksista ja velvollisuuksista antavaa työelämä- ja yrittäjyyskasvatusta vahvistetaan kaikilla koulutusasteilla. Lukiokoulutuksen työelämäyhteyttä ja tietoutta vahvistetaan. Vahvistetaan työpaikalla tapahtuvan opiskelun roolia sekä työvaltaisten oppimisympäristöjen ja opetusmenetelmien käyttöä ja monipuolistetaan niiden toteuttamismahdollisuuksia ammatillisessa koulutuksessa.” (Hallitusohjelma 22.6.2011, 31).

Elinkeinopoliittiset tavoitteet hallitusohjelmassa määritellään seuraavasti:

”Suomi tarvitsee menestyviä yrittäjiä. Hallitus kannustaa eri keinoin yrityksiä kasvamaan ja kansainvälistymään. Uusien yritysten syntyminen ja toimivien yritysten kasvun ja kansainvälistymisen edistäminen ovat hallituksen yrityspolitiikan keskeisiä tavoitteita (mm. it-ala, ympäristö- ja energiateknologia, kaivosala, luonnonvara-ala sekä koulutuksen vienti). Hallitus vahvistaa luovien alojen elinkeinotoiminnan ja viennin mahdollisuuksia. Kiinnostusta ja valmiuksia yrittäjyyteen pyritään lisäämään koulutuksellisen toimin eri koulutusasteilla. Yritysten jatkajien löytämiseksi tehostetaan yrittäjyysvalmennusta. Kasvuyrittäjyyden edistämiseksi kehitetään pk-yritysten liiketoimintaosaamista. Edistetään koulutettujen nuorten työllistymistä ja yrittäjyyttä yrityshautomo- ja yrityskiihdyttämötoiminnan avulla.” (Hallitusohjelma 22.6.2011).

Suomalaisten yrittäjyyskasvatuksen merkitystä korostavien suositusten lisäksi myös Euroopan komissio on kiinnittänyt huomiota yrittäjyyden opetuksen kehittämiseen ja antanut asiasta suosituksia. Komission mukaan yrittäjyyskasvatukseen tulisi kiinnittää huomiota koko koulutusajan alkuopetuksesta yliopistokoulutukseen asti (Euroopan komissio, 2006). Näiden yleisten hallitusohjelmatasoisten ja opetushallituksen yleislinjausten lisäksi yrittäjyyskasvatuksen kehittämistä ja järjestämisestä on kaikille kouluasteille erillisiä opetushallituksen ohjeita ja määräyksentasoisia opetussuunnitelmiin liittyviä mainintoja.

Yleissivistävän koulutuksen yrittäjyyskasvatuksen painopistealueiksi OPH on määritellyt oppilaita aktivoivien oppimisympäristöjen kehittämisen, opetussuunnitelmien kehittämisen yrittäjyyskasvatusta tukevaksi, opettajien täydennyskoulutuksen, opettajien

työelämäyhteyksien vahvistamisen, harjoitusyritystoiminnan edistämisen opinto-ohjauksen sekä peruskoulun ja lukion työelämään tutustumisen kehittämisen siten, että yrittäjyysnäkökulma vahvistuu, yrittäjien perehdyttämisen kouluyhteistyöhön ja edelliisiin liittyvän aineiston ja materiaalin tuottamisen (Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat 2009, 20).

Perusopetuksen vuonna 2004–2006 uudistetuissa opetussuunnitelmissa yrittäjyyskasvatus sisältyy Osallistuva kansalaisuus ja yrittäjyys -nimiseen aihekokonaisuuteen. Muita aihekokonaisuuksia ovat ihmisenä kasvaminen, kulttuuri-identiteetti ja kansainvälisyys, viestintä ja mediataito, vastuu ympäristöstä, hyvinvoinnista ja kestävästä tulevaisuudesta, turvallisuus ja liikennekäyttäytyminen sekä teknologia ja ihminen. Yrittäjyys sekä muut esitetyt kokonaisuudet ovat opetukseen integroitavia osia ja ne tulee sisällyttää paikallisiin opetussuunnitelmiin. Perusasteella tavoitteena on kehittää sisäistä ja omaehtoista yrittäjyyttä edistämällä motivaatiota, itsetuntemusta, luovuutta ja vastuuta omasta oppimisesta. (Seikkula-Leino 2007, 106). Osallistuva kansalaisuus ja yrittäjyys -kokonaisuuden tavoitteina ovat yhteiskunnan hahmottaminen eri toimijoiden näkökulmista, osallistumisvalmiuksien kehittäminen ja perustan luominen yrittäjämäiselle toimintatavalle. Koulun toimintakulttuurin tulisi tukea oppilaan kehittymistä omatoimiseksi, aloitteelliseksi, päämäärätietoiseksi, yhteistyökykyiseksi ja osallistuvaksi. Lukiossa yrittäjyysopintojen kokonaisuuden nimi on Aktiivinen kansalaisuus ja yrittäjyys. Se painottuu opiskelijoiden omaan osallistumiseen ja vaikuttamiseen (Pihkala & Ruskoavaara & Seikkula-Leino & Pihkala 2011, 27). Perusopetuksen yrittäjyyskasvatuksen päätavoitteena voidaan edellä olevien määritelmien perusteella pitää sisäisen yrittäjyyden ja yrittäjämäisen asenteen oppimista.

Ammatillisessa koulutuksessa painopisteet on määritelty seuraavasti:

”Työpaikkaohjaajien koulutuksen kehittäminen, ammatillisten opettajien työelämäyhteyksien ja työssäoppimisen vahvistaminen, opinto-ohjauksen kehittäminen yrittäjyyttä ja yritystoimintaa edistäväksi, opetussuunnitelmien ja oppimisympäristöjen kehittäminen yrittäjyyttä ja yritystoimintaa tukevaksi, työssäoppimisen tukiohjelman hyödyntäminen yrittäjyyden näkökulmasta, opiskelijoiden työssäoppimisen kehittäminen yrittäjyyden ja yritystoiminnan edistämiseksi, sosiaalisten yritysten perustamisen mahdollisuuksien luominen ja yrittäjyyttä tukevan aineiston ja materiaalin tuottaminen.” (Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat 2009, 21).

Ammatillisessa koulutuksessa opiskelijan yrittäjyysopintojen onnistumista arvioidaan oman työn suunnitteluun, työn kokonaisuuden hallintaan, laadukkaaseen toimintaan, työvälineiden käyttöön, tuotteistamismahdollisuuksien ja toimintaedellytysten arviointiin, liikeidean täsmentämiseen, toiminnan suunnitteluun ja yrityksessä toimimiseen, oppimiseen ja ongelmanratkaisuun, vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön, ammat-

tietiikkaan sekä terveyteen, turvallisuuteen ja toimintakykyyn liitetyn arviointiasteikon avulla (Liiketalouden perustutkinto 2009, 168–171). Perusasteen tavoitteisiin verrattuna toisella asteella tavoitteet ovat jo enemmän yritys-elämään liittyviä ja yritystoimintaan tutustuttavia näkökulmia yritteliästä toimintatapaa kuitenkin unohtamatta.

Korkeakoulujen yrittäjyyden edistämisen tavoitteet on esitetty vuonna 2009 ja ammattikorkeakoulujen yrittäjyysstrategia vuonna 2006. Ammattikorkeakoulujen yrittäjyyden tavoitteena oli, että joka seitsemäs tutkinnon suorittanut toimisi kymmenen vuoden kuluttua valmistumisesta yrittäjänä (Pihkala ym. 2011, 25). Tavoitteessa on yrittävän asenteen lisäksi konkreettisesti mainittu pyrkimys uusien yrittäjien kouluttamiseen ja yritysten käynnistämiseen.

Kaikilla kouluasteilla yrittäjyyskasvatusta toteutetaan enemmän tai vähemmän opettajan toimesta. Siksi opettajainkoulutukseen kuuluvan yrittäjyyden laatu ja määrä on ratkaisevan tärkeää. Opetussuunnitelmissa yrittäjyyskasvatus on ollut jo pitkään, mutta opettajakoulutuksessa sitä on alettu huomioida vasta viime aikoina. Opettajat kokevatkin aiheen opettamisen haasteelliseksi. Oppilaitoksien lisäksi yrittäjyyskasvatusta edistävät erilaiset yhteistyöverkostot ja yrittäjyyskasvatuksen tiedontuottajat (Pihkala ym. 2011, 21). Opettajakoulutuksessa tulisi lisätä tekemällä oppimisen työtavan opiskelua ja perehtymistä tapoihin, joilla voi edistää opiskelijoiden riskinottoa, tavoitteiden saavuttamisen kannustamista ja itsenäistä päätöksen tekoa. Opettajilla on tutkimuksien mukaan vaikeuksia liittää yrittäjyyskasvatusta opetukseensa. Siksi heitä tulisikin ottaa enemmän mukaan strategioiden ja opetussuunnitelmien laadintavaiheeseen. Lisäksi käytännön opetustyössä tapahtuvaa suunnitelmien toimeenpanoa ja konkreettista toteuttamista tulisi vahvistaa. (Pihkala ym. 2011, 29, 32, 34).

Yrittäjyyskasvatuksen lisääminen on kaikkien kouluasteiden haaste ja erityisen tärkeää opettajainkoulutuksessa. Opettajien suhtautuminen ja osaaminen yrittäjyyteen kasvattavaan opetukseen on avainasemassa ja se on todettu tärkeäksi yrittäjyyden edistämisessä ja yritys-kasvatuksen toteuttamisessa (Gibb 1993, 31–32; Ristimäki 1999, 451). Heidän on myös todettu olevan kiinnostuneita ja motivoituneita yrittäjäkasvatuksen opettamiseen, vaikkakin tuntevat tietojensa yrittäjyyden yhdistämisestä käytännön opetukseen olevan puutteellisia (Seikkula-Leino, Ruskovaara, Ikävalko, Mattila & Rytölä 2010, 124).

Opettajainkoulutukseen kuuluvan yrittäjyysopetuksen sisältö, toteutuminen ja onnistuminen heijastuvat jatkossa muilla kouluasteilla toteutuvaan yrittäjyyskasvatukseen ja on siksi merkityksellistä. Uusien osallistavien työ-, suhtautumis- ja toimintatapojen käyttöönotto tulisi aloittaa opettajainkoulutuksesta, jotta tulevilla opettajilla olisi valmiudet ottaa käyttöön nämä opiskelijoiden ja elinkeinoelämän toivomat työtapojen muutokset.

Näiden Euroopan komission, hallitusohjelman ja opetushallituksen yrittäjyyskasvatuksen tavoitteisiin ja sisältöön kantaa ottaneiden tahojen lausuntoihin viitaten yrittä-

juyskasvatuksen merkitystä ja tarpeellisuutta ei voida kiistää. Yrittäjyyskasvatuksesta ja sen sisällöstä on koulutuksen kentässä puhuttu jo pitkään. Tavoitteet ja sisällöt eivät ajan myötä ole muuttuneet. Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena ei ole vain opettaa yritys-toiminnassa tarvittavia valmiuksia, vaan tavoitteena on kehittää oppilaassa sellaisia tietoja, taitoja ja asenteita, jotka ovat hyödyksi kaikessa työelämässä, sekä yrittäjätöiminnassa että toisen palveluksessa työskentelyssä (Koiranen & Peltonen 1995,13). Jokaisella oppilaalla on todettu olevan jonkin verran yrittäjyystaipumuksia, joita voidaan kehittää (Gibb 1993, 15). Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena onkin lisätä näitä yksilöiden yrittäjyysvalmiuksia sekä liiketoimintaosaamista ja tehdä yrittäjyydestä houkutteleva uravaihtoehto (Hyrsky & Lipponen 2004, 13). Tavoitteet voidaan määritellä myös erityyppisinä toiminnan muutoksina. Yrittäjyyskasvatuksella aikaansaadut muutokset voivat näkyä opiskelijoiden käytöksen muutoksina, yrittäjyystiedon lisääntymisenä tai yrityksen perustamiseen liittyvien toimien aloittamisena (Pittaway & Hannon 2008, 204). Yrittäjyyteen vaikuttavat yksilöön itsensä liittyvät tekijät, toimintaympäristöön liittyvät tekijät ja näiden yhdistelmänä yksilön ja ympäristön vuorovaikutus (Vesalainen, Ristimäki, Luoto & Kohtamäki 2006, 58). Pelkästään henkilöön liittyvien yrittäjyystaipumuksien harjoittelu ja kehittäminen eivät riitä yrittäjyyden edistämiseen.

Entistä useammin yrittäjyys ymmärretään laajemmin opittavaksi taidoksi eikä synnynäiseksi ominaisuudeksi. Tällöin opetusmenetelmien ja -tapojen tulisi olla luovuutta ja aktiivisuutta kehittäviä ja edistäviä (Paasio & Nurmi 2006, 40). Yrittäjämäisen oppimisen kehittämisessä tärkeää on lisätä opettajien osaamista ja tietoa yrittäjämäisestä oppimisesta (Hytti, Heinonen & Tiikkala 2011, 15–16). Yrittäjyyden opetus voidaan jakaa kolmeen osa-alueeseen: yrittäjyyden ymmärtäminen, yrittäjämäisyyden oppiminen ja yrittäjäksi ryhtymisen oppiminen (Hytti & Kuopusjärvi 2004, 34). Yrittäjyyden oppimiseen, kuten kaikkeen oppimiseen, vaikuttaa oppimisympäristö. Oppimisympäristöön vaikuttaa monenlaisia tekijöitä, muun muassa koulurakennus ja -luokka sekä oppimisessa käytettävät välineet, opettajat, luokkatoverit, vanhemmat ja koulun toimintatavat, tilanteeseen liittyvät tiedot, taidot, motivaatio, tavoitteet ja tunnetilat. (Hytti, Heinonen & Tiikkala 2011, 15–16. Opetusmenetelmien lisäksi oppimisympäristön tulisi olla perinteisestä luokkatilasta poikkeava ja sen tulisi tukea yrittäjyyteen liittyvää oma-toimista ja aktiivista työtapaa.

Koska yrittäjyyden on todettu koostuvan sekä synnynnäisistä taipumuksista että oppimisesta ja ympäristön aikaansaaneista elementeistä, yrittäjyyden opetuksella ja koululla on tärkeä merkitys pyrittäessä lisäämään yrittäjämäistä toimintaa. Yrittäjämäisen, aktiivisen toimintatavan käytäntöön soveltaminen edellyttää oppilaitoksilta lisääntyvää yhteistyötä ympäröivän yhteiskunnan ja yritys-elämän kanssa (Luukkainen & Wuorinen 2002, 17, 20, 24). Opettajat ovat avainasemassa näiden uusien toimintatapojen ja opiskeluasenteiden käyttöönotossa ja eri ikäkausille sopivien toteutustapojen kehittämisessä.

Yrittäjyyden opiskelussa kehitetään persoonallisuutta aktiiviseksi, ja opiskelu on tilannesidonnaista. Opiskelutilanteissa pyritään yhdistämään koulutus, työelämä ja talouselämä (Draycott & Rae 2011, 130, 139). Osallistamisen ja aktivoimisen lisäksi yrittäjämäisessä oppimisessa on myös tärkeää liittää oppimistilanne käytäntöön. Tilanteen tulee sisältää epävarmuustekijöitä ja ongelmanratkaisuja kuten työelämä normaalistikin sisältää. Itse tekeminen, ideointi, ratkaisumahdollisuuksien etsiminen ja pohtiminen, projekteihin perustuva toimintatapa ja virheistä oppiminen kuuluvat yrittäjämäiseen oppimiseen (Heinonen & Vento-Vierikko 2002, 106).

Perinteisestä opetuksesta poikkeavaan yrittäjämäiseen oppimiseen kuuluu toinen toisiltaan oppiminen, tekemällä oppiminen, keskustelut ja väittelyt, löytäminen ja omat kokeilut, palautteista ja reaktioista oppiminen, oppiminen joustavassa ja epämuodollisessa ympäristössä, oppimiselle asetetut selkeät tavoitteet, oppiminen virheistä sekä ongelmien ratkaisuun perustuva oppiminen (Luukkainen & Wuorinen 2002, 162). Tämän kouluopetuksesta poikkeavan opiskelutyylin toteuttamisessa apuna voisikin olla yhteistyö jo toimivien yrittäjien kanssa (Collins, Smith & Hannon 2006, 353). Aktiivinen osallistaminen ja todellisessa yritystoiminnassa ohjatusti toiminen auttavat opiskelijoita paremmin yhdistämään asiat koulun ulkopuoliseen toimintaympäristöön (McCrea 2010, 48–49).

Nykyisin yrittäjyyden opetuksessa menetelmänä käytettyä liiketoimintasuunnitelman laadintaa ei voida pitää yrittäjämäisenä oppimisena, vaikka siinä opiskelija pohtiikin yrityksen vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia, uhkia, kriittisiä tekijöitä ja resursseja. Liiketoimintasuunnitelmaa opiskelutapana käytettäessä todellisesta yritystoiminnasta poiketen yritysideoita on annettu valmiina. Yritysidean keksimiseen, innovatiiviseen ajattelu- ja toimintatapaan on vähemmän kiinnitetty huomiota liiketoimintasuunnitelman teon opiskelussa. Oppimismenetelmiä tulisi kehittää yrittäjämäiseen ja aktiiviseen suuntaan. Aktiivisuus ja osallisuus onkin mainittu perusasteen yrittäjyyskasvatuksen tavoitteissa, mutta ammatillisen koulutuksen tavoitteista se ei niin selvästi käy ilmi. Kehittämisessä tulisi ottaa huomioon myös opiskelijoiden erilaiset motivaatiot ja hyödyntää ryhmässä oppimisen positiivista vaikutusta oppimistuloksiin. (Hytti, Stenholm, Heinonen & Seikkula-Leino 2011, 70, 71). Yrittäjyyskasvatuksen toteuttaminen edellyttää uusia erilaisia ja monipuolisia opetusmenetelmiä, joiden kehittämisessä täytyy opiskelijoihin ja kouluun liittyvien näkökulmien lisäksi ottaa huomioon myös talouselämän tarpeet.

2.2 Yrittäjyys

Yrittäjyys-käsite on Suomessa nostettu esille 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alkuvuosina. Talousalan sanomalehdissä käsite on yleistynyt 1980-luvun puolivälissä. Yrit-

täijyyttä koskevaa kirjallista materiaalia on ollut 1960-luvulta alkaen (Turunen 2011, 19–20, 23). Euroopan yhteisön komission Vihreä kirja (2003) korostaa yrittäjyyden merkitystä. Sen todetaan olevan monitahoista ja erilaista erityyppisissä organisaatioissa. Yrittäjyys määritellään uudeksi arvoa ja taloudellista menestystä luovaksi ajattelutavaksi. Komission mukaan yrittäjyys on tärkeää tekijä pyrittäessä tuottavuuden ja tehokkuuden lisääntymiseen, työttömyyden vähentämiseen, toiminnan tehostamiseen ja innovoinnin lisäämiseen (Yrittäjyys Euroopassa, Vihreä kirja 2003, 5–7). Koulutuksen on myös todettu olevan avainasemassa kansallista kilpailukykyä ja hyvinvointia ja varallisuutta luotaessa (Peters 2001, 60). Opetushallituksen yrittäjyyden määritelmä kuuluu seuraavasti:

”Yrittäjyys on yksilön kykyä muuttaa ideat toiminnaksi. Se sisältää luovuuden, innovaatiokyvyn ja riskinoton, samoin kuin kyvyn suunnitella ja johtaa toimintaa tavoitteiden saavuttamiseksi. Nämä ominaisuudet tukevat yksilön jokapäiväistä elämää koulutuksessa, työssä, vapaa-aikana ja muussa yhteiskunnallisessa toiminnassa. Näitä ominaisuuksia tarvitaan yritystoiminnassa, mutta ne lisäävät myös työntekijän tietoisuutta työstään ja auttavat tarttumaan mahdollisuuksiin.”
(Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat 2009, 11).

Määritelmä yhdistää yrittäjyyden jokapäiväiseen elämään ja yrittäjyys voidaan määritellä myös suhtautumistapana työn tekemiseen. Tämä tekeminen taas koostuu tietoon, toimintaan ja tunteisiin perustuvista osa-alueista (Koiranen 1993, 14, 17). Yrittäjyys voidaan yhdistää myös aktiivisen kansalaisen käsitteeseen. Käsitteellä tarkoitetaan toimimista ja vaikuttamista yhteiseksi hyväksi, osallistumista yhteisten asioiden hoitamiseen ja vastuun ottamista niistä. Perusopetuksen opetussuunnitelmassa vastaavasta toiminnasta käytetään Osallistuva kansalaisuus -nimitystä. Työtekoon liittyvän suhtautumistavan ja aktiivisen kansalaisen käsitteet voidaan yhdistää määritelmään, jonka mukaan yrittäjyys on toiminta-, ajattelu- ja suhtautumistapa asioihin eikä yrittäjyys välttämättä liity varsinaiseen yritystoimintaan. Käsitteiden yhdistäminen perustuu siis sisäisen yrittäjyyden ilmenemismuotoihin (Laitinen & Nurmi 2007, 80–81). Yrittäjyyteen ja yrittäjäksi ryhtymiseen liittyviä osa-alueita ovat yksilön opittu tunnepohjainen alue, työyhteisön tunnepohjainen tila, ympäristön suhtautuminen sekä yksilön synnynnäistä lahjakkuutta ja yksilön synnynnäisiä luonteenpiirteitä (Peltonen & Ruohotie, 1987, 96). Kaikki nämä osa-alueet tulisi myös yrittäjyysopetuksessa huomioida.

Miksi yrittäjyyteen tulisi kannustaa? Yhteiskunnan rakennemuutoksen ja väestön ikääntymisen takia yrittäjyyden ja yrittäjämäisen asenteen lisääminen on tullut entistä tärkeämmäksi. Yrittäjämäinen asenne työnteossa on tärkeää myös siksi, että työelämän muutoksien takia entistä useampi henkilö joutuu hankkimaan työuransa aikana monia eri ammatteja ja kehittämään omaa työtään muuttuvaa ympäristöä vastaavaksi. Opiskeli-

joille tehtyjen tutkimuksien mukaan tiedot yrittäjyydestä ovat olleet vähäisiä eikä suurta kiinnostusta yrittäjyyttä kohtaan ole ollut. Yrittäjien osuus väestöstä on vähentynyt, kun väestön koulutustaso on noussut (Römer-Paakkanen 2006, 186–187). Myös talouden kehittyminen ja kasvu edellyttää yritystoiminnan lisäämistä. Toimintaympäristön tulisi-kin siksi olla yrityksen perustamista edistävä. Suomen liiketoimintaympäristön kilpailukyky on kansainvälisesti katsoen todettu korkeaksi mm. korkean koulutustason, tasa-arvon, tutkimus- ja innovaatiotoiminnan ja suotuisan yritysilmapiirin takia. Suomen yrittäjyysaktiivisuus ja kasvuyritysten määrä on kuitenkin alhainen kansainvälisessä vertailussa (Hyrsky & Lipponen 2004, 10–11). Yrittäjyyden määrän lisäksi yrittäjyysopintojen sisältöä suunniteltaessa on otettava huomioon myös yrittäjyyden luonteeseen ja toteuttamistapaan vaikuttavat muutokset.

Aalto-yliopiston Urana yrittäjyys -koulutuksessa 6.–7.3.2012 Villinikkarit Oy:n luentoaineistossa tärkeimmiksi yrittäjyyttä koskeviksi muutoksiksi todetaan seuraavat:

- yrittäjät ikääntyvät
- toimivat yritykset etsivät jatkajaa
- yrittäjyyden arvostus ammattina ja urana on noussut
- nuoret ovat kiinnostuneita yrittäjyydestä
- yrittäjyys ymmärretään myös tavallisten ihmisten työksi aikaisemman erityisluonteen sijaan.

Konkreettisin muutoksista on yrittäjien ikääntyminen, joka väistämättä johtaa uusien yrittäjien tarpeeseen, jos yritystoiminnan määrä halutaan pitää entisellään. Yritystoiminnan arvostuksen nousu ja nuorten kiinnostuksen kasvu antavat yrittäjyyskasvatukselle hyvät lähtökohdat kehittää ja vahvistaa yrittämisestä kiinnostuneiden asenteita, osaamista ja yrittäjäominaisuuksia.

2.2.1 Yrittäjäominaisuudet ja osaamisvaatimukset

Yrittäjäominaisuuksista ja yrittäjyyteen liittyvistä persoonallisuuksista on monia näkemyksiä. Näkemykset ovat kuitenkin toisiaan täydentäviä, eivät toisistaan poikkeavia vaan eri näkökohtia korostavia. Matti Koironen on teoksessa *Ole Yrittäjä – Ulkoinen ja sisäinen yrittäjyys* kerännyt monien eri tutkijoiden näkemyksiä yrittäjäksi ryhtymisen syistä ja yrittäjäominaisuuksista. Yrittäjyydellä voidaan tarkoittaa ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistapaa, jossa voimavarat suunnataan tehokkaasti tavoitteiden saavuttamiseksi, yrityksen organisointia uusia arvoja tuottavalla tavalla, itsensä johtamista ja elämäntapaa, johon liittyvät hyödykkeiden tuottaminen ja markkinointi. Yrittäjäksi ryhtymisen vaikuttimet on jaettu neljään ryhmään: persoonallisuus, motivaatio, tilanne ja ympäristö. Toisen määritelmän mukaan yrittäjäksi ryhtymiseen vaikuttavat kolmenlaiset tekijät: taustaan liittyvät, henkilökohtaiset ja tilanne, jossa päätös tehdään. Taustatekijöihin

kuuluvat muun muassa työkokemus, aiempi yrittäjäkokemus, perhetaustat ja roolimallit. Henkilökohtaisia tekijöitä taas ovat yksilön persoonallisuus, näkemys elämän hallinnasta, riskisuuntautuneisuus, suoriutumistarve, riippumattomuuden ja vallanhalu. Päätöstilanteeseen liittyvinä seikkoina mainitaan yksittäiset tapahtumat ja ympäristön yrittäjämysteisyys (Koiranen 1973, 33–35.)

Yrittäjyysominaisuuksia ovat Koirasen mukaan muun muassa aloitteellisuus, uuden luominen, tuloshakuisuus, pyrkimys vaikuttaa, kokeileminen, uskallus, vastuun ja riskin otto sekä usko omiin mahdollisuuksiin. Yrittäjäominaisuuksiksi voidaan lukea myös riittävän itseluottamuksen omaaminen, usko yritykseen, uhrautumisvalmius, ideoiden löytämisen kyky, päättäväisyys ja kyky olla esimerkillinen johtaja. Ominaisuuksina pidetään myös oma-aloitteisuutta, empaattisuutta, myötäelämisen taitoa, johtamiskykyä, organisointi- ja vastuunottoa, luotettavuutta, päättäväisyyttä, sinnikkyyttä, sopeutumiskykyä ja joustavuutta. (Koiranen 1973, 33–34, 43.)

Yrittäjäpersoonallisuuden jaottelumahdollisuuksia on useita. Yhtenä jaottelutapana yrittäjäpersoonallisuuteen määritellään kuuluvan tekninen tietämys, viestintäkyvyt, ihmishuuhdekyvyt, yleinen henkinen kyvykkyys sekä yritteliäisyys. Toisena mahdollisuutena on jaottelu, joka sisältää persoonallisuuden, elämän hallinnan, riskisuuntautuneisuuden, suoriutumistarpeen, riippumattomuuden ja vallanhalun, arvot, asenteet ja uskomukset. Kolmas tapa jaotella yrittäjäpersoonallisuutta on liittää siihen yrittäjäkyvyt, perinteisten arvojen korostaminen, kiinnostus rahan hankkimiseen sekä kilpailuhalu (Koiranen 1973, 33–34.). Yrittäjämäisesti suuntautuneen henkilön käyttäytymiseen voidaan liittää myös mahdollisuuksien etsintä, aloitekyky, toimeen tarttuminen, ongelmanratkaisu ja riskinotto, sitoutuminen työhön ja epävarmuudensietokyky sekä itsetietoisuus, itseluottamus, pitkäjänteisyys, suostuttelutaito, neuvokkuus, neuvottelutaidot ja motivaatio (Gibb 1993, 14). Yrittäjäominaisuuksia on jaoteltu useammalla eri tavalla, mutta kaikissa määritelmässä korostuvat monipuoliset odotukset ja osaamisvaatimukset.

Yrittäjältä edellytetään monenlaista osaamista. Römer-Paakkanen (1999, 141) erittelee yrittäjyyteen vaikuttaviksi tekijöiksi kommunikaatiotaidot, persoonaan liittyvät tekijät, liikeideaan liittyvät tekijät sekä käytännön tiedot ja taidot. Kommunikaatiotaidot sisältävät tavat, suullisen esiintymisen, kirjallisen esitystaidon, kommunikaatioteknologian käytön, pukeutumisen ja eri kulttuurien tuntemuksen. Persoonallisia yrittäjäominaisuuksia ovat luovuus, aloitekyky, yhteistyökyky, riskinotto, tavoitteellisuus ja vastuunotto. Liikeideaosaamiseen kuuluvat tuoteidea, tuotantoidea ja palveluidea. Tietojä yrittäjä tarvitsee taloustieteestä, tuotannon suunnittelusta, kustannuslaskennasta, johtamisesta, markkinoinnista ja myynnistä, yrityslainsäädännöstä, tuotannosta ja kulutuksesta ja ympäristövaikutuksista. Vaadittaviin taitoihin kuuluu tiedon hankinnan osaaminen, tiedon analysointi, tiedon evaluointi, muotoilun ja tuotekehityksen hallinta, teollisen tuotannon taidot, työn tekemisen ja työn organisoimisen taito. Yrittäjämäiseen osaamiseen kuuluvat myös oppimisen taito, ajankäytönhallinnan taito, kommunikoinnin

osaaminen, johtaminen, suunnittelu, konfliktien hallinta ja innovatiivisuus (Koiranen & Ruohotie 2001, 105).

Työelämän muutoksien myötä myös yrittäjän osaamisvaatimukset muuttuvat. Lisäksi entistä useamman tulisi omata yrittäjämäinen asenne ja yrittäjyysvalmiudet vaikka ei varsinaisesti yrittäjänä toimisikaan. Elämäntaitojen ja itsensä johtamisen taidot korostuvat, yrittäjyysosaamisen tulisi olla osa kaikkien työntekijöiden osaamista, osaamisen tulisi olla monipuolista ja sitä pitäisi jatkuvasti kehittää, elinikäistä oppimista edellytetään ja oman osaamisen kehittämisvastuu on siirtynyt henkilökohtaiseksi vaatimukseksi (Aalto-yliopisto, Urana yrittäjyys -koulutus). Kaikilta työelämässä mukana olevilta vaadittava yrittäjämäinen asenne liittyy aktiiviseen toimintatapaan ja sisäiseen yrittäjyyteen.

2.2.2 Sisäinen ja ulkoinen yrittäjyys

Yrittäjyys on aikaisemmin usein liitetty vain yritystoiminnan harjoittamiseen eli ulkoiseen yrittäjyyteen, joka sisältää oman yrityksen perustamiseen ja toiminnan ylläpitämiseen liittyvät tehtävät. Tärkeä osa yrittäjyyttä on kuitenkin sisäinen yrittäjyys, joka liittyy henkilön asenteisiin omaa itseään, työn tekemisen tapaa ja ympäristöä kohtaan. Sisäinen yrittäjyys ilmenee siis joko oman elämän yrittäjämäisenä suunnitteluna ja tavoitteiden asetteluna tai työntekotapana organisaatiossa työskennellessä (Luukkainen & Wuorinen 2002, 12). Yrittäjyyden muita muotoja ovat ulkoinen yrittäjyys, organisaatioyrittäjyys ja omaehtoinen yrittäjyys. Ulkoinen yrittäjyys liittyy yritystoiminnan perustamiseen ja ylläpitämiseen, organisaatioyrittäjyys yrityksen sisäiseen yhteiseen toimintamalliin, omaehtoinen henkilön yrittäjämäiseen ajatteluun ja toimintatapaan ja sisäinen yrittäjyys yksilön ja organisaation yhteiseen toimintatapaan (Laitinen & Nurmi 2007, 80–81). Työelämän muutokset edellyttävät entistä useammalta sisäistä yrittäjyyttä, ja sisäisen yrittäjyyden kehittämiseen kiinnitetäänkin eniten huomiota useimpien kouluasteiden opetussuunnitelmissa.

Sisäinen yrittäjyys määritellään yrittäjämäiseksi ajatteluksi ja suhtautumistavaksi työn tekemiseen yleensä tai työyhteisön jäsenenä toimimisessa. Sisäiseen yrittäjyyteen liittyviä asenteita ja toimintatapoja ovat työmotivaatio, joustavuus, uusien ideoiden tuottaminen ja innovatiivisuus, vastuun otto ja itsenäinen työskentelytapa. Yksilön omaan sisäiseen yrittäjyyteen vaikuttavat hänen persoonansa, motivaationsa ja sisäistä yrittäjyyttä joko tukeva tai sitä estävä ympäristö ja tilanne. Kokonaisen työyhteisön sisäisen yrittäjyyden aste riippuu toimintaympäristön lisäksi johtamistavasta ja organisaatiokenteesta (Koiranen & Pohjasaari 1994, 7–8). Sisäinen yrittäjyys korostaa innovatiivisuutta ja silloin henkilö toimii kuten yrittäjä olematta yrityksen omistaja. Taloudellista riskiä henkilön toimintaan ei sisälly, mutta työntekotapaan kuuluu yrittäjämäinen inno-

vatiivisuus, vastuun kantaminen ja ongelmienratkaisukyky (Heinonen & Vento-Vierikk, 2002, 33–34, 38.) Sisäiseen yrittäjyyteen liitettyjä ominaisuuksia ovat omatoimisuus, aktiivisuus, sitoutuminen, itseohjautuvuus, elämänikäinen oppiminen, sopeutumiskyky, hyvä työn hallinta, erilaiset taidot ja valmiudet, mielekäs työ, hyvä työviihtyvyys, tuloksellisuus ja tavoitteellinen toiminta, vastuu, rohkeus ja uskallus sekä päämäärätietoisuus (Luukkainen & Wuorinen 2002, 14). Näiden ominaisuuksien kehittämistä korostetaan yleissivistävän koulutuksen yrittäjyyskasvatuksen tavoitteissa.

Sisäisen yrittäjyyden käsite on Suomessa otettu käyttöön 1980-luvun puolivälissä. Se nähtiin mahdollisuutena uudistaa organisaation toimintaa ja mahdollisuutena toimia muuttuvassa työelämässä ja vastauksena uusien oppimisvaateiden ja -käsitteiden edellyttämälle muutokselle. Sisäisestä yrittäjyydestä haettiin vastausta myös tuottavuuden kasvutarpeelle, työmotivaation ja työssä viihtymisen lisäämiselle. Sen yksilölle koituvia hyötyjä ovat omaan työhön vaikuttamisen lisääntyminen, tavoitteisiin sitoutumisen parantuminen, vallan ja vastuun lisääntyminen, oman työn arvostuksen ja työilmapiirin paraneminen, töiden ja toimintojen kehittyminen, työviihtyvyyden lisääntyminen, oman osaamisen lisääntyminen ja työn sisällön rikastuminen. Organisaatiolle sisäisen yrittäjyyden tuomat hyödyt muodostuvat sitoutumisen kasvusta, työmotivaation ja tavoitteellisuuden lisääntymisestä. Muita mahdollisia etuja ovat organisaation keventyminen ja sen oppiminen ja kehittyminen, muutoksien toteuttamisen helpottuminen, osaamisen parempi hyödyntäminen ja työn hahmottuminen kokonaisuuksiksi (Heinonen & Vento-Vierikko 2002, 28–29).

Yrityselämässä ja yhteiskunnassa tapahtuneiden ja tapahtuvien muutosten johdosta sisäisen yrittäjyyden merkitys on lisääntynyt. Muutosten ja innovatiivisuuden odotukset ovat lisääntyneet ja käsitykset työn tekemisestä ja organisaatioiden johtamisesta ovat muuttuneet sisäisen yrittäjyyden ominaisuuksia edellyttävään suuntaan. Tämä toimintatapa mahdollistaa kaikkien organisaation jäsenien voimavarojen ja innovatiivisuuden hyödyntämisen nopeasti muuttuvassa yrityselämässä (Koiranen & Pohjansaari 1994, 31). Tähän suhtautumistapaan kuuluu luovuus, muutosherkkyys, joustavuus, utteruus ja riskinotto suhtautumisessa työhön. Sisäisen yrittäjyyden toteutuminen edellyttää kuitenkin toimintaorganisaatiolta sopivaa myönteistä ja innostavaa toimintakulttuuria. Toteutuessaan sisäinen yrittäjyys edistää organisaation kehittymistä ja dynaamisuutta edellyttäen, että ilmapiiri, organisaatiokulttuuri, johtamisjärjestelmät ja ryhmähenki ovat sitä tukevia (Koiranen 1993, 27, 63, 71).

Organisaation toiminnassa sisäinen yrittäjyys näkyy jatkuvana uudistumisena uusien tuotteiden ja palvelujen kehittämisessä, organisaation uudelleen muotoiluna sisäisten prosessien ja rakenteiden muuttamisessa ja kehittämisessä, strategisena uusiutumisenä uusien kilpailustrategioiden luomisessa sekä toiminta-alueen uudelleen määrittelynä uusien tuotteiden ja markkina-alueiden hankkimisessa. (Heinonen & Vento-Vierikko 2002, 18, 25–26). Sisäinen yrittäjyys liittyy organisaation oppimiskykyyn ja suoritusky-

vyn parantamiseen ja pohjautuu organisaation tavoitteisiin. Tällöin organisaation asettamat tavoitteet ja yksilön itselleen asettamat tavoitteet ovat samansuuntaisia ja molemmat voivat toteutua samanaikaisesti (Heinonen & Vento-Vierikko 2002, 22, 27, 64). Organisaatioon liittyvää yrittäjyyttä voi ilmetä yhteisön kaikilla tasoilla ja sekä omistajissa että työntekijöissä (Peltonen & Ruohotie 1987, 103). Sisäisen yrittäjyyden hyödyt näkyvät sekä yksilölle mahdollisuutena toteuttaa itseään että organisaatiolle tehokkaana toimintana ja tavoitteiden toteuttamisena.

2.2.3 Yrittäjäksi ryhtymisen taustatekijöitä

Osaamisvalmiuksien ja ominaisuuksien lisäksi yrittäjyyteen liittyy ympäristön vaikutuksia. Perheen, tuttavien ja ystävien näyttämä malli vaikuttaa yrittäjäksi ryhtymiseen. Jos yrittäjyyttä esiintyy lähiympäristössä, roolimalli on tuttu ja tuttuus edistää yrittäjäksi ryhtymistä ja konkreettisestikin voi helpottaa sitä (Koiranen 1993, 48; Nuorisobarometri 2004). Lähipiiriyrittäjyyden määrän vaikutusta yrittäjyysaikomuksiin kysytäänkin tutkimuksen vastaajilta.

Vaikka yrittäjäperheiden lapsista keskimääräistä suuremman osan on todettu toimivan yrittäjinä, ei yrittäjyyttä sinällään voida pitää periytyvänä, mutta taipumus johtajuuteen saattaa olla osittain synnynnäistä. Suurempaan yrittäjyysaktiivisuuteen saattavat vaikuttaa kotoa saadut roolimallit ja mahdolliset valmiit yrittäjyysverkostot. Yrittäjien lapsille yrittäjyyteen liittyvät tunteet, halu, tahto ja pyrkimys ovat mahdollisesti tulleet tutuiksi lähipiirin toimintaa seurattaessa. Tällä tuttuudella on oma merkityksensä yritysaikomuksiin yrittämiseen liittyvän opetuksen lisänä (Koiranen 2000, 115–117). Yrittäjäksi ryhtyminen on sosiaalista perintöä ja liittyy usein joko lapsuudenkotiin tai muun lähiyhteisön vaikutukseen. Positiivisesti yrittäjyyteen asennoituvan ympäristön lisäksi yritystoimintaa on harjoitettava ja opiskeltava, mutta siihen vaaditaan tiettyä motivaatiota mahdollisuuksiin ja esiintyvään kilpailuun, rohkeutta riskien ottamiseen ja kykyä herättää luottamusta omassa toimintaympäristössään (Nurmi 1999, 31–32). Perheenjäsenien ja lähipiirin yrittäjyyteen liittyvät kokemukset saattavat myös olla esteenä yrittäjäksi ryhtymiselle, kuten opiskelijoiden jäljempänä esitetyistä opiskelijoiden kommentista voi päätellä.

2.2.4 Yrittäjyysasenne, arvot, motivaatio ja identiteetti

Yrittäjämäisen toiminnan on edellä todettu muodostuvan erilaisista asenteista, arvoista ja motivaatiotekijöistä. *Asenteet* voidaan määritellä seuraavasti: ”Opittu taipumus ajatella, tuntea ja käyttäytyä erityisellä tavalla tiettyä kohdetta kohtaan.” Asenne on siis opit-

tu, siihen vaikuttavat ympäristö ja kokemukset, mutta uusimpien tutkimuksien mukaan taipumus tietyn tyyppiseen asenteeseen saattaa olla perinnöllinen. Määritelmän mukaan asenne muodostuu tunteesta, kognitioista ja käyttäytymisestä. Tunne siis muokkaa suhtautumista ja suhtautuminen vaikuttaa käytökseen. Tutkimuksissa löydetty taipumus tiettyyn asenteeseen saattaa ympäristön lisäksi selittää yrittäjyyden runsaampaa esiintymistä tietyissä suvuissa (Erwin 2005, 12–14, 51). Asenteiden syntymisessä voidaan erottaa seitsemän eri tapaa, mutta ne toimivat osin yhtä aikaa. Asenteisiin vaikuttavat henkilöiden välinen ja joukkotiedotusvälineiden välittämä viestintä, omat kokemukset, konteksti, jossa ennestään neutraali asia koetaan, esiintyvien asenteiden palkitseminen, havainto mallin asenteesta, omien ja toisten asenteiden vertailu ja uusimpien tutkimuksien mukaan myös perinnöllisyys vaikuttaa ainakin osaan asenteista (Erwin 2005, 31–53). Ojala ja Suurla (2002, 46) määrittelevät yrittäjyyden elämänasenteeksi, joka koostuu aktiivisuudesta ja halusta vaikuttaa omaan elämään, työhön ja ympäristöön.

Arvot ovat osa yksilön persoonallisuutta. Henkilön sisäistämiin arvoihin liittyvät käsitys itsestä ja itsetietoisuuden luonne. Nykyisin arvot ja motivaatio liitetään läheisesti toisiinsa. Aikaisemmin motivaatio liitettiin enemmän vaistoihin, vietteihin ja fysiologiaan. Yksilön ja yhteisön vuorovaikutus vaikuttaa molempien arvoihin ja toimintakulttuuriin (Junnola & Juuti 1993, 29, 45, 91). Arvot voidaan liittää myös arvostuksen, ihanteiden ja hyveiden käsitteisiin. Aaltonen ja Junkkari (1999, 60, 115) antavat arvoille useita määritelmiä. Arvot ovat yksilölle tärkeitä asioita, valintoja, merkityksiä, vakaumuksia ja yleisiä taipumuksia pyrkiä päämääriin. Yrityksen arvot määritellään yhteiseksi tahtotilaksi, joka perustuu yhteisesti hyväksytyihin periaatteisiin ja toimintatapoihin, joita työyhteisön jäsenet sitoutuvat noudattamaan.

Taloudellinen tiedotuskeskus (TAT) tutkii säännöllisesti nuorten arvoja ja asenteita. Nuoret ja työelämä -tutkimus julkaistiin 26.3.2012 (Taloudellinen tiedotustoimisto, 2012). Sen mukaan nuoret arvostavat työstä saatua palkkaa, mutta se ei ole tärkein työelämään liitetty arvo. Palkkaa tärkeimpiä ovat sosiaaliset suhteet, työn kiinnostavuus ja mielekkyys. Yrittäjyys on tutkimuksen mukaan tuttua vain joka toiselle nuorelle ja työhönsijoittuminen ja työn saaminen huolestuttavat yli puolta vastanneista. Opetuksen järjestäjien kannalta huolestuttava tutkimustulos on se, että nuorten kokemuksen mukaan kouluaineilla ei ole yhteyttä työhön eikä työelämään. Ehkä tämän takia tutkimus esitetäänkin julkisuuteen nimellä Nuoret ja työelämä – kaksi eri maailmaa.

Motivaatio on yksi yrittäjäksi ryhtymiseen ja sisäiseen yrittäjyyteen liittyvistä tekijöistä. Arvomailman lisäksi motivaatiotekijään sisältyvät asenteet, odotukset, tarpeet, tavoitteet ja palaute. Motivaatio määritellään tiettyyn tilanteeseen liittyväksi, yksilön muuttuvaksi henkiseksi tilaksi, joka määrää millä vireydellä ja mihin suuntautuneena hän toimii. (Peltonen & Ruohotie 1987, 19, 106–107). Henkilön suoritusmotivaation tason määräävät asenteet työtä ja omaa itseään kohtaan. Esimerkiksi työhön tyytymättömyys ja epäonnistumisen tunne aiheuttavat motivaation laskua. Motivaatiota kohottaa

taas työn kokeminen mielekkääksi. Tähän mielekkyyteen vaikuttavat työn vaihtelevuus, työn kokonaisuus, kykyjen hyväksikäyttö, palaute tuloksista ja työtahdin säädettävyys (Peltonen & Ruohotie 1987, 23–24, 79). Useat tähän tutkimukseen vastanneista pitivätkin mielekkään työn tekemistä yrittäjäksi ryhtymisen vaikuttimena.

Motivaatio selittää miksi henkilö toimii tietyllä tavalla. Se saa yksilöt toimimaan joko omien tai yhteisön tavoitteiden suuntaisesti ja antaa energiaa toimia tavoitteen suuntaisesti, muuttaa yksilön käytöstä samaan suuntaan ja säätelee käytöstä tavoitteen mukaiseksi ja saa arvioimaan tavoitteen merkitystä. Motivaatio muodostuu ihmisen persoonallisuudesta, tunteenomaisista ja järkeen perustuvista tekijöistä sekä sosiaalisesta ympäristöstä ja arvoista. Se vaikuttaa yksilön toiminnan voimakkuuteen, toimintaan sitoutumiseen, valittujen tehtävien luonteeseen ja suorituksen laatuun. Vahvasti motivoitunut yrittää lujasti, sitoutuu toimintaan ja organisaatioon, keskittyy tehtävään ja suorittaa tehtävän paremmin kuin heikosti motivoitunut yksilö (Liukkonen, Jaakkola & Kataja 2006, 11–12). Tutkimukseen vastanneita motivoiviksi tekijöiksi nousivat muun muassa rahanansaintamahdollisuudet, itsenäinen asema ja yrittämisen haasteellisuus.

Identiteetti-käsitteessä yhdistyy henkilön oma käsitys itsestään ja ympäristön ja muiden henkilöiden käsitys hänestä. Identiteetin muodostumiseen vaikuttavat yhteiskunnan arvostukset ja se on ympäristösidonnainen. Identiteettiä on tutkittu sekä psykologiassa että sosiaali- ja organisaatiotieteissä. Identiteetti on määritelty henkilön kokemuksen, niiden ilmaisun, muistin ja muistojen yhdistelmäksi, joka syntyy henkilön minuuden ymmärtämis- ja tulkitsemisprosessin kautta. Yrittäjyyden opiskelussa tämä prosessi liittyy yrityselämän ammattilaisuuden opiskeluun ja yrittäjämäisen käytöksen opiskeluun (Aaltio 2007, 66–67, 73). Yrittäjyyteen positiivisesti suhtautuneiden kyselyyn osallistuneiden vastauksissa identiteettinäkökulma tuli esille sekä ammatillista osaamista korostavissa että lähipiirissä toimivien yrittäjien esimerkistä kertovissa vastauksissa.

2.3 Yrittäjyyskasvatuksen edistämisehdotuksia

Yrittäjyyden merkitystä ja sen lisäämisen tärkeyttä on korostettu useissa edellä olevissa lausunnoissa (Yrittäjyys Suomessa 2011, 4–6; Yrittäjyys Euroopassa, Vihreä kirja 2003, 5–7). Yrittäjyyden on todettu olevan ainakin osaksi opittu taito (Gibb 1993; 15; Paasio & Nurmi 2006, 40) ja siksi huomio on kiinnitettävä yrittäjyyden opetukseen. Opetukselle onkin määritelty erilaisia sisältöjä ja painopisteitä kouluasteesta riippuen peruskoulun yrittäjämäisestä asenteesta ammattikorkeakoulujen yrittäjäksi ryhtymiseen asti (Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat 2009, 20; Pihkala ym. 2011, 25).

Konkreettisina edistämiskeinoina on esitetty yrittäjyysopetuksen lisäämistä opettajien peruskoulutukseen ja opettajille pakollista yrittäjyystäydennyskoulutusta opettajien tietojen yrittäjyyskasvatuksen sisällöistä ja työtavoista lisäämiseksi. Täydennyskoulu-

tuksen tulisi olla paikallisten ja alueellisten kehittämishankkeiden kohteena elinkeinoelämäyhteistyön kehittämiseksi ja jotta paikalliset erityispiirteet voitaisiin toteutuksessa ottaa huomioon. Alueella toimivat yritykset, elinkeinoelämä ja kunnalliset päättäjät tulisi saada mukaan yrittäjyyskasvatuksen kehittämiseen. Opettajien yritys-elämän tuntemusta tulisi myös lisätä, ja oppimistilanteissa tulisi käyttää oppijakeskeisiä, yhteisöllisiä ja monipuolisia yrittäjämäisiä työtapoja. Käytännön koulutyön, opetussuunnitelmien ja tutkimuksen välistä yhteistyötä tulisi lisätä. Koulumaailman lisäksi tukea yrittäjyyskasvatukseen lisäämiseen tulisi saada myös muilta julkishallinnon toimijoilta jotta monissa yhteyksissä ilmaistut tavoitteet toteutuvat (Seikkula-Leino 2007, 4).

Yrittäjyyteen ja yrityskasvatukseen liittyvä seikkoja on Suomessa tutkittu jo pitkään, mutta elinkeinoelämässä tapahtuneiden ja edelleen tapahtuvien muutosten sekä nuorten elinympäristön muutosten vuoksi tilanteen selvittäminen on ajankohtaista. Tässä Raisi-on seudun koulutuskuntayhtymässä tehdyssä kyselytutkimuksessa selvitetään ammatillisen toisen asteen opiskelijoiden mielipiteitä heidän yrittäjyyteen ja yrityskasvatukseen liittämistä mielikuvista ja yrittäjyyden opetuksen määrästä ja riittävydestä.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymys

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää ammatillisen toisen asteen aloittavien ja päättävien opiskelijoiden asenteita ja suhtautumista yrittäjyyteen ja oppilaitoksen yrittäjyyskasvatuksen vaikutusta näihin. Tavoitteena oli tutkia, vaikuttaako koulun yrittäjyyskasvatus käsityksiin yrittäjyydestä, sekä selvittää, onko eri koulutusohjelmissa opiskelevien asenteissa eroja. Tämä nykytilan selvittäminen on tärkeää käytännön opetus- ja oppimistyön kehittämisen takia. Tutkimus perustuu arkipäivän työssä esiin tulevaan tiedon tarpeeseen, ja toivottavasti tuloksia voidaan hyödyntää pyrittäessä koulutyössä vastaamaan elinkeinoelämän odotuksiin. Tavoitteena oli kuvata nykytilannetta ja löytää kehittämisehdotuksia opetussuunnitelmiin ja opiskelumenetelmiin. Lisäksi selvitettiin opiskelijoiden mielipiteitä yrittäjyysopinnoista ja verrattiin niitä yrityselämän odotuksiin ja toisen asteen ammatilliselle koulutukselle asetettuihin tavoitteisiin.

Aikaisemmissa tutkimuksissa sekä Pihkala (2008) että Laisi ja Liimatainen (2004) ovat selvittäneet sekä koulutusta aloittavien että päättävien opiskelijoiden asenteita. Pihkalan ammattikorkeakouluopiskelijoita koskevassa tutkimuksessa yrittäjyysaikomuksissa ei havaittu ryhmien välillä eroa, mutta päättävien opiskelijoiden kiinnostus yrittäjyyteen oli lisääntynyt. Laisin ja Liimataisen ammatillisen peruskoulutuksen tutkimuksessa todettiin, että päättävien opiskelijoiden intentiot olivat hieman positiivisempia, mutta koulutusalojen välillä eroa ei havaittu. Tämän kahdeksan vuotta sitten tehdyn tutkimuksen jälkeen koulutusalojen nimet ovat muuttuneet: käsi- ja taideteollisesta alasta on tullut kulttuuriala, kaupan ja hallinnon alasta yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala, sosiaali- ja terveysalasta sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala, ravintola- ja matkailualasta matkailu-, ravitsemis- ja talousala sekä tekniikan alasta tekniikan ja liikenteen ala (Koulutusopas 2012, 40–44). Opetussuunnitelmat ovat uudistuneet (Liiketalouden perustutkinto 2009, 4) ja yrittäjyys on yrityselämän toimesta nostettu enemmän esille. Opetussuunnitelmien muutoksilla ja yrityselämän aktiivisella tiedotuksella on saattanut olla vaikutusta asenteisiin ja mielipiteisiin.

Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien yrittäjyysasenteiden selvittäminen on ajankohtaista ja mielenkiintoista monestakin syystä. Ensimmäiseksi kaikissa vuosina 2008–2010 uudistettujen perustutkintojen tavoitteissa on kaikkia koulutusohjelmia koskevana yrittäjyys nostettu yhdeksi elinikäisen oppimisen avaintaidoksi. Muita avaintaitoja ovat oppiminen ja ongelmanratkaisu, vuorovaikutus ja yhteistyö, ammattietiikka, terveys, turvallisuus ja toimintakyky, aloitekyky, kestävä kehitys, estetiikka, viestintä ja mediaosaaminen, matematiikka ja luonnontieteet, teknologia ja tietotekniikka, aktiivinen kansalaisuus ja eri kulttuurit (Liiketalouden perustutkinto 2009, 15). Merkintä suo-

ritetuista vähintään viiden opintoviikon laajuisista yrittäjyysopinnoista tulee myös erillisenä näkyviin kaikkiin ammatillisen toisen asteen todistuksiin.

Sen lisäksi että yrittäjyys on määritelty kaikkiin opiskeltaviin kokonaisuuksiin sisältyväksi elinikäisen oppimisen avaintaidoksi, myös valinnaisissa tutkinnon osissa opiskelijoille tarjotaan Yrittäjyys- ja Yritystoiminta- nimisiä kokonaisuuksia. Yrittäjyyskokonaisuuden laajuus on 5–10 opintoviikkoa, ja ammattitaitovaatimukset sisältävät tuotteistamismahdollisuudet, toimintaedellytyksien arvioinnin, liikeidean ja toiminta-ajatuksen täsmentämisen, liiketoiminta- ja taloussuunnitelman laadinnan ja esittelyn, toimintamahdollisuus- ja rahoitusneuvottelut, yrityksen perustamisen, toiminnan suunnittelun ja käynnistyksen, yrityksessä toimimisen ja yrityksen lopettamisen (Liiketalouden perustutkinto 2009, 167). Yritystoimintakokonaisuuden laajuus on 10 opintoviikkoa, ja ammattitaitovaatimukset ovat oman tuotteen tai palvelun tuotteistamismahdollisuuksien arviointi, liiketoimintaympäristön selvittäminen, kannattavan liikeidean ja toiminta-ajatuksen valinta, liiketoimintasuunnitelman laadinta, yritysmuodon valinta, yrityksen perustaminen ja lopettaminen (Liiketalouden perustutkinto 2009, 176). Esimerkkiopeussuunnitelmana on käytetty liiketalouden perustutkintoa, mutta nämä samat osat kuuluvat kaikkien uudistettujen perustutkintojen perusteisiin. Tässä opetushallituksen määräyksen tasoisessa tutkintojen perusteiden uudistuksessa yrittäjyys nostetaan siis tärkeään asemaan. Tutkimuksen yhtenä tavoitteena oli selvittää, näkyykö korostettu merkitys myös opiskelijoiden kokemana opiskelutilanteissa ja opiskelijoiden asenteissa opintoihin ja yrittäjyyteen liittyen.

Toiseksi elinkeinoelämän selvityksissä on yrittäjämäisen toiminnan ja yrittäjyyden lisääminen nähty välttämättömänä yhteiskunnassa tapahtuneiden ja tapahtuvien muutosten johdosta. Elinkeinoelämän rakenteen muutos ja työelämän muutokset edellyttävät yrittäjämäisen asenteen lisääntymistä (Arantola 2010, 11–12). Yrittäjyyden kasvun toivotaan lisäävän talouskasvua ja vaikuttavan työllisyyden paranemiseen (Kiander 2004, 5). Euroopan mitassa yritysten on todettu olevan avainasemassa kasvun ja työllisyyden turvaamisessa (Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäätiö, 2013).

Kolmantena syynä on, että ammatillisen koulutuksen suosio on viime vuosina kasvanut lukiokoulutukseen verrattuna ja entistä suurempi osa peruskoulun päättävistä hakeutuu juuri ammatilliseen koulutukseen (Koulutusnetti, 2012). Elinkeinoelämän odotuksiin vastaaminen yrittäjyyskasvatuksen ja sitä kautta yrittäjyyshalukkuuden lisäämisessä on siis entistä enemmän juuri ammatillisen toisen asteen koulutuksen haaste.

Tutkimuskysymyksenä on miten ammatillisen toisen asteen koulutus vaikuttaa yrittäjyysasenteisiin. Aikaisemmissa tutkimuksissa (Koiranen 1973, 1993, 2000; Nurmi 1999) on todettu, että yrittäjyysasenteisiin vaikuttavat koulutuksen lisäksi yksilön henkilökohtaiset ominaisuudet ja lähiympäristö. Tutkimusongelmaa selvitettiin kysymällä vastaajilta opetussuunnitelmaan liittyviä mielipiteitä lähipiiriyrittäjyydestä, omista henkilökohtaisista ja yrittäjyyteen liitettyistä ominaisuuksista.

Tähän tutkimuskysymykseen haettiin vastauksia viidellä aihetta tarkentavalla kysymyksellä:

- Miten paljon ja minkä tyyppistä yrittäjyyteen liittyvää opetusta opiskelijat kokevat koulutuksen aikana saavansa?
- Miten aloittavat ja päättävät opiskelijat suhtautuvat yrittäjyyteen?
- Miten eri koulutusohjelmissa opiskelevat suhtautuvat yrittäjyyteen?
- Millaisiksi opiskelijat arvioivat omat yrittäjäominaisuutensa?
- Millaisia ominaisuuksia ja luonteenpiirteitä opiskelijat yrittäjyyteen liittävät?

Kysymyksillä pyrittiin selvittämään yrittäjyysopetuksen riittävyttä ja laatua eri koulutusohjelmissa ja sitä kautta löytämään ehdotuksia opetusohjelmien kehittämiseen. Opetukselle asetettujen toiveiden ja odotusten selvittämiseksi opiskelijoilta kysyttiin myös heidän yrittäjyyteen liittämiään käsitteitä ja ominaisuuksia.

3.2 Raision seudun koulutuskuntayhtymä tutkimuskohteena

Kyselytutkimus tehtiin Raision seudun koulutuskuntayhtymän eri koulutusohjelmien opiskelijoille. Kuntayhtymään kuuluvat Raision ammattiopisto, Raision kauppaopisto, Naantalin ammattiopisto, Mynämäen käsi- ja taideteollisuusopisto, Raision oppisopimustoimisto ja Raision aikuiskoulutuskeskus Timali. Koulutuskuntayhtymän tavoitteena on antaa nuorille ja aikuisille yhteiskunnan, työelämän sekä niiden kehittymisen ja jatko-opintojen edellyttämät riittävät valmiudet tiedoissa, taidoissa ja asenteissa. Raision seudun koulutuskuntayhtymän, Rasekon, muodostavat Masku, Mynämäki, Naantali, Nousiainen, Raisio ja Rusko. Koulutuskuntayhtymän tehtävänä on järjestää ja ylläpitää näiden kuntien nuorten ammatillista toisen asteen koulutusta.

Vuonna 2011 koulutuskuntayhtymässä opiskeli keskimäärin 1488 opiskelijaa. Aloituspaikkoja oli 543 ja tutkintoja valmistui 328. Opettajia koulutuskuntayhtymän palveluksessa oli 203, joista päätoimisia 146. Raision seudun koulutuskuntayhtymä Raseko sijoittui vuonna 2011 suurten monialaisten koulutuskuntayhtymien sarjassa toiseksi opetus- ja kulttuuriministeriön tuloksellisuusarvioinnissa. Rasekon arvoja ovat: osaaminen, yhteistyökyky, elämänläheisyys, yritteliäisyys, inhimillisyys ja vastuuntunto (Rasekon toimintakertomus 2011, 3, 4, 7).

Tutkimuksen perusjoukkona eli ryhmänä, josta tietoa halutaan (Heikkilä 2005, 14; Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2001,167), ovat koulutuskuntayhtymän peruskoulupohjaiset koulutuksen aloittavat ja päättävät opiskelijat. Kyselyä ei ollut mahdollista tehdä kaikille aloittaville ja päättävälle opiskelijoille, vaan osittain käyttäen tutkimuksen kohteeksi valittiin ensin kaikki koulutuskuntayhtymän peruskoulupohjaista koulutusta tarjoavat toimipisteet. Raision oppisopimustoimisto ja Raision aikuiskoulutuskeskus Timali eivät siis osallistuneet tutkimukseen, koska näiden toimipisteiden

opiskelijoiden pohjakoulutus oli muu kuin peruskoulu. Tämän valinnan jälkeen ryväsotannalla valittiin koulutusohjelmat ja koulutusohjelmien sisältä satunnaisesti valitut ryhmät. Ryväsotannassa populaatio jaetaan ryhmiin, joista lopulliset tutkittavat havaintoyksiköt valitaan (Nummenmaa 2004, 24). Kaksiasteisessa ryväsotannassa luonnollisista ryhmistä tehdään systemaattinen otosvalinta ja näin valikoituneista ryhmistä satunnainen otos (Heikkilä 2005, 39). Tässä tutkimuksessa ensimmäisen vaiheen ryhmän muodostivat koulutuskuntayhtymän eri toimipisteet. Seuraavassa vaiheessa ryppäisiin valikoituivat organisaation johdon ilmoittamat koulutusohjelmat, ja lopulta havaintoyksiköiksi valittiin satunnaisesti joku ilmoitettujen koulutusohjelmien aloittava ja päättävä luokka. Ryväsotannalla tutkimuksen kohteeksi on valikoitunut käsi- ja taideteollisuusalan perustutkinto, sosiaali- ja terveysalan perustutkinto, kone- ja metallialan perustutkinto, autoalan perustutkinto, hotelli-, ravintola- ja catering-alan perustutkinto ja liiketalouden perustutkinto.

Tutkimus on luonteeltaan kuvaileva, koska sen tarkoituksena on selvittää, millaisia opiskelijoiden käsitykset yrittäjyydestä ja yrittäjyyden opetuksesta ovat. Kysymyksessä on poikkileikkaustutkimus, koska kummaltakin ryhmältä, aloittavilta ja päättäviltä, käsityksiä kysytään vain kertaluonteisesti, eikä saman ryhmän käsityksien muuttumista seurata myöhäisempänä ajankohtana (Heikkilä 2005, 14–15).

Mynämäen käsi- ja taideteollisuusopistossa kysely tehtiin käsi- ja taideteollisuusalan perustutkintoa tuotteensuunnittelun ja valmistuksen koulutusohjelmassa opiskeleville tuleville artesaaneille puu-, metalli-, tekstiili-, vaatetus- ja rakennusalailla. Naantalin ammattiopistossa kyselyyn osallistui yksi luokka sosiaali- ja terveysalan perustutkintoa opiskelevista lähihoitajista ja hotelli-, ravintola- ja catering-alan perustutkintoa opiskelevien kokkien ryhmä. Raision ammattiopistossa kysely tehtiin kone- ja metallialan, autoalan sekä hotelli-, ravintola- ja cateringalan perustutkintoa opiskeleville. Raision kauppaopistossa kysely tehtiin liiketalouden perustutkintoa opiskelevien merkonomien yhdelle aloittavalle ja päättävälle ryhmälle (Hakijan opas 2012).

Käsi- ja taideteollisuusalan perustutkinnon suorittaneet artesaanit työskentelevät ammateissa, joissa korostuvat suunnittelu ja kädentaidot. Artesaanit voivat toimia valmistus-, myynti-, neuvonta-, entisöinti- ja suunnittelutehtävissä erikoistumisalasta riippuen. Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto valmistaa lähihoitajan toimimaan käytännön hoito- ja hoivatyössä sekä kasvatuksen, kuntoutuksen ja asiakaspalvelun tehtävissä. Lähihoitaja voi toimia myös itsenäisenä ammatinharjoittajana. Hotelli-, ravintola- ja catering-alan perustutkinnon suorittanut kokki suunnittelee ruokalistoja sekä valmistaa kylmiä ja lämpimiä ruokia sekä hankkii, vastaanottaa ja varastoi elintarvikkeita. Kokin työhön kuuluu myös ruoan esillelaitto sekä lämpö- ja kylmäsäilytys. Kokki voi työskennellä kahvilassa, ravintolassa, laivalla, cateringalan yrityksessä, suurkeittiössä tai juhla- ja pitopalveluyrityksessä. Automaatioasentajat suorittavat kone- ja metallialan perustutkinnon. Työtehtäviä ovat automaatiojärjestelmien kytkentä, korjaus ja huolto

teollisuus- ja palvelulaitoksissa. Autoalan perustutkinnon suorittaneet ajoneuvoasentajat etsivät ajoneuvojen viat sekä korjaavat ja huoltavat niitä. Tehtäviin kuuluu myös tuote-neuvontaa, varaosamyyntiä ja laskutusta. Liiketalouden perustutkinnon suorittanut merkonomi toimii liiketaloudellista osaamista vaativissa työtehtävissä asiakaspalvelussa, toimistopalveluissa, tietopalveluissa tai taloushallinnossa (Opintoluotsi, 2012).

Tutkimuksen ulkopuolelle jäivät Mynämäen käsi- ja taideteollisuusopiston edellä mainittujen koulutusohjelmien ylioppilaspohjaiset opiskelijat ja aikuiskoulutuksena muinaistekniikkaa opiskelevat artesaanit, Naantalin ammattiopiston kokkien erityisopetus ja ylioppilaspohjaiset lähihoitajaopiskelijat, Raision kauppaopiston ylioppilaspohjaiset liiketalouden opiskelijat sekä Raision ammattiopiston rakennusalan, sähkö- ja automaatiotekniikan ja tieto- ja tietoliikennetekniikan perustutkinto-opiskelijat. Ylioppilas-pohjaiset opiskelijat on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle, koska tarkoituksena on tutkia juuri peruskoulupohjaisten toisen asteen opiskelijoiden asenteita. Alkuperäisen suunnitelman mukaan tutkimukseen oli tarkoitus valita ryhmät kaikista koulutusohjelmista, mutta Raision ammattiopiston kaikki koulutusohjelmat eivät osallistuneet tutkimukseen. Tutkimukseen osallistuvat koulutusohjelmat on valittu ammattiopiston päätöksellä.

Koulutuskuntayhtymässä peruskoulupohjaisia aloituspaikkoja on kaikkiaan 404. Tutkimukseen valikoituneissa koulutusohjelmissä aloituspaikkoja on kaikkiaan 312. Näiden koulutusohjelmien osuus kaikista aloituspaikoista on 77 prosenttia. Kyselyyn osallistuneissa aloittavissa ryhmissä opiskelijoita oli kaikkiaan 155, joten 50 prosenttia tutkittavien koulutusohjelmien aloittavista opiskelijoista kuuluu kyselyyn osallistuneisiin ryhmiin. Aloittavien tutkimuksessa otantasuhteeksi muodostui 38 prosenttia, kun kyselyyn osallistuneiden ryhmien opiskelijamäärä jaettiin kaikilla aloituspaikoilla. Otantasuhde lasketaan jakamalla otoksen koko populaation koolla (Nummenmaa 2004, 22). Keväällä 2013 opintonsa päättäviä opiskelijoita koulutuskuntayhtymässä oli kaikkiaan 232, ja kyselyyn osallistuneissa ryhmissä opiskelijoita oli 117 ja otantasuhde 50 prosenttia.

Saatekirje ja kysymyslomake ovat tutkimuksen liitteenä (Liitteet 1 ja 2). Lomakkeen kysymykset oli jaoteltu viiteen osaan: taustatiedot, opetussuunnitelma ja yrittäjyysopinnot, omakohtainen yrittäjyys, omien yrittäjävalmiuksien arviointi ja yrittäjyyteen liitettävät käsitteet. Taustatietoja ja yrittäjyyteen liittyviä käsitteitä koskevia kysymyksiä lukuun ottamatta lomakkeessa on käytetty 5-portaista Likertin asteikkoa (Heikkilä 2005, 53). Taustatiedoissa kysyttiin opiskelijan koulutusohjelmaa, opiskeluryhmää, sukupuolta, ikää ja mahdollista aikaisempaa toisen asteen tutkintoa. Aikaisempaa tutkintoa ei kysytty tämän tutkimuksen tarpeisiin vaan tarkoituksena on samalla saada viitteitä toista tutkintoa suorittavien määrästä. Tätä tietoa tarvitaan syksyllä 2013 muuttuvan toisen asteen opiskelijoiden valintajärjestelmän muutoksen ennakkointiin. Yrittäjyyteen liittyvien käsitteiden osiossa viisiportaista asteikkoa ei voinut käyttää vaan vastaajia pyydettiin laittamaan annetut ominaisuudet tärkeysjärjestykseen.

Opetussuunnitelma ja yrittäjyys -kysymyksillä selvitettiin vastaajien mielipiteitä oppilaitoksen yrittäjyysopetuksen määrästä, oppimisympäristöstä, työkuultuurista ja opiskelijoiden osallistumisesta ja kiinnostuksesta tarjottuihin yrittäjyysopintoihin. Väitteet on muotoiltu opetussuunnitelman ja oppilaitoksessa toteutettujen yrittäjäopintojen pohjalta. Omakohtaisessa yrittäjyudessa kysyttiin onko vastaajien lähipiirissä yrittäjiä. Lähipiiriin yrittäjyyden on todettu lisäävän yrittäjäksi ryhtymisen mahdollisuutta (Nurmi 1999, 31, Koironen 2000, 115). Neljäs tämän osion kysymys koskikin vastaajan aikomusta ryhtyä tulevaisuudessa yrittäjäksi. Lisäksi kysyttiin, onko vastaaja tietoinen yritysmuodoista ja yrittäjämäisestä toiminnasta. Neljännessä osassa pyydettiin yhdentoista väittämän avulla arvioimaan omia yrittäjävalmiuksia. Nämä kysymykset on mukailtu Leenamajja Otalan ja Riitta Suurlan yrittäjäainestestistä (Ojala & Suurla 2002, 52). Viidennessä osassa pyydettiin arvioimaan yrittäjyyteen liittyviä käsitteitä. Vaihtoehdot pohjautuvat Koironen ja Hyrskyn tekemään tutkimukseen (Koironen & Peltonen 1995, 24–25). Vaihtoehdoiksi oli annettu kymmenen em. tutkimuksessa eniten ja kymmenen vähiten yrittäjyyteen liitettyä ominaisuutta. Vaihtoehdot oli annettu aakkosjärjestyksessä ja vastaajan tuli laittaa niistä kymmenen merkittävintä tärkeysjärjestykseen.

Lomakkeen ymmärrettävyys ja selkeys on testattu yhdellä Raision kauppaopiston opiskelijaryhmällä. Teknisiksi korjauksiksi ryhmä ehdotti sivunumeroiden merkitsemistä ja kysymysten erottamista omiksi lokeroikseen. Asiakorjauksiksi toivottiin lomakkeessa nimellä esiintyvien (Ojala, Suurla, Koironen) ammatin tai toimen lisäämistä. Ehdotetut korjaukset on tehty käytettyyn lomakkeeseen.

Aloittavien luokkien kysely tehtiin ajalla 19.11.–4.12.2012, päättävien 7.3.–28.3.2013. Marras–joulukuu on valittu ajankohdaksi, koska silloin aloittavat ovat jo saaneet alustavan käsityksen alasta ja maaliskuussa päättävillä lähes kaikki alan ammattiopinnot on suoritettu, suurimmalla osalla on vain viimeinen työssäoppimisjakso jäljellä. Kysely tehtiin luokkatilanteessa ryhmän opettajan toimesta. Tavoitteena oli saada kaikki läsnä olevat opiskelijat vastaamaan kysymyksiin. Näin vastausprosentti olisi mahdollisimman suuri ja mukaan saataisiin asiasta kiinnostuneiden ja myös vähemmän kiinnostuneiden mielipiteet.

Aloittavien vastauksia saatiin 139 kpl. Kyselyyn osallistuneita koulutusohjelmia oli kuusi, ryhmiä yhteensä yksitoista, koska kokkiopiskelijoita oli sekä Naantalissa että Raision toimipisteissä ja artesaanien opetus on jakaantunut alakohtaisesti pienempiin ryhmiin. Artesaanien koulutusalat ovat puu-, metalli-, tekstiili- vaatetus- ja rakennusala. Kyselyyn osallistuneissa koulutusohjelmissa ja ryhmissä on kaikkiaan 155 opiskelijaa, joten vastausprosentiksi muodostui 89 prosenttia. Kaikissa koulutuskuntayhtymän peruskoulupohjaisissa koulutuksissa aloituspaikkoja on yhteensä 404. Kun vastanneiden määrää verrataan tähän, vastausprosentti on 35. Eri opetuspisteiden opinto-ohjaajat välittivät kyselylomakkeet ryhmiä opettaville opettajille ja kysely tehtiin luokkatilanteissa eri opettajien toimesta. Vastausprosentit vaihtelivat eri toimipisteissä. Alhaisin vastaus-

prosentti oli lähihoitajilla (68) ja korkein automaatioasentajilla (100). Kokonaisvastausprosentti aloittavilla oli 95 prosenttia. Vastaajat on eritelty taulukossa 1.

Päätävälle tehtyyn kyselyyn vastanneita oli 100. Kysely tehtiin samoille ryhmille ja samalla tavoin kuin aloittavien kysely oli tehty. Opiskelijoita näissä päättävissä ryhmässä on kaikkiaan 117. Yhteensä koulutuskuntayhtymän kaikissa päättävissä ryhmässä oli 232 opiskelijaa. Kaikista päättävistä opiskelijoista tutkimukseen vastasi siis 50 prosenttia. Päättävien ryhmien korkein vastausprosentti oli Raision ammattiopiston kokeilla ja automaatioasentajilla (100), alhaisin artesaaneilla (65). Vastaajat on esitetty ryhmittäin taulukossa 2.

Taulukko 1 Aloittavien ryhmien vastaajat toimipisteittäin ja koulutusohjelmittain

Toimipiste	Koulutus	Ryhmän koko	Vastaajia	Vastausprosentti (%)	Osuus kaikista vastanneista (%)
Mynämäen käsi- ja taideteollisuusopisto	Artesaani	40	39	98	27,9
Naantalin ammattiopisto	Lähihoitaja	19	13	68	9,3
	Kokki	21	17	81	12,1
Raision ammattiopisto	Ajoneuvoasentaja	18	17	94	12,1
	Kokki	18	16	89	11,4
	Automaatioasentaja	16	16	100	11,4
Raision kauppaopisto	Merkonomi	23	22	96	15,7
		155	140	90	100

Aloittavien ryhmien vastausprosentit olivat korkeita, alhaisin lähihoitajilla (68 %) ja korkein automaatioasentajilla (100 %). Kokonaisvastausprosentti oli 90. Suurin vastaajaryhmä oli aloittavien artesaanien ryhmä.

Taulukko 2 Päätävien vastaajat toimipisteittäin ja koulutusohjelmittain

Toimipiste	Koulutus	Ryh- män koko	Vastaajia	Vastaus- prosentti (%)	Osuus kaikista vastan- neista (%)
Mynämäen käsi- ja taideteollisuusopisto	Artesaani	27	20	74	20,0
Naantalin ammattiopisto	Lähihoitaja	19	14	74	14,0
	Kokki	8	7	88	7,0
Raision ammattiopisto	Ajoneuvoasentaja	16	15	94	15,0
	Kokki	10	10	100	10,0
	Automaatioasen- taja	19	19	100	19,0
Raision kauppa- opisto	Merkonomi	18	15	83	15,0
		117	100	85,5	100

Päätävien ryhmien kokonaisvastausprosentti oli hieman aloittavia alhaisempi, 85,5 prosenttia. Tässäkin ryhmässä määrällisesti eniten vastanneita oli artesaaneissa vaikka heidän vastausprosenttinsa oli alhaisin (74 %). Sama vastausprosentti oli myös lähihoitajilla.

3.3 Aineiston analyysi

Tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa ja kuvailla koulutuskuntayhtymän opiskelijoiden käsityksiä yrittäjyysopetuksesta sekä suhtautumisesta ja asennoitumisesta yrittäjyyteen ja omista yrittäjäominaisuuksista. Tutkimus tehtiin standardoituna kyselytutkimuksena. Kyselytutkimuksen hyviä puolia ovat mahdollisuus esittää se suurelle joukolle ja kaikille samanlaisina. Heikkouksia taas ovat, ettei voida varmistaa ovatko vastaajat vastanneet rehellisesti ja huolellisesti ja ovatko vastausvaihtoehdot olleet ymmärrettäviä. Valmiiden vastausvaihtoehtojen lisäksi yrittäjäksi ryhtymisaikomuksia kysyttäessä annettiin mahdollisuus avoimiin vastauksiin. Avoimien kysymyksien etuna on mahdollisuus tarkemmin kertoa todellinen mielipide kysyttävästä asiasta (Hirsjärvi ym. 2001, 127, 182, 188). Avoimena kysymyksenä tässä tutkimuksessa kysyttiin vain, miksi vastaaja uskoo tai ei usko tulevaisuudessa toimivansa yrittäjänä. Nämä vastaukset jaoteltiin

seitsemään eri ryhmään: rahanansaintaan, epävarmuustekijöihin, itsenäiseen asemaan, henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, lähipiirin esimerkkiin, ammattitaidon hyödyntämiseen ja yleensä yritystoimintaan liittyviin kommentteihin.

Vastaukset tallennettiin ensin alustavaa tarkastelua varten Excel-taulukkolaskentaohjelmaan ryhmäkohtaisesti. SPSS-tilasto-ohjelmaan vastauksia siirrettäessä samaan koulutusohjelmaan kuuluvien ryhmien vastaukset kokkien ja artesaanien osalta yhdistettiin, koska tarkoituksena oli vertailla koulutusohjelmien, ei opetusryhmien, välisiä eroja. Vastausten oikeellisuustarkistus tehtiin ennen ohjelmasta toiseen siirtoa ja uudestaan siirtämisen jälkeen. Tarkastelua jatkettiin selvittämällä koulutusohjelmakohtaiset frekvenssijakaumat kaikista vastauksista.

Jakaumien normaalisuustarkastelussa todettiin, että ikä, aikaisemman tutkinnon suorittaminen, NY24h-leiriin osallistuminen, Vuosi yrittäjänä -kurssiin osallistuminen ja lähes kaikki yrittämistä koskevien väitteiden (*Haluan itse kehittää työtäni, Olen halukas panostamaan omaan oppimiseeni, Osaan asettaa itselleni tavoitteita, Haluan palauteta ja otan siitä opikseni, Tulen hyvin toimeen muiden kanssa, Haluan kantaa vastuun työstäni ja sen vaikutuksista*) vastaukset eivät olleet normaalisti jakautuneita. Jakaumien erojen merkittävyyden selvittämisessä käytettiin epäparametrista Kruskal-Wallis-testiä (Nummenmaa 2006, 255). Molemmilla ryhmillä merkitseväksi erot muodostuivat kaikissa taustamuuttujakysymyksissä, sekä kysymyksissä *Olen saanut koulussa tietoa yrityksen perustamisesta, Ammatillisiin opintoihini sisältyy yrittäjyys-kokonaisuus, Oppilaitoksessa kannustetaan yrittäjyyteen ja Minulla on käsitys siitä miten yritystoiminnassa menestytään*. Aloittavissa ryhmissä erot olivat merkitseviä lisäksi kysymyksissä *Oppilaitoksessa on riittävästi yrittäjyyden opetusta, Haluan osallistua koulun NY24h-leiriin, Haluan osallistua koulun Vuosi yrittäjänä -kurssiin, Olen halukas panostamaan omaan oppimiseeni ja Haluan palautetta ja otan siitä opikseni*. Päätävissä ryhmissä merkitsevät erot olivat kysymyksissä *Oppilaitoksessa on yrittäjyyttä synnyttävä oppimisympäristö, Oppilaitoksen työkulttuuri kannustaa yrittäjämaiseen toimintaan, Oppilaitoksessa on riittävästi yrittäjyydenopetusta, Olen osallistunut koulun Vuosi yrittäjänä -kurssiin ja Tunnen hyvin eri yritysmuodot*.

Vastausten ristiintaulukoinnilla selvitettiin koulutusohjelmakohtaiset ja aloittavien ja päättävien ryhmien väliset erot. Tulosten tulkinnassa käytettiin sekä prosentuaalisia että vastauskeskiarvoihin perustuvia eroja. Tulkinta suoritettiin kyselyn viiden osion osalta. Erikseen tarkasteltiin taustamuuttujia, opetussuunnitelmaan liittyviä, omakohtaiseen yritystoimintaan kuuluvia, vastaajien yrittäjyysominaisuuksiin ja heidän yrittäjyysmielikuviinsa liittyviä vastauksia. Yrittäjyysmielikuvien arvioinnissa eri koulutusohjelmien vastauksissa mahdollisesti olevia eroja ei tutkittu. Koulutusohjelmakohtaiset vastauksien yhteenvedot on esitetty liitteissä 3–5. Liitteessä 3 ovat opetussuunnitelmaa koskevat vastaukset, liitteessä 4 omaa yrittäjyyttä ja liitteessä 5 omia yrittäjätaipumuksia koskevat vastaukset.

3.4 Luotettavuuden arviointi

Tutkimuksen kokonaisluotettavuutta kuvataan validiteetilla ja reliabiliteetilla. Validiteetti tarkoittaa tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä, mitä tutkimuksen tarkoituksena on mitata ja reliabiliteetti tarkoittaa tulosten tarkkuutta eli kykyä tuottaa ei-sattumanvaraisia ja mittauksen tekijästä riippumattomia tuloksia (Uusitalo 1991, 84; 161; Metsämuuronen 2002, 32; Hirsjärvi ym. 2002, 213, Vilka 2005, 161). Luotettavuutta voivat alentaa aineiston hankintaan liittyvät käsittely-, mittaus-, peitto-, kato- ja otantavirheet (Heikkilä 2005, 185). Tutkimuslomakkeen kysymyksien tulisi olla selkeitä, mitata oikeita seikkoja ja olla oikein ymmärrettyjä (Heikkilä, 2005, 29; Hirsjärvi ym. 2001, 214; Vilka 2005, 161). Tutkimuslomake on validiuden varmistamiseksi testattu yhdellä opiskelijaryhmällä, ja heidän ehdottamansa tarkennukset on tehty lomakkeeseen ennen kyselyn suorittamista. Tästä huolimatta muutamat vastaajat olivat ymmärtäneet väärin osion, jossa yrittäjyysominaisuudet pyydettiin laittamaan tärkeysjärjestykseen. Nämä vastaajat olivat joko laittaneet kaikki kaksikymmentä vaihtoehtoa järjestykseen tai laittaneet erikseen järjestykseen kysymyslomakkeen vasemmanpuoleisessa palstassa ja oikeanpuoleisessa palstassa olleet ominaisuudet. Vastauksista, joissa kaikki vaihtoehdot oli järjestetty tuloksiin, on otettu mukaan vain kymmenen tärkeimmäksi arvioitua. Ne vastaukset, joissa molemmat palstat oli arvioitu erikseen, on jätetty huomioimatta.

Tutkimusaineisto on sisäisesti luotettavaa, kun mittaus on validia ja reliabelia, ja ulkoisesti luotettavaa, kun otos edustaa perusjoukkoa. Otos on edustava, jos siinä on samoja ominaisuuksia samassa suhteessa kuin perusjoukossa (Uusitalo 1991, 86; Heikkilä 2005, 33–34). Tämän tutkimuksen kohdalla edustavuutta ja tuloksien yleistettävyyttä haittaa artesaanien korostunut osuus. Artesaaneja on koko koulutuskuntayhtymän aloitavista opiskelijoista noin 10 prosenttia, mutta vastanneissa heitä on 28 prosenttia. Koska artesaanit eroavat muista ryhmistä iän ja aikaisemmin suoritettujen koulutusten suhteen, tulosten yleistettävyys kaikkiin toisen asteen opiskelijoihin saattaa kärsiä. Erilaisuus iän ja koulutustaustan suhteen kävi ilmi vasta tuloksia käsiteltäessä. Artesaanien yliedustuksen syynä on se, että Raision ammattiopiston kaikki koulutusohjelmat eivät alustavasta suunnitelmasta poiketen osallistuneet tutkimukseen. Myös automaatioasentajia osallistui tutkimukseen enemmän kuin heidän osuutensa kokonaisopiskelijämäärästä on. Vastanneissa automaatioasentajia oli 11 prosenttia, kokonaisopiskelijämäärässä viitisen prosenttia.

Tutkimuksen reliabiliteetilla tarkoitetaan tulosten luotettavuutta. Reliabiliteettiin vaikuttavia satunnaisvirheitä voi syntyä, jos vastaaja muistaa tai ymmärtää jonkun kysytyn asian väärin tai vastausten käsittelyvaiheessa tapahtuu virheitä (Uusitalo 1991, 84). Reliabiliteettiin liittyy myös kato, jolla tarkoitetaan lomakkeen palauttamatta jättäneiden määrää (Heikkilä 2005, 30). Koska kysely tehtiin luokkatilanteessa, on todennäköistä, että kaikki läsnä olevat opiskelijat vastasivat kyselyyn, ja esiintyvä kato johtuu opiskeli-

joiden tilapäisistä poissaoloista. Vastausprosentit ovat kuitenkin korkeita, aloittavien 89 prosenttia ja päättävillä 95 prosenttia. Kato ei ole vääristänyt tuloksia. Myös pieni otoskoko aiheuttaisi tuloksien vääristymistä (Heikkilä 2005, 30). Tutkimuksen otoskoot ovat kuitenkin riittävän suuria, aloittavilla 38 % ja päättävillä 50 % kaikista opiskelijoista. Uskon, että kysymyksiin saadut vastaukset ovat myös totuudenmukaisia ja rehellisiä ja näin ollen luotettavia. Yrittäjyyden opetuksen vaikutuksen selville saamiseksi olisi kuitenkin ollut mielenkiintoista esittää kysymykset kolmen vuoden kuluttua juuri samoille opiskelijoille, jotka nyt vastasivat aloittavien ryhmien kyselyyn.

Aloittavien ja päättävien vastaukset eivät ehkä ole vertailukelpoisia NY24h-leiriin ja Vuosi yrittäjänä -kysymyksien kohdalta. On ymmärrettävää, että aloittavat opiskelijat eivät esimerkiksi ole vielä osallistuneet näihin. Toisaalta taas on mahdollista, että päättävien opintojaksoja kohtaan osoittamaan kiinnostukseen vaikutti se, että heillä ei enää ollut opiskeluaikaa jäljellä kuin kolme kuukautta ja tutkintoon kuuluvat opinnot olivat jo valittuina. Omakohtaiseen yrittäjyyteen, henkilökohtaisia yrittäjyyspiirteitä ja yrittämiseen liittyviä merkityksiä koskevissa vastauksissa vertailuongelmaa ei ole.

Mittausvirhettä tuloksiin vaikuttavien häiriötekijöiden muodossa (Heikkilä 2005, 186) on saattanut aiheuttaa kyselyn tehneiden opettajien mahdollinen vaikutus kyselyn esittämistilanteeseen. Käytännön syistä kysely tehtiin normaalissa opetustilanteessa ryhmien opettajien toimesta. Näiden opettajien suhtautumien tutkimukseen, tutkimuksen esittämistapa ja esittämistilanne ovat saattaneet vaikuttaa joidenkin opiskelijoiden vastauksiin. Eri koulutusohjelmien ja eri ryhmien antamiin vastauksiin ovat saattaneet vaikuttaa myös kyselyjen esittämisaikajankohdat. Joissain tapauksissa henkilökohtaisten opintosuunnitelmien käsittely on voinut olla ennen kyselyn tekemistä, toisissa taas kyselyn tekemisen jälkeen. Jos opintojen rakennetta on selvitelty lähiaikoina ennen kyselyä, opintoihin kuuluvat kokonaisuudet ovat olleet paremmin opiskelijoiden mielissä kuin jos käsittelystä on aikaa tai jos tarkempaa esittelyä ei vielä ollut kyselyyn mennessä tehty. Samoin varsinaisten yrittäjyys-kokonaisuuksien opintoihin sijoittaminen vaihtelee eri koulutusohjelmissa. Opintojen sijoittuminen on voinut vaikuttaa vastauksiin samalla tavalla kuin opintojen esittelemisen ajankohta.

Reliabiliteetin ja validiteetin lisäksi tutkimuksen perusvaatimuksiin kuuluvat objektiivisuus, tehokkuus, taloudellisuus, avoimuus, tietosuoja, hyödyllisyys ja käyttökelpoisuus (Heikkilä 2005, 29–32). Objektiivisuuteen kysymysten muotoilun yhteydessä on saattanut vaikuttaa se, että tutkimuksen tekijä on itse läheltä seurannut vain yhteen koulutusohjelmaan kuuluvia opintoja. Muissa koulutusohjelmissa yrittäjyyteen liittyvistä opinnoista on saatettu käyttää eri nimityksiä kuin kyselylomakkeella, ja vastauksien hahmottaminen on voinut olla näiden koulutusohjelmien opiskelijoille hankalampaa.

Tehokkuuden ja taloudellisuuden vaatimuksen vuoksi tutkimus on tehty lomakekyselynä, joka on voitu toteuttaa eri yksiköissä opintoihin ja opiskelijoille parhaiten sopivana ajankohtana. Tutkimuksen avoimuus on pyritty varmistamaan vastaajille jae-

tulla saatelomakkeella ja saatujen tuloksien luovuttamisella koko koulutuskuntayhtymän käyttöön. Tietosuojaongelmaa tutkimuksessa ei ole, koska vastaajien määrä on suuri ja yksittäiset vastauslomakkeet ovat vain tutkimuksen tekijän käytössä. Tutkimuksen hyödyllisyys ja käyttökelpoisuus testataan syksyllä 2013 alkavan opetussuunnitelmien uudistamisen yhteydessä. Tulokset toimitetaan koulutuskuntayhtymään keväällä perustetun yrittäjyyden opetusta kehittävän työryhmän käyttöön.

Seuraavassa luvussa on esitetty kaikkien viiden tutkimukseen kuuluneiden osien tulokset. Taulukoihin 1–30 on koottu koulutusohjelmittain esitettyjen väitteiden kanssa jokseenkin tai täysin samaa mieltä olleiden määrät. Tuloksien vertailun helpottamiseksi liitteisiin 3 ja 4 on koottu kaikkien koulutusohjelmien vastauskeskiarvot.

4 OPISKELIJOIDEN KÄSITYKSET YRITTÄJYYDESTÄ

4.1 Vastaajien taustamuuttujat

Taustamuuttujakysymyksillä selvitettiin vastaajien koulutusohjelmaa, sukupuolta, ikää ja mahdollisia aikaisempia ammatillisia tutkintoja. Vastauksia tutkittaessa selvisi, että artesaaniopiskelijat poikkesivat muista vastanneista sekä iän että aikaisemman tutkinnon suhteen. Aloittavista artesaaneista 44 prosenttia oli yli 18-vuotiaita, muissa koulutusohjelmissä täysi-ikäisiä oli vain yhdeksän prosenttia. Myös päättävissä ryhmissä ikäjakauma oli samankaltainen vaikkakin kaikki kolme vuotta kestäneiden opintojen päätösvaiheessa olivat jo täysi-ikäisiä. Ensimmäisen vuoden opiskelijoiden kyselyyn vastasi 71 naista ja 69 miestä. Iältään he olivat 16–48 -vuotiaita. Taulukossa 3 esitetään vastaajat koulutusohjelman ja iän mukaan. Suurin osa, 57 prosenttia vastanneista, oli 16-vuotiaita. Molemmissa ryhmissä yhteensä aikaisempi tutkinto oli 21 artesaanilla, kolmella lähihoitajalla ja yhdellä kokkiopiskelijalla.

Taulukko 3 Aloittavien ryhmien vastaajien iät koulutusohjelmittain

Ikä	16–17 v	18–19 v	20–21 v	22–23 v	24 v–	Yht.
Automaatioasentaja	16	0	0	0	0	16
Artesaani	22	1	3	3	9	38
Lähihoitaja	11	0	1	1	0	13
Kokki	27	3	1	1	1	33
Merkonomi	21	0	1	0	0	22
Ajoneuvoasentaja	17	0	0	0	0	17
Yhteensä	114	4	6	5	10	139

Aikaisemmin jonkun ammatillisen tutkinnon suorittaneita oli artesaaneissa ja kokeissa. Kahdellatoista vastaajalla (8,6 %) oli aikaisempi tutkinto. Artesaanien aikaisempia tutkintoja olivat pukinevalmistaja, kivialan artesaani (2 opiskelijaa), kartoittaja, suurtaalouskokki, somistaja, hotelli- ja ravintola-alan perustutkinto, elektroniikka-asentaja, sisustaja, lähihoitaja (2 opiskelijaa). Yksi kokkiopiskelija oli suorittanut aiemmin datanomien tutkinnon. Lisäksi kahdella artesaaniopiskelijalla oli keskeytynyt aiempi tutkinto. Toinen näistä opiskelijoista oli aikaisemmin suorittanut merkonomin tutkintoa ja toinen lähihoitajan tutkintoa.

Myös päättävissä ryhmissä artesaanit erosivat muista ryhmistä iän ja aikaisemman tutkinnon suhteen. Taulukossa 4 esitetään vastaajat koulutusohjelman ja iän mukaan. Ryhmässä oli 52 naista ja 48 miestä. Nuorimmat opiskelijat olivat 18-vuotiaita ja vanhin 43 vuotta. Suurin osa opiskelijoista, 46 henkilöä, oli 18-vuotiaita.

Taulukko 4 Päätävien ryhmien vastaajat iät koulutusohjelmittain

Ikä	18–19 v	20–21 v	22–23 v	24–25 v	26 v–	Yht.
Automaatioasentaja	17	2	0	0	0	19
Artesaani	6	2	4	1	7	20
Lähihoitaja	11	1	0	2	0	14
Kokki	15	2	0	0	0	17
Merkonomi	14	1	0	0	0	15
Ajoneuvoasentaja	13	1	0	1	0	15
Yhteensä	76	9	4	4	7	100

Päätävistä aikaisemmin jonkun ammatillisen tutkinnon oli suorittanut 10 artesaania ja 3 lähihoitajaa, yhteensä 13 prosenttia vastanneista. Artesaaneista kaksi oli aiemmin suorittanut kampaajan opinnot ja kaksi mekaanikon opinnot. Muut artesaanien aikaisemmat tutkinnot olivat verhoilun perustutkinto, puutarhuri, kättilö, lääketeknikko, merkonomi ja toisen alan artesaani. Lähihoitajaopiskelijoissa oli kaksi merkonomia ja yksi maaseutuyrittäjä. Taustamuuttujakysymyksien jälkeen tiedusteltiin mielipiteitä opetuksen kuuluvien yrittäjyysopintojen määrästä, yrittäjyyskursseista, työelämäyhteistyöstä, lähipiiri yrittäjyydestä, omista yrittäjäaikomuksista ja yrittäjyystaipumuksista sekä yrittämiseen liitettävistä ominaisuuksista.

4.2 Opetussuunnitelma ja yrittäjyys

Opetussuunnitelma ja yrittäjyys -osassa etsittiin vastausta ensimmäiseen tutkimuskysymykseen eli miten paljon ja minkä tyyppistä yrittäjyyteen liittyvää opetusta opiskelijat kokevat koulutuksen aikana saavansa. Osio sisälsi yksitoista opetukseen liittyvää väittämää, joihin mielipiteitä kysyttiin asteikolla (1–5). Vastausvaihtoehtoina olivat täysin eri mieltä (1), jokseenkin eri mieltä (2), en samaa enkä eri mieltä (3), jokseenkin samaa mieltä (4) ja täysin samaa mieltä (5). Väittämissä kysyttiin, onko saanut koulussa tietoa yrityksen perustamisesta, onko opiskellut Yrittäjyys-kokonaisuutta, oppilaitoksen yrittäjyyteen kannustamisesta, oppimisympäristöstä ja työkuulttuurista, oppilaitoksen ja yritysten yhteistyöstä, yrittäjyysopetuksen määrästä, NY24h-leiriin ja Vuosi yrittäjänä -kurssiin osallistumisesta.

NY24h-leiri on vuorokauden kestävä kokonaisuus, jonka aikana nuoret perustavat oman ideansa pohjalta kuvitteellisen yrityksen. Vuosi yrittäjänä -opinto-ohjelmassa perustetaan lukuvuoden ajaksi oikealla rahalla toimiva miniyritys. Lukuvuoden aikana käydään läpi yrityksen kaikki vaiheet perustamisesta yrityksen lopettamiseen (Nuori Yrittäjyys, opinto-ohjelmat).

Opiskelijoiden vastaukset erosivat toisistaan niin ryhmien sisällä kuin eri ryhmien välilläkin kaikissa tähän osaan kuuluvissa väitteissä. Aloittavien ryhmien vastauksia tarkasteltaessa vastausprosenttien ja -pistemäärien keskiarvojen perusteella merkonomit kokivat koulutuksensa eniten yrittäjyyteen suuntautuvaksi ja lähihoitajat vähiten. Seitsemästä osion väitteestä merkonomit olivat koulutusohjelmia vertailtaessa eniten samaa mieltä, ja samoin seitsemän väitteen kohdalla lähihoitajat eniten eri mieltä. *Yritysyhteistyöväitteestä* eniten samaa mieltä olivat automaatio- ja ajoneuvoasentajat ja *yrittäjämäisestä työkulttuurista* merkonomien lisäksi ajoneuvoasentajat ja artesaanit. Eniten kiinnostusta *Vuosi yrittäjänä -kurssiin* oli artesaaneissa. Vähiten kiinnostuneita *NY 24h -leiristä ja Vuosi yrittäjänä -kurssista* olivat automaatioasentajat. Kysymyksiä olen osallistunut *NY 24h -leiriin* tai *Vuosi yrittäjänä -kurssiin* vastauksia ei aloittavien kohdalla voi arvioida, koska aloittaville opiskelijoille näitä vaihtoehtoja ole todennäköisesti vielä ollut tarjolla. Tilastollisesti merkitsevät erot havaittiin epäparametrisella Kruskal-Wallis testillä *Olen saanut koulussa tietoa yrityksen perustamisesta, Ammatillisiin opintoihini sisältyy yrittäjyys-kokonaisuus, Oppilaitoksessa kannustetaan yrittäjyyteen, Oppilaitoksessa on riittävästi yrittäjyydenopetusta, Haluan osallistua koulun NY24h-leiriin ja Haluan osallistua koulun Vuosi yrittäjänä -kurssiin.*

Päätävissä ryhmissä artesaanit vastasivat kaikkiin kysymyksiin *NY24h-leiri ja Vuosi yrittäjänä -kurssia* koskevia kysymyksiä lukuun ottamatta positiivisemmin kuin muiden koulutusohjelmien vastaajat. Näiden neljän leiriä ja yrittäjäkurssia koskevien kysymysten kohdalla merkonomien keskimääräinen pistemäärä oli korkein. Ajoneuvoasentajat olivat seitsemästä väitteestä eniten eri mieltä, lähihoitajat kolmesta, automaatioasentajat kahdesta ja kokit yhdestä. Tilastollisesti merkitseviä erot olivat kysymyksissä *Olen saanut koulussa tietoa yrityksen perustamisesta, Ammatillisiin opintoihini sisältyy yrittäjyys-kokonaisuus, Oppilaitoksessa kannustetaan yrittäjyyteen, Oppilaitoksessa on yrittäjyyttä synnyttävä oppimisympäristö, Oppilaitoksen työkulttuuri kannustaa yrittäjämäiseen toimintaan, Oppilaitoksessa on riittävästi yrittäjyydenopetusta ja Olen osallistunut koulun Vuosi yrittäjänä -kurssiin.*

Taulukkoihin 5–15 on kerätty väitteistä jokseenkin samaa ja täysin samaa mieltä olleiden määrät ja liitteessä 3 on esitetty kaikki vastaukset.

Taulukko 5 Olen saanut koulussa tietoa yrityksen perustamisesta

	Aloittavat			Päättävät		
	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%
Automaatioasentaja	6,2	6,2	12,4	10,5	10,5	21,0
Artesaani	23,7	2,6	26,3	30,0	55,0	85,0
Lähihoitaja	0	7,7	7,7	21,4	0,0	21,4
Kokki	36,4	9,1	45,5	11,8	0,0	11,8
Merkonomi	68,2	27,3	95,5	40,0	40,0	80,0
Ajoneuvoasentaja	41,2	11,8	53	0,0	0,0	0,0
Yhteisprosentti	31,7	10,1	41,8	19,0	19,0	38,0

Aloittavien opiskelijoiden ryhmissä ensimmäisestä väitteestä, *Olen saanut koulussa tietoa yrityksen perustamisesta*, eniten samaa mieltä (4,2) olivat merkonomiopiskelijat. Vähiten samaa mieltä olivat lähihoitajaopiskelijat (1,6). Muiden koulutusohjelmien vastaukset: automaatioasentajat (2), artesaanit (2,4), kokit ja ajoneuvoasentajat (3,2). Päätävissä ryhmissä eniten samaa mieltä väitteestä olivat artesaanit (4,3). Myös merkonomit hyväksyivät väitteen (4,1). Vähiten samaa mieltä olivat ajoneuvoasentajat (1,5). Päätävien automaatioasentajien pistemäärä oli 2,4, kokkien 2,3 ja lähihoitajien 2,1. Verrattaessa aloittavien ja päätävien vastauksia voidaan todeta, että artesaani- ja automaatioasentajien kohdalla käsitys koulussa saadun yrityksen perustamiseen liittyvän tiedon määrästä on lisääntynyt opintojen myötä, mutta kaikkien muiden ryhmien kohdalla vähentynyt.

Taulukko 6 Ammatillisiin opintoihini sisältyy yrittäjyys-kokonaisuus

	Aloittavat			Päättävät		
	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%
Automaatioasentaja	0	0	0	5,3	5,3	10,6
Artesaani	38,5	25,6	64,1	25,0	55,0	80,0
Lähihoitaja	0	0	0	7,1	0,0	7,1
Kokki	15,2	9,1	24,3	0,0	12,5	12,5
Merkonomi	57,1	4,8	61,9	33,3	40,0	73,3
Ajoneuvoasentaja	50	6,2	56,2	0,0	0,0	0,0
Yhteisprosentti	29,4	11,0	40,4	12,1	20,2	32,3

Aloittavissa ryhmissä *Ammatillisiin opintoihini sisältyy yrittäjyys-kokonaisuus* väittämään myönteisimmin (3,7) vastasivat merkonomit. Lähes samoin (3,6) vastasivat ar-

tesaanit. Jokseenkin tai täysin samaa mieltä väitteestä oli 64,1 % artesaaneista ja 61,9 % merkonomeista. Ajoneuvoasentajien vastauskeskiarvo oli (3,4) ja kokkien ja automaatioasentajien 2,4. Kielteisimmän (1,3) vastasivat lähihoitajat. Myös päättävissä ryhmissä myönteisimmän vastasivat artesaanit (4,3) ja merkonomit (4). Jokseenkin tai täysin samaa mieltä väitteestä oli 80 % artesaaneista ja 73,3 % merkonomeista. Muiden ryhmien kohdalla sekä keskiarvot että myönteiset vastausprosentit olivat huomattavasti alhaisemmat. Kokeissa ja lähihoitajissa keskiarvo oli 2,4 ja jokseenkin tai täysin samaa mieltä olevien määrä 12,5 ja 7,1 prosenttia. Kokkien kohdalla mielipide yrittäjyyskokonaisuudesta oli muuttunut kielteisemmäksi, lähihoitajilla positiivisemmäksi. Ajoneuvoasentajien mielipide oli muuttunut eniten kielteisempään suuntaan. Ajoneuvoasentajien keskiarvo oli 1,4 ja 67 prosenttia (10 opiskelijaa) oli täysin eri mieltä väitteestä.

Taulukko 7 Oppilaitoksessa kannustetaan yrittäjyyteen

	Aloittavat			Päättävät		
	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%
Automaatioasentaja	6,2	6,2	12,4	26,3	0,0	26,3
Artesaani	35,9	7,7	43,6	30,0	50,0	80,0
Lähihoitaja	7,7	7,7	15,4	7,1	0,0	7,1
Kokki	27,3	6,1	33,4	0,0	0,0	0,0
Merkonomi	52,4	9,5	61,9	60,0	13,3	73,3
Ajoneuvoasentaja	37,5	0	37,5	0,0	0,0	0,0
Yhteisprosentti	30,4	6,5	36,9	21,2	12,1	33,3

Seuraavassakin väitteessä, *Oppilaitoksessa kannustetaan yrittäjyyteen*, aloittavien vastaukset jakaantuivat samalla tavalla. Eniten samaa mieltä olivat merkonomit (3,7) ja vähiten lähihoitajat (2,4). Ajoneuvoasentajien ja artesaanien vastausten keskiarvo oli 3,3, kokkien ja automaatioasentajien 2,9. Päättävissäkin ryhmissä eniten samaa mieltä olivat artesaanit (4,2) ja merkonomit (3,7). Vähiten samaa mieltä olivat lähihoitajat ja ajoneuvoasentajat (2,1). Automaatioasentajien keskiarvo oli 2,3. Artesaanien ja merkonomien käsitys yrittäjyyteen kannustamisesta oli muuttunut positiivisemmäksi, muiden ryhmien kohdalla negatiivisemmäksi.

Taulukko 8 Oppilaitoksessa on yrittäjyyttä synnyttävä oppimisympäristö

	Aloittavat			Päättävät		
	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%
Automaatioasentaja	0	0	0	10,5	0,0	10,5
Artesaani	33,3	7,7	41	20,0	20,0	40,0
Lähihoitaja	18,2	9,1	27,3	0,0	0,0	0,0
Kokki	30,3	3	33,3	11,8	0,0	11,8
Merkonomi	45,5	4,5	50	40,0	6,7	46,7
Ajoneuvoasentaja	35,3	0	35,3	6,7	0,0	6,7
Yhteisprosentti	29,9	4,4	34,3	15,0	5,0	20,0

Myös *Oppilaitoksessa on yrittäjyyttä synnyttävä oppimisympäristö* väitteestä aloittavissa ryhmissä merkonomit olivat eniten samaa mieltä (3,5) ja eniten eri mieltä olivat lähihoitajat (2,4). Ajoneuvoasentajien ja artesaanien vastauskeskiarvo oli 3,3, kokkien 3,2 ja automaatioasentajien 2,9. Automaatioasentajista 13 opiskelijaa (86,7 %) ei ollut samaa eikä eri mieltä. Päättävissä ryhmissä eniten samaa mieltä olivat artesaanit (3,5) ja merkonomit (3,3) ja vähiten lähihoitajat (1,9). Kokkien keskiarvo oli 2,4 ja automaatioasentajien 2. Positiivisemmaksi opintojen myötä olivat muuttuneet artesaanien, merkonomien ja automaatioasentajien mielipiteet, negatiivisemmiksi lähihoitajien, kokkien ja ajoneuvoasentajien.

Taulukko 9 Oppilaitos tekee yhteistyötä yrittäjien kanssa

	Aloittavat			Päättävät		
	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%
Automaatioasentaja	12,5	43,8	56,3	26,3	10,5	36,8
Artesaani	38,5	15,4	53,9	35,0	15,0	50,0
Lähihoitaja	15,4	0	15,4	50,0	0,0	50,0
Kokki	27,3	21,2	48,5	29,4	0,0	29,4
Merkonomi	22,7	4,5	27,2	46,7	6,7	53,4
Ajoneuvoasentaja	41,2	11,8	53	21,4	7,1	28,5
Yhteisprosentti	28,6	16,4	45,0	34,3	7,1	41,4

Aloittavissa ryhmissä *Oppilaitos tekee yhteistyötä yrittäjien kanssa* väitteestä eniten eri mieltä olivat lähihoitajat (2,6). Eniten samaa mieltä automaatioasentajat ja ajoneuvoasentajat (3,6). Artesaanien ja kokkien vastauskeskiarvo oli 3,5 ja merkonomien 3,3. Päättävissä ryhmissä eniten samaa mieltä olivat merkonomit (3,5) ja artesaanit (3,4).

Lähihoitajien keskiarvo oli 3,3, automaatioasentajien ja ajoneuvoasentajien 3,1, ja vähiten samaa mieltä olivat kokit (2,9). Myönteisempään suuntaan oli muuttunut merkonomien mielipide, muiden ryhmien oli muuttunut aloittaviin verrattuna kielteisemmäksi. Kaikissa ryhmissä täysin samaa mieltä olevien osuus oli pienentynyt.

Taulukko 10 Oppilaitoksen työkuultuuri kannustaa yrittäjämäiseen toimintaan

	Aloittavat			Päättävät		
	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%
Automaatioasentaja	6,2	6,2	12,4	5,3	0,0	5,3
Artesaani	39,5	13,2	52,7	25,0	25,0	50,0
Lähihoitaja	16,7	0	16,7	0,0	0,0	0,0
Kokki	36,4	6,1	42,5	11,8	0,0	11,8
Merkonomi	50	0	50	66,7	0,0	66,7
Ajoneuvoasentaja	58,8	0	58,8	0,0	0,0	0,0
Yhteisprosentti	37,0	5,8	42,8	18,0	5,0	23,0

Oppilaitoksen työkuultuurin yrittäjämäiseen toimintaan kannustamisesta eniten samaa mieltä aloittavissa ryhmissä olivat ajoneuvoasentajat ja merkonomit (3,5). Artesaanien vastaus oli lähes sama (3,4), kokkien 3,1 ja automaatioasentajien 2,9. Vähiten samaa mieltä olivat lähihoitajat (2,7). Päättävissä ryhmissä myönteisimmin suhtautuivat artesaanit (3,6) ja merkonomit (3,5). Kielteisimmin suhtautuivat ajoneuvoasentajat (1,9). Kokkien keskiarvo oli 2,6, automaatioasentajien 2,1 ja lähihoitajien 2. Tässäkin kysymyksessä myönteisimmiksi aloittaviin verrattuna olivat muuttuneet merkonomien ja artesaanien käsitykset. Muiden ryhmien mielipiteet olivat muuttuneet kielteiseen suuntaan.

Taulukko 11 Oppilaitoksessa on riittävästi yrittäjyydenopetusta

	Aloittavat			Päättävät		
	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%
Automaatioasentaja	0	0	0	10,5	0,0	10,5
Artesaani	18,9	5,4	24,3	45,0	20,0	65,0
Lähihoitaja	0	0	0	0,0	0,0	0,0
Kokki	15,2	6,1	21,3	5,9	5,9	11,8
Merkonomi	42,9	38,1	81	20,0	26,7	46,7
Ajoneuvoasentaja	29,4	5,9	35,3	0,0	0,0	0,0
Yhteisprosentti	19,1	9,6	28,7	15,0	9,0	24,0

Aloittavien osalta väitteestä *Oppilaitoksessa on riittävästi yrittäjyydenopetusta* eniten samaa mieltä olivat merkonomiopiskelijat (4,1) ja vähiten samaa mieltä lähihoitajaopiskelijat (1,6). Ajoneuvoasentajien vastauskeskiarvo oli 3,2, artesaanien 3, automaatioasentajien 2,7 ja kokkien 2,6. Automaatioasentajista 12 (75 %) vastasi ei samaa eikä eri mieltä ja lähihoitajista 8 (66,7 %) oli täysin eri mieltä. Päättävistä ryhmistä eniten samaa mieltä olivat artesaanit (3,8). Vähiten samaa mieltä olivat ajoneuvoasentajat (1,7). Heistä 53 prosenttia (8 opiskelijaa) ja päättävistä lähihoitajista 5 (35,7 %) oli täysin eri mieltä. Merkonomien keskiarvo oli 3,5, kokkien 2,2, lähihoitajien 1,9 ja automaatioasentajien 1,7. Artesaanien ja automaatioasentajien käsitys on muuttunut myönteisemmäksi, muiden ryhmien kielteisemmäksi.

Taulukko 12 Olen osallistunut koulun NY 24h-leiriin

	Aloittavat			Päättävät		
	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%
Automaatioasentaja	0	0	0	0	0,0	0,0
Artesaani	0	0	0	0	10,0	10,0
Lähihoitaja	7,7	0	7,7	0	0,0	0,0
Kokki	0	3	3	0	5,9	5,9
Merkonomi	0	0	0	0	40,0	40,0
Ajoneuvoasentaja	0,7	0,7	1,4	0	6,7	6,7
Yhteisprosentti	0,7	0,7	1,4	0	10,2	10,2

Koulun NY 24h-leiriin osallistumisesta kaikki aloittavat ryhmät olivat joko täysin tai jokseenkin eri mieltä. Kokkiopiskelijoista yksi oli täysin samaa mieltä, lähihoitajista yksi jokseenkin samaa mieltä. Aloittavilla ei todennäköisesti ollut vielä vastausajankohdan mennessä ollut mahdollistakaan leiriin osallistua. Kaksi automaatioasentajaa ja yksi kokki vastasivat ei samaa eikä eri mieltä. Päättävien kohdalla kuusi merkonomia (2,6) eli 40 prosenttia opiskelijoista, yksi kokki (1,5) ja kaksi artesaania (1,4) olivat väitteestä täysin samaa mieltä. Yhteensä seitsemän opiskelijaa vastasi ei samaa eikä eri mieltä, muut olivat täysin eri mieltä. Vastauksista voinee päätellä, että yhteensä yhdeksän vastaajaa oli osallistunut leiriin.

Taulukko 13 Haluan osallistua koulun NY 24h-leiriin

	Aloittavat			Päättävät		
	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%
Automaatioasentaja	0	0	0	0,0	0,0	0,0
Artesaani	11,1	0	11,1	0,0	0,0	0,0
Lähihoitaja	27,3	9,1	36,4	0,0	0,0	0,0
Kokki	9,1	3	12,1	6,2	0,0	6,2
Merkonomi	47,6	0	47,6	0,0	21,4	21,4
Ajoneuvoasentaja	5,9	0	5,9	7,1	0,0	7,1
Yhteisprosentti	15,7	1,5	17,2	2,1	3,2	5,3

Väitteeseen *Haluan osallistua koulun NY 24h-leiriin* aloittavista ryhmistä merkonomiopiskelijat suhtautuvat positiivisimmin (3,1) ja negatiivisimmin automaatioasentajien ryhmä (1,4). Lähihoitajista, artesaaneista ja kokeista neljä oli halukas osallistumaan leiriin. Merkonomeista leiriin halusi osallistua kymmenen, ajoneuvoasentajista yksi. automaatioasentajista ei kukaan halunnut osallistua leiriin. Myös päättävissä ryhmissä merkonomit olivat eniten kiinnostuneita leiristä. Kolme heistä oli täysin samaa mieltä väitteestä. Sekä kokeista että ajoneuvoasentajista yksi opiskelija oli jokseenkin samaa mieltä väitteestä. Täysin eri mieltä oli 14 (78,8 %) automaatioasentajista, 15 (75,0 %) artesaaneista, 9 (69,2 %) lähihoitajista, 12 (75 %) kokeista, 7 (50 %) merkonomeista ja 12 (85,7 %) ajoneuvoasentajista.

Taulukko 14 Olen osallistunut koulun Vuosi yrittäjänä -kurssiin

	Aloittavat			Päättävät		
	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%
Automaatioasentaja	0	6,2	6,2	0,0	5,0	5,0
Artesaani	2,6	7,9	10,5	7,7	0,0	7,7
Lähihoitaja	0	0	0	0,0	0,0	0,0
Kokki	0	3	3	0,0	0,0	0,0
Merkonomi	0	0	0	0,0	71,4	71,4
Ajoneuvoasentaja	0	0	0	6,7	0,0	6,7
Yhteisprosentti	0,7	3,6	4,3	2,1	11,3	13,3

Aloittavien *Vuosi yrittäjänä kurssiin osallistumisesta* kysyttäessä automaatioasentajista yksi, artesaaneista neljä ja kokeista yksi oli väitteestä jokseenkin tai täysin samaa mieltä. Tätä kurssia, kuten 24h-leiriäkään, ei todennäköisesti ollut vielä aloittaville tar-

jottu. Päätävien ryhmissä kymmenen merkonomia ja yksi artesaani oli täysin samaa mieltä. He todennäköisesti ovat osallistuneet kurssiin. Lähihoitajista yksi oli jokseenkin samaa mieltä.

Taulukko 15 Haluan osallistua koulun Vuosi yrittäjänä -kurssiin

	Aloittavat			Päätävät		
	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%
Automaatioasentaja	0	0	0	0,0	0,0	0,0
Artesaani	5,3	13,2	18,5	0,0	10,0	10,0
Lähihoitaja	0	0	0	0,0	0,0	0,0
Kokki	6,1	3	9,1	5,9	5,9	11,8
Merkonomi	9,5	4,8	14,3	0,0	25,0	25,0
Ajoneuvoasentaja	5,9	0	5,9	0,0	20,0	20,0
Yhteisprosentti	5,1	5,1	10,2	1,1	9,5	10,6

Viimeisessä opetussuunnitelmaa koskevassa kysymyksessä kysyttiin *halua osallistua Vuosi yrittäjänä -kurssiin*. Aloittavista eniten kiinnostuneita olivat artesaanit (2,6) ja merkonomit (2,4). Vähiten kurssi kiinnosti automaatioasentajia (1,4). Kokkien keskiarvo oli 1,7, lähihoitajien ja ajoneuvoasentajien 1,6. Artesaaneista seitsemän, kokeista ja merkonomeista kolme ja ajoneuvoasentajista yksi oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä väitteestä. Päätävistä eniten kiinnostuneita olivat merkonomit (2,2). Jonkin verran kiinnostuneita olivat ajoneuvoasentajat (1,9), artesaanit (1,9) ja kokit (1,8). Vähiten kiinnostuneita olivat lähihoitajat (1,5) ja automaatioasentajat (1,5). Merkonomeista ja ajoneuvoasentajista kolme, artesaaneista kaksi ja kokeista yksi oli väitteestä täysin samaa mieltä. Lisäksi yksi kokki oli jokseenkin samaa mieltä.

Yhteenvedona yrittäjyydenopetusta koskevan osan vastauksista voidaan todeta, että huolimatta siitä että Yrittäjyyskasvatus-käsite on jo parinkymmenen vuoden ajan ollut käytössä eri oppilaitoksissa (Turunen 2011, 39) ja opetussuunnitelmien ja Euroopan komissionkin taholta yrittäjyyden ja koulutuksen väliseen yhteyteen on kiinnitetty huomiota, toteutuvia yrittäjyysopintoja ei pidetty riittävinä. Euroopan komission mukaan kansalaiset tulisi tehdä tietoisiksi yrittäjyyden käsitteestä ja yrittäjyydestä olisi tehtävä houkutteleva vaihtoehto. Koulutuksen tulisi edistää yrittäjyyttä luomalla oikeanlaista ajatustapaa, tietoisuutta yrittäjän uravaihtoehdosta ja tarjota yrittäjyydessä tarvittavaa osaamista ja taitoja (Yrittäjyys Euroopassa, Vihreä kirja 2003, 11–13). Tämän koulutus-tehtävän onnistumista koskevista vastauksista todettiin, että aloittavat ryhmät tunsivat saavansa näitä opintoja ja kannustavuutta päätäviä enemmän. Toiseksi havaittiin, että koulutusohjelmakohtaiset erot olivat suuria. Osio sisälsi seitsemän kysymystä, johon kaikki kuuden tutkitun koulutusohjelman opiskelijat vastasivat. Koulutusohjelmakohtai-

sia vastauksia oli näin ollen 42. Vain kahdessatoista koulutusohjelmakohtaisessa vastauksessa päättävien opiskelijoiden suhtautuminen oli myönteisempää. Aloittavat ryhmät vastasivat kolmeenkymmeneen yrittäjyyden opetusta koskevaan väitteeseen päättäviä myönteisemmin. Aloittavien ryhmien vastauksissa eri koulutusohjelmien väliset erot olivat suurempia kuin päättävien ryhmässä.

Koulutusohjelmakohtaisesti vastauksia vertailtaessa todettiin, että aloittavissa ryhmissä merkonomit suhtautuivat seitsemään yrittäjyysopintoväitteeseen myönteisemmin. He olivat eniten samaa mieltä seuraavista väitteistä: olen saanut tietoa yrityksen perustamisesta, opintoihin sisältyy yrittäjyys-kokonaisuus, oppilaitos kannustaa yrittäjyyteen, oppilaitoksen oppimisympäristö on yrittäjyyttä synnyttävä, työkuultuuri kannustaa yrittäjämäiseen toimintaan, yrittäjyyden opetusta on riittävästi ja haluan osallistua NY24h-leiriin. Lähihoitajien koulutusohjelman vastaajat olivat samoista väitteistä vähiten samaa mieltä. Lähihoitajaopinnoissa yrittäjyys ei ehkä korostu, koska lähihoitajat ovat perinteisesti pääasiassa sijoittuneet työntekijöiksi julkisen tai yksityisen terveyden- ja sairaanhoidon tehtäviin. Automaatioasentajat ja ajoneuvoasentajat kokivat oppilaitoksen ja yrittäjien tekemän eniten yhteistyötä. Päättävien ryhmien lähihoitajat vastasivat kuitenkin aloittavia lähihoitajia myönteisemmin yrittäjyyskasvatuskysymyksiin. Enää kahden väitteen, yrittäjyyteen kannustamisen ja yrittäjyyttä synnyttävän oppimisympäristön, kohdalla heidän käsityksensä koulutusohjelmittain vertailtaessa oli negatiivisin. Sen sijaan koulutuksen päättävien ajoneuvoasentajien mielipiteet olivat muuttuneet kielteiseen suuntaan. He olivat kuudesta väitteestä vähiten samaa mieltä. Päättävistä koulutusohjelmista artesaaniä käsitys opetussuunnitelmaan sisältyvästä yrittäjyyden opetuksesta oli seitsemän väitteen kohdalla positiivisin. Sanallisissa vastauksissa monet artesaanit totesivatkin, että yksityisyrittäjyys on ainoa työllistymismahdollisuus käsi- ja taideteollisella alalla, ja ovat näin ollen opintojen aikana kiinnittäneet huomiota yrittäjyyteen liittyviin seikkoihin.

Aloittavat ryhmät suhtautuivat päättäviä myönteisemmin myös NY24h-leiriä ja Vuosi yrittäjänä -kurssia koskeviin kysymyksiin Näiden kohdalla erot kuitenkin olivat pienempiä. Yhdeksän vastauksen kohdalla päättävät, ja viidentoista kohdalla aloittavat, olivat joko osallistuneet tai halukkaita osallistumaan kyseisiin opintokokonaisuuksiin. Päättävien suhtautumista selittänee se, että kyselyyn vastaamisen ajankohta oli niin myöhäinen, ettei heillä käytännössä ollut enää mahdollisuutta näihin opintokokonaisuuksiin osallistua.

Opetussuunnitelmaa koskevia vastauksia (Liite 3) tulkittaessa voidaan todeta, että lähes kaikissa koulutusohjelmissa yrittäjyyteen kannustamista ja yrittäjyyden opetusta voisi lisätä sekä oppimisympäristöä kehittää yrittäjyyttä synnyttäväksi. Oppilaitoksen todettiin kuitenkin tekemän yhteistyötä yrittäjien kanssa ja työkuultuuria pidettiin yrittäjämäiseen toimintaan kannustavana.

Tuloksia tulkittaessa on otettava huomioon, että vastaajat ovat saattaneet ymmärtää yrittäjyysopintojen käsitteen ja sisällön usealla eri tavalla käsitteen monimutkaisuuden takia. Osa vastaajista on todennäköisesti vain pohtinut nimenomaan yrittäjyysopinnoiksi nimettyjä kokonaisuuksia ottamatta huomioon, että yrittäjyyteen liitettäviä taitoja opiskellaan monissa ammatillisiksi aineiksi katsotuissa opintojaksoissa. Opetussuunnitelmiensa perusteissa yrittäjyysopintojen sisällöt määritellään laajemmin myös oman työn suunnitteluun, työn kokonaisuuden hallintaan, laadukkaaseen toimintaan, työvälineiden käyttöön, tuotteistamismahdollisuuksien ja toimintaedellytysten arviointiin, liikeidean täsmentämiseen, toiminnan suunnitteluun ja yrityksessä toimimiseen, oppimiseen ja ongelmanratkaisuun, vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön, ammattietiikkaan sekä terveyteen, turvallisuuteen ja toimintakykyyn liittyen (Liiketalouden perustutkinto 2009, 168–171). Näin ymmärrettynä ainakin kaikkiin tutkintoihin kuuluvat työssäoppimisjaksot, asiakaspalveluun, tuloksellisuuden arviointiin ja yhteiskunnan toimintaan liittyvät kokonaisuudet sekä yhteistoiminnallisuutta ja aktiivista osallistumista edellyttävät työtavat kuuluvat yrittäjyysopintoihin, mutta ovat saattaneet jäädä vastauksissa huomioimatta.

4.3 Oma yrittäjyys

Oma yrittäjyys -osiossa kysyttiin lähipiiriyrittäjyydestä, yritysmuotojen ja yrittäjämäisen toiminnan tuntemuksesta sekä omista yrittäjyysaikomuksista. Perheenjäsenien yrittäjänä toimimisen on tutkimuksissa todettu lisäävän yrittäjäksi ryhtymisen todennäköisyyttä (Nurmi 1999, 31; Koiranen 2000, 115). Väitteeseen *Uskon tulevaisuudessa toimivani yrittäjänä* vastaajilta kysyttiin viisiportaisen asteikon lisäksi myös sanallista selvitystä yrittämistä puoltavista tai vastustavista syistä. Näillä kysymyksillä etsittiin vastausta tutkimuskysymykseen miten aloittavat ja päättävät opiskelijat suhtautuvat yrittäjyyteen. Aloittavista ryhmistä kokkiopiskelijoissa oli eniten vastaajia, joiden lähipiirissä joku toimi yrittäjänä. Vähiten yrittäjätaustaisia oli ajoneuvoasentajien ryhmässä. Lähihoitajien yritysmuotojen tuntemus oli vähäisintä, muissa ryhmissä vähintään kolmasosa opiskelijoista vastasi tuntevansa yritysmuodot. Ajoneuvoasentajat olivat eniten samaa mieltä yrittäjämäisen toiminnan tuntemuksesta. Lähihoitajat olivat vähiten samaa mieltä tästä ja myös väitteestä *uskon toimivani yrittäjänä*. Eniten yrittäjäksi uskoivat ryhtyvänsä artesaanit.

Päättävissä ryhmissä eniten yrittäjätaustaisia opiskelijoita oli artesaanien ja merkonomien ryhmässä, vähiten automaatioasentajien ja ajoneuvoasentajien ryhmissä. Parhaiten yritysmuodot kokivat tuntevansa artesaanit, huonoiten kokit. Tämän väitteen kohdalla ero oli tilastollisesti merkitsevä. Samalla tavalla vastaukset jakaantuivat myös kysyttäessä yrittäjämäisen toiminnan tietämystä. Myös päättävissä ryhmissä artesaanit uskoivat eniten ryhtyvänsä yrittäjiksi. Taulukoissa 16–19 on omaa yrittäjyyttä koskevis-

ta väitteistä jokseenkin samaa ja täysin samaa mieltä olleiden prosenttiosuudet ja liitteessä 4 kaikki vastaukset.

Taulukko 16 Joku perheenjäsenistäni toimii yrittäjänä

	Aloittavat			Päättävät		
	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%
Automaatioasentaja	6,2	25	31,2	10,5	5,3	15,8
Artesaani	12,8	41	53,8	5,0	35,0	45,0
Lähihoitaja	0	16,7	16,7	0,0	28,6	28,6
Kokki	12,1	48,5	60,6	5,9	11,8	17,7
Merkonomi	0	38,1	38,1	0,0	46,7	46,7
Ajoneuvoasentaja	5,9	11,8	17,7	6,7	6,7	13,4
Yhteisprosentti	8,0	34,8	42,8	5,0	22,0	27,0

Osion ensimmäinen väite koski *perheenjäsenien yrittäjyyttä*. Aloittavissa yhteensä 48 vastaajaa (34 %) oli täysin samaa mieltä kysyttäessä perheenjäsenen yrittäjänä toimimista. Lisäksi 11 vastaajaa oli jokseenkin samaa mieltä. Pistekeskiarvoja tarkasteltaessa eniten yrittäjätaustaisia opiskelijoita oli kokkiryhmissä (3,4) ja vähiten yrittäjätaustaisia oli ajoneuvoasentajien ryhmässä (1,7). Myös määrällisesti eniten yrittäjätaustaisia opiskelijoita oli kokkiryhmissä. Väitteestä täysin samaa mieltä oli 16 kokkiopiskelijaa. Päättävien 22 (22 %) opiskelijaa oli täysin samaa mieltä väitteestä. Viisi vastaajaa oli jokseenkin samaa mieltä. Eniten yrittäjätaustaisia opiskelijoita, seitsemän opiskelijaa, oli merkonomien (46,7 %) ja artesaanien (35,0 %) ryhmissä. Päättävien ryhmien vastausten keskiarvot: merkonomit 3, artesaanit 2,8, lähihoitajat 2,2, kokit 1,8, ajoneuvoasentajat 1,8 ja automaatioasentajat 1,6.

Taulukko 17 Tunnen hyvin eri yritysmuodot

	Aloittavat			Päättävät		
	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%
Automaatioasentaja	25	12,5	37,5	21,1	0,0	21,1
Artesaani	33,3	5,1	38,4	40,0	20,0	60,0
Lähihoitaja	8,3	8,3	16,6	0,0	14,3	14,3
Kokki	42,4	0	42,4	0,0	0,0	0,0
Merkonomi	31,8	4,5	36,3	46,7	6,7	53,4
Ajoneuvoasentaja	35,3	0	35,3	13,3	0,0	13,3
Yhteisprosentti	32,4	4,3	36,7	21,0	7,0	28,0

Seuraavaksi kysyttiin *yritysmuotojen tuntemusta*. Kaikissa aloittavissa ryhmissä lähihoitajia lukuun ottamatta yli kolmasosa vastanneista oli vähintäänkin jokseenkin samaa mieltä väitteestä. Automaatioasentajien, ajoneuvoasentajien ja merkonomien vastausten keskiarvo oli 3,1, artesaanien ja kokkien 3 ja lähihoitajien 2,3. Päättävissä ryhmissä artesaanit olivat eniten samaa mieltä (3,5), merkonomien keskiarvo oli 3,3, ajoneuvoasentajien 2,5, automaatioasentajien 2,3, lähihoitajien 2,1 ja kokkien 1,9. Päättävien artesaanien, merkonomien ja lähihoitajien yritysmuotojen tuntemus oli parempi kuin aloittavien, automaatioasentajien, kokkien ja ajoneuvoasentajien huonompi. Päättävässä kokkiryhmässä kukaan ei kokenut tuntevansa yritysmuotoja. Artesaaneja ja merkonomeja lukuun ottamatta päättövaiheessa olevien käsitys omasta yritysmuotojen tuntemuksesta oli huonompi kuin aloittavien.

Taulukko 18 Tiedän mitä yrittäjämäinen toiminta tarkoittaa

	Aloittavat			Päättävät		
	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%
Automaatioasentaja	12,5	31,2	43,7	31,6	10,5	42,1
Artesaani	43,6	25,6	69,2	30,0	30,0	60,0
Lähihoitaja	33,3	0	33,3	21,4	14,3	35,7
Kokki	51,5	18,2	69,7	23,5	0,0	23,5
Merkonomi	54,5	4,5	59	46,7	26,7	73,4
Ajoneuvoasentaja	47,1	29,4	76,5	40,0	0,0	40,0
Yhteisprosentti	43,2	19,4	62,6	32,0	14,0	46,0

Väitteestä *tiedän mitä yrittäjämäinen toiminta tarkoittaa* kaikki aloittavat ryhmät olivat eniten samaa mieltä verrattuna muihin omaa yrittäjyyttä koskeviin väitteisiin. Ajoneuvoasentajien vastauspisteet olivat korkeimmat (4), artesaanien 3,8, kokkien 3,7, merkonomien 3,5, automaatioasentajien 3,4 ja lähihoitajien 3. Tämänkin kysymyksen kohdalla päättävien vastauksissa ainoastaan artesaanit (3,6) ja merkonomit (3,7) tunsivat tietävänsä yrittäjämäisen toiminnan aloittavia ryhmiä paremmin. Ajoneuvoasentajien keskiarvo oli 3,1, automaatioasentajien 3, kokkien ja lähihoitajien 2,7. Päättävätkin ryhmät olivat tästä väitteestä eniten samaa mieltä muihin tämän osion kysymyksiin verrattuna.

Taulukko 19 Uskon tulevaisuudessa toimivani yrittäjänä

	Aloittavat			Päättävät		
	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%
Automaatioasentaja	6,2	6,2	12,4	15,8	21,1	36,9
Artesaani	35,9	15,4	51,3	25,0	25,0	50,0
Lähihoitaja	0	0	0	7,1	7,1	14,2
Kokki	12,1	15,2	27,3	23,5	0,0	23,5
Merkonomi	40,9	0	40,9	20,0	0,0	20,0
Ajoneuvoasentaja	17,6	5,9	23,5	13,3	6,7	20,0
	22,3	9,4	31,7	18,0	11,0	29,0

Aloittavista kysymykseen *uskotko tulevaisuudessa toimivasi yrittäjänä* artesaanit vastasivat positiivisimmin (3,4), lähihoitajat olivat vähiten samaa mieltä (2,2). Kokkien pistemäärä oli 3,2, merkonomien 3, ajoneuvoasentajien 2,9 ja automaatioasentajien 2,6. Myös päättävistä ryhmistä artesaanit olivat eniten samaa mieltä (3,3) ja lähihoitajat vähiten (2,3). Automaatioasentajien keskiarvo oli 3,3, ajoneuvoasentajien 2,9, kokkien 2,6 ja merkonomien 2,5. Päättävien automaatioasentajien ja lähihoitajien usko yrittäjäksi ryhtymiseen oli korkeampi, muiden ryhmien matalampi aloittaviin ryhmiin verrattuna.

Tähän kysymykseen oli mahdollista vastata myös sanallisesti yrittäjäksi ryhtymisen syistä tai esteistä. Kysymykseen saatiin 36 yrittämistä puoltavaa ja 38 yrittämiseen kielteisesti suhtautuvaa kommenttia. Esitetyt syyt liittyivät rahanansaintamahdollisuuksiin, yrittäjyyden epävarmuustekijöihin, itsenäisyyteen ja johtamistaitoihin, ammattitaidon tehokkaaseen hyödyntämiseen, vastaajan persoonallisuuteen ja suvun antamaan esimerkkiin. Muutamista vastauksista oli vaikea päätellä, olivatko ne yrittäjyyteen myönteisesti vai kielteisesti suhtautuvia.

Esimerkkejä rahanansaintamahdollisuuksiin liittyvistä eri vastaajien kommentteista:

Enemmän rahaa jos liikeidea toimii.

Palkan takia, haluan säännölliset tulot, työajan ja vapaat.

Paljon töitä ja vähän palkkaa.

Sillä ei elä.

Kaksi sanallisesti vastannutta piti rahaa yrittäjyyteen houkuttelevana. Kuuden mielestä juuri taloudellinen epävarmuus on este yrittäjäksi ryhtymiselle. Sanallisesti vastanneet pitivät siis todennäköisempänä parempaa toimeentuloa palkkatyössä kuin yrittäjänä.

Yrittäjyyden epävarmuustekijöihin liittyviä kommentteja:

*Koska tiedän kuinka rankkaa on olla yrittäjä.
Riskit pelottavat.
Kaikki tutut yrittäjät on ajautunut rappiolle.
En halua olla vastuussa vakavista asioista.
Olen nähnyt, en jaksaisi.
On varmaan liian raskasta ja stressaavaa.*

Yrittäjän epävarman aseman lisäksi muutamat kommentoijat totesivat myös nähneensä yrittäjien epäonnistumisia ja siksi suhtautuvat kielteisesti yrittäjyyteen. Yrittäjyys nähtiin vastuullisena, raskaana ja stressaavana vaihtoehtona.

Yrittäjän itsenäiseen asemaan liittyviä vastauksia:

*Saa tehdä omaa työtä ilman että joku kyylää selän takana.
Itsenäisyys kiinnostaa.
Saisi tehdä itselleen töitä.
Yrittäjän ”vapaus”.
Haluan vaikuttaa työhön ja haluaisin oman yrityksen.*

Yrittäjän itsenäiseen asemaan liittyvä kommentit olivat poikkeuksetta myönteisiä. Myös Pirkanmaan toisen asteen opiskelijoille tehdyssä tutkimuksessa (Katajala 2010, 12) todettiin, että yrittäjän itsenäinen asema oli tärkein yrittäjyyteen motivoiva tekijä. Toiseksi eniten pirkanmaalaisia veti yrittäjyyteen rahaan liittyvät seikat, kolmanneksi joustavuus ja työaikoihin vaikuttamisen mahdollisuus. Lisäksi työn mielenkiintoisuus, luovuus, innovatiivisuus ja haaveiden toteuttaminen olivat heillä merkittäviä kannustimia. Tässäkin tutkimuksessa yrittäjäksi ryhtymistä puoltavissa kommentteissa on samantyyppisiä persoonaan liittyviä mainintoja vaikka suurin osa näistä sanallisista vastauksista oli kuitenkin kielteisiä.

Vastaajan persoonallisuuteen ja henkilökohtaisiin ominaisuuksiin liittyvät vastaukset:

*Haluan luoda omaa.
Osaan olla aktiivinen.
Johtajatyyppejä.
En tiedä osaisinko.
Minulla ei ole tarpeeksi tahtoa ja voimaa.
Se on vaikeaa eikä minusta ole siihen.
En osaisi hoitaa paperiasioita.
Yrittäjyys ei kiinnosta minua, koska siinä on liikaa työtä.
En usko että haluan niin paljon vastuuta harteilleni.*

Eniten sanallisissa vastauksissa viitattiin näihin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, ja suurin osa henkilökohtaisiin ominaisuuksiin liittyvistä sanallisista vastauksista oli

kielteisiä. Yrittäjän työn raskaus, työn määrä, vastuu ja yrittäjältä vaadittujen taitojen puuttuminen tulivat esiin kommentteissa. Myönteisesti vastanneet totesivat olevansa aktiivisia ja yrittäjätyyppejä.

Suvun antamaan esimerkkiin liittyviä vastauksia:

Suvussa on niin paljon yrittäjiä niin miksi en minäkin.

Koska isovanhemmilla on yritys.

Haluan olla itsenäinen ja jatkaa perheyrittäjästä.

Mahdollisesti voin jatkaa vanhempieni yritystä tai perustaa oman.

Lähipiiriyrittäjyyden on todettu lisäävän kiinnostusta yrittäjyyteen (Koiranen 2000, 115), mutta vain neljä vastaajaa viittasi suvun antamaan innostavaan esimerkkiin huolimatta siitä, että aikaisemmin väitteestä *Joku perheenjäsenistäni toimi yrittäjänä yhteensä 60 vastaajaa oli täysin samaa mieltä.*

Ammattitaidon hyödyntämiseen liittyviä vastauksia:

Uskon ammatillisen suuntautumiseni vaativan sitä.

Ei ehkä löydy muita työllistymisvaihtoehtoja.

Valmiita työpaikkoja ei ole.

Haluan laittaa joskus oman verstaan pystyyn.

Ei työllisty muuten käsityöalalla.

Halu tehdä sitä mistä pitää.

Koska haluan omia tuotteitani esille.

Yhtä poikkeusta lukuun ottamatta ammattitaitoon liittyvät vastaukset olivat artesaaniopiskelijoilta. Artesaaniopiskelijat olivat muita vastaajia vanhempia ja opiskeltujen taitojen lisäksi heidän tulevaisuuden suunnitelmiansakin ovat todennäköisesti jo selkeämpiä kuin nuoremmilla opiskelijoilla.

Esimerkkejä vastauksista, joissa yrittäjäyys sinällään nähdään kiinnostavana tai ei-kiinnostavana:

Juuri siitä olen haaveillut.

Teen jo tilaustöitä.

Haluan perustaa oman ravintolan.

Yrittäminen kiinnostaa ja luo suuremman haasteen tulevaisuuteen.

Yrittäjäyys kiinnostaa minua vaikka koulussa ei olla yrittäjäydestä paljon mitään puhuttukaan.

Haluan ratsastusterapeutiksi ja oman yrityksen.

En minä muuta lähtisi tekemään.

Koska tiedän kuinka paljon vaatii tehdä töitä yrittäjäyden eteen.

Hankalaa ainakin tässä kohtaa kun en tiedä siitä oikeastaan mitään.

Voi se olla mahdollista.

Saa nähdä mitä tulevaisuus tuo tullessaan.

En ainakaan seuraavan viiden vuoden aikana.

Suurin osa näistä myönteisesti yrittäjyyteen suhtautuneista osasi jo mainita minkä tyyppisen yrityksen haluaisi perustaa ja vastauksien perusteella oli varma tulevaisuudesta. Muutama vastauksista oli varovaisen myönteinen, ja vastaaja tuntui ainakin harkitsevan yrittäjyyttä tulevaisuudessa.

Suomen uusyrittäjäkeskusten ja Suomalaisen Työn Liiton vuonna 2010 tekemän selvityksen mukaan eniten yrittäjyyden aloittamiseen ovat houkuttelleet itsenäisyys, itsenäinen työ, vapaus ja riippumattomuus. Toiseksi tärkeimmiksi syiksi on arvioitu päätäntävalta ja asioihin vaikuttaminen, kolmanneksi tärkeimmäksi omaan tulotasoon vaikuttamismahdollisuus ja parempi toimeentulo. Neljäntenä on pidetty omaa ajankäyttöä, oman työtahdin määräämistä ja työaikoihin vaikuttamista ja viidenneksi mielekästä työtä, itsensä ja omien ideoiden toteuttamista ja luovuuden käyttöä (Yrittäjyys Suomessa, perustietoa yrittäjyydestä 2011, 8). Kyselyyn vastanneiden ja sanallisesti kantaa ottaneiden yrittäjyyteen myönteisesti suhtautuneiden opiskelijoiden kommentit yritystoiminnasta olivat samansuuntaisia kuin Suomen uusyrittäjäkeskuksen ja Suomalaisen Työn Liiton tutkimuksessa sekä aiemmin mainitussa Pirkanmaan opiskelijoiden tutkimuksessa (Katajala, 2007). Myös kielteisesti yrittäjätoiminnan aloittamiseen suhtautuneiden sanalliset vastaukset olivat samantyyppisiä kuin aikaisemmassa Luukkaisen ja Vuorisen tutkimuksessa, jossa yrittämisen esteinä on nähty mm. kiinnostuksen ja rohkeuden puute, pelko vastuusta, johtamistaidon, tiedon ja kunnianhimon puute (Luukkainen & Vuorinen, 2002, 185–186).

Perheen ja lähipiirin yrittäjyyden on todettu lisäävän ja helpottavan yrittäjäksi ryhtymistä ja yrittämisen aloittamista (Koiranen, 1993, 48). Aloittavien opiskelijoiden lähipiirissä yrittäjiä oli 35 prosentilla, päättävillä 22 prosentilla. Aloittavista tulevaisuudessa uskoi kuitenkin toimivansa yrittäjänä vain 9,4 prosenttia ja päättävistä 11 prosenttia. Lähipiirin yrittäjyys ei näiden vastausten valossa vaikuta yrittämishalua lisäävästi. Aloittavien ryhmien vähäiseen yrittäjyyshalukkuuteen varmasti vaikuttaa se, että aloittavat ovat keskimäärin kaksi tai kolme vuotta päättävien ryhmien vastaajia nuorempia, eivätkä ehkä ole vielä tulevaa uraansa tarkemmin suunnitelleet. Näihin kysymyksiin saadut sanalliset vastaukset jakaantuivat lähipiiriyrittäjyyden osalta. Neljä vastaajaa kertoi yrittäjyyden kiinnostavan juuri siksi, että lähipiirissä on yrittäjiä, kolme päinvastoin vastasi nähneensä yrittäjän työn negatiiviset puolet eikä siksi harkitse yrittäjäksi ryhtymistä.

Aloittavien ja päättävien ryhmien yrittäjyysaikomuksia vertailtaessa todettiin, että päättävät automaatioasentajat ja lähihoitajat uskoivat aloittavia enemmän toimivansa tulevaisuudessa yrittäjänä. Kokeista, merkonomeista ja artesaaneista sen sijaan aloittavat ryhmät uskoivat enemmän ryhtyvänsä yrittäjäksi. Artesaaneja ja merkonomeja lu-

kuun ottamatta aloittavat ryhmät myös kokivat tuntevansa yritysmuodot päättäviä paremmin, ja vain päättävät merkonomit kokivat tietävänsä mitä yrittäjämäinen toiminta tarkoittaa aloittavia ryhmiä paremmin. Päättävien ryhmien kielteisemmät suhtautumiset saattavat johtua siitä, että opintojen aikana yrittäjyyteen liittyvät haasteet ovat tulleet tarkemmin esille. Tätä käsitystä tukevat opiskelijoiden sanalliset yrittämisaikomuksiin antamat vastaukset. Omaa yrittäjyyttä koskevien vastauksen perusteella (Liite 4) voidaan todeta, että vastaajat kokivat tietävänsä mitä yrittäjämäinen toiminta tarkoittaa, mutta yritysmuotojen tuntemus oli vähäisempää.

Aikaisemmissa toisen asteen opiskelijoille tehdyissä tutkimuksissa on todettu, että yrittäjyysaikomukset ovat päättävillä vain vähän suurempia kuin aloittavilla eikä koulutusalojen välillä ole havaittu merkittävää eroa (Laisi & Liimatainen 2004, 68,76). Yrittäjyyden on todettu kiinnostavan eniten liiketalouden alan miespuolisia opiskelijoita ja vähiten sosiaali- ja terveystieteiden naisopiskelijoita (Wiik 2011). Myös tämän tutkimuksen tuloksien perusteella aloittavien ja päättävien opiskelijoiden yrittäjyysaikomuksilla ei juuri ole eroa, jos tarkastellaan kaikkia koulutusohjelmia yhdessä. Koulutusohjelmakohtaiset erot aikomuksissa ovat suuria, ja muutamissa koulutusohjelmissä päättävien kiinnostus oli jopa vähäisempää kuin aloittavien. Aikaisemmasta tutkimuksesta poiketen eniten yrittäjyysaikomuksia oli artesaaneilla ja automaatioasentajilla eikä liiketaloutta opiskelevilla merkonomeilla. Lähihoitajien kiinnostus yrittäjäksi ryhtymiseen oli vähäisintä kuten aikaisemmissakin tutkimuksissa. Koulutuksella ja yrittäjyyden opetuksella ei näiden tuloksien perusteella ole juuri vaikutusta yrittäjyyskiinnostukseen.

Tutkimuksen omakohtaista yrittäjyyttä koskevassa osassa kysyttiin vastaajien mielipiteitä vain ulkoiseen yrittäjyyteen eli yritystoiminnan harjoittamiseen liittyen. Sisäinen yrittäjyys on kuitenkin osa yrittäjyyden käsitettä. Se liittyy henkilön asenteisiin omaa itseään, työn tekemisen tapaa ja ympäristöä kohtaan. Sisäinen yrittäjyys ilmenee siis joko oman elämän yrittäjämäisenä suunnitteluna ja tavoitteiden asetteluna tai työntekotapana organisaatiossa työskennellessä (Luukkainen & Wuorinen, 2002, 12). Vastaajien käsityksiä omista sisäiseen yrittäjyyteen liittyvistä taipumuksista ja kiinnostuksista kysyttiin yrittäjäominaisuuksien arviointiin liittyvässä osassa.

4.4 Yrittäjätaipumukset

Yrittäjätaipumuksia on tutkittu Ojalan ja Suurlan kirjassaan *Omassa työssä* (2002, 52) esittämien väitteiden avulla. Heidän tulkintansa mukaan vastaajassa on sitä enemmän yrittäjätaipumuksia mitä enemmän hän on samaa mieltä esitetystä väitteistä. Opiskelijoille tehdyn kyselyn väitteet on mukailtu heidän väitteistään. Osaa väittämistä on lyhennetty, ja väite ”haluan itse kehittää työtäni ja olen valmis panostamaan omaan oppimiseeni”, on erotettu kahdeksi eri väitteeksi. Osiossa oli yksitoista väitettä, ja niissä

kysyttiin valmiutta työn tekemiseen ja työn kehittämiseen, oppimishalua, tavoitteiden asettamisesta, pitkäjänteisyydestä, palautteesta oppimisesta, muiden kanssa toimeen tulemisesta, vastuunkannosta, yritystoiminnan ymmärtämisestä, luovuudesta ja epäonnistumisen sietokyvystä.

Näissä henkilökohtaisia ominaisuuksia koskevissa väitteissä sekä aloittavien että päättävien eri ryhmien vastaukset olivat lähempänä toisiaan kuin opetussuunnitelmaa tai omaa yrittäjyyttä koskevissa osioissa. Vastaajat olivat myös enemmän samaa mieltä väitteiden kanssa kuin aikaisemmissa osioissa. Aloittavien ryhmien koulutusohjelma-kohtaisia vastauksia vertailtaessa todetaan, että viidessä tämän osion kysymyksessä ajoneuvoasentajat arvioivat ominaisuutensa parhaimmiksi. Automaatioasentajat olivat viidestä kysymyksestä vähiten samaa mieltä väitteistä. Lähihoitajat olivat eniten samaa mieltä omaan oppimiseen panostamisesta ja muiden kanssa toimeen tulemisesta sekä kokit väitteestä tiedän miten yritystoiminnassa menestyään. Lähihoitajat olivat vähiten samaa mieltä oman työn kehittämisestä ja luovuudesta. Tilastollisesti merkittäviä erot olivat kysyttäessä omaan oppimiseen panostamista, palautteesta oppimista ja yritystoiminnassa menestymistä. Päättävissä ryhmissä merkonomit arvioivat henkilökohtaiset yrittäjyyteen liitetyt ominaisuutensa muita ryhmiä heikoimmiksi yhdeksän kysymyksen kohdalla. Ainoastaan yritystoiminnassa menestymisen taitojen kohdalla he arvioivat taitonsa paremmiksi kuin muiden ryhmien vastaajat. Tavoitteiden asettamiskykyä kysyttäessä kaikki ryhmät vastasivat lähes samalla tavalla. Muiden väitteiden kohdalla korkeimmat ryhmäkeskiarvot jakaantuivat tasaisesti ryhmille merkonomeja lukuun ottamatta. Tilastollisesti merkittävä ero oli ainoastaan kysyttäessä yritystoiminnassa menestymisestä. Taulukoissa 20–30 on esitetty omia yrittäjätaipumuksia koskevista väitteistä jokseenkin samaa ja täysin samaa mieltä olleiden prosentiosuudet ja liitteessä 5 kaikki vastaukset.

Taulukko 20 Olen valmis tekemään kovasti työtä

	Aloittavat			Päättävät		
	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%
Automaatioasentaja	37,5	37,5	75	31,6	52,6	84,2
Artesaani	52,6	44,7	97,3	45,0	40,0	85,0
Lähihoitaja	23,1	53,8	76,9	50,0	35,7	85,7
Kokki	45,5	39,4	84,9	52,9	17,6	70,5
Merkonomi	50	22,7	72,7	26,7	40,0	66,7
Ajoneuvoasentaja	52,9	47,1	100	20,0	73,3	93,3
Yhteisprosentti	46	40,3	86,3	38,0	43,0	81,0

Väitteestä *Olen valmis tekemään kovasti työtä* aloittavissa ryhmissä eniten samaa mieltä olivat ajoneuvoasentajat (4,5). Heistä kaikki olivat vähintään jokseenkin samaa mieltä. Myös artesaanit (4,4) suhtautuivat positiivisesti (4), vain kolme vastaajaa ei ollut samaa eikä eri mieltä. Kaikista koulutusohjelmista vain yksi vastaaja oli täysin eri mieltä ja kolme jokseenkin eri mieltä, yhteensä 3 % vastaajista. Myös päättävissä ryhmissä ajoneuvoasentajat olivat eniten samaa mieltä (4,7). Automaatioasentajien keskiarvo oli 4,4, lähihoitajien 4,2, artesaaniin 4, kokkien 3,8 ja merkonomien 3,6. Kaikista ryhmistä vain 5 opiskelijaa (5 %) oli täysin eri mieltä väitteestä. Päättävät automaatioasentajat ja lähihoitajat suhtautuvat aloittavia positiivisemmin väitteeseen. Muiden päättävien ryhmien suhtautuminen on negatiivisempaa samojen ryhmien aloittaviin verrattuna.

Taulukko 21 Haluan itse kehittää työtäni

	Aloittavat			Päättävät		
	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%
Automaatioasentaja	37,5	31,2	68,7	36,8	52,6	89,4
Artesaani	41	51,3	92,3	45,0	45,0	90,0
Lähihoitaja	46,2	30,8	77	57,1	28,6	85,7
Kokki	54,5	27,3	81,8	52,9	23,5	76,4
Merkonomi	81,8	9,1	90,9	40,0	26,7	66,7
Ajoneuvoasentaja	70,6	29,4	100	60,0	33,3	93,3
Yhteisprosentti	54,3	32,1	86,4	48,0	36,0	84,0

Oman työn kehittämiseen aloittavien ryhmien vastaajat suhtautuivat yhtä positiivisesti kuin edelliseenkin. Tässäkin vain neljä vastaajaa oli täysin tai jokseenkin eri mieltä. Artesaaniin pisteiden keskiarvo oli 4,4, ajoneuvoasentajien 4,3, merkonomien ja kokkien 4 ja lähihoitajien 3,9. Päättävissä ryhmissä neljä oli täysin eri mieltä ja kolme jokseenkin eri mieltä. Myönteisimmin suhtautuivat automaatioasentajat (4,4) ja ajoneuvoasentajat (4,3). Artesaaniin ja lähihoitajien keskiarvo oli 4,1, kokkien 3,8 ja merkonomien 3,6. Automaatioasentajien ja lähihoitajien vastaukset olivat muuttuneet positiivisemmiksi, muiden ryhmien negatiivisemmiksi.

Taulukko 22 Olen halukas panostamaan omaan oppimiseeni

	Aloittavat			Päättävät		
	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%
Automaatioasentaja	50	18,8	68,8	47,4	36,8	84,2
Artesaani	38,5	51,3	89,8	35,0	60,0	95,0
Lähihoitaja	23,1	76,9	100	57,1	28,6	85,7
Kokki	42,4	39,4	81,8	52,9	23,5	76,4
Merkonomi	63,6	22,7	86,3	40,0	33,3	73,3
Ajoneuvoasentaja	58,8	35,3	94,1	26,7	60,0	86,7
Yhteisprosentti	45,7	40,7	86,4	43,0	41,0	84,0

Kysyttäessä aloittavilta *omaan oppimiseen panostamista* kaikki lähihoitajat olivat vähintään jokseenkin samaa mieltä (4,8). Automaatioasentajien pistemäärä oli alhaisin (3,8). Heistä kaksi oli jonkin verran eri mieltä (12,5 %) ja kolme ei samaa eikä eri mieltä (18,8 %). Päättävien ryhmissä neljä vastaajaa oli täysin tai jokseenkin eri mieltä väitteestä. Artesaanit vastasivat myönteisimmin (4,6) ja merkonomit kielteisimmin (3,7). Ajoneuvoasentajien keskiarvo oli 4,5, automaatioasentajien 4,2, lähihoitajien 4,1 ja kokkien 3,9. Päättävien automaatioasentajien ja artesaanien mielipiteet olivat myönteisimpiä omaan oppimiseen panostamisessa aloittaviin verrattaessa. Muissa ryhmissä muutos oli päinvastainen.

Taulukko 23 Osaan asettaa itselleni tavoitteita

	Aloittavat			Päättävät		
	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%
Automaatioasentaja	33,3	20	53,3	47,4	31,6	79,0
Artesaani	56,4	20,5	76,9	60,0	25,0	85,0
Lähihoitaja	30,8	30,8	61,6	35,7	28,6	64,3
Kokki	39,4	45,5	84,9	82,4	11,8	94,2
Merkonomi	27,3	27,3	54,6	13,3	60,0	73,3
Ajoneuvoasentaja	64,7	11,8	76,5	46,7	33,3	80,0
Yhteisprosentti	43,9	27,3	71,2	49,0	31,0	80,0

Aloittavien ryhmässä myös *tavoitteiden asettamiskykyä* kysyttäessä automaatioasentajien ryhmä oli vähiten samaa mieltä (3,6). Merkonomien pistemäärä oli toiseksi alhaisin (3,7). Molemmassa ryhmässä 13 % oli jonkin verran eri mieltä väitteestä. Eniten samaa mieltä olivat kokit (4,2). Lähihoitajien ja artesaanien pistemäärä oli 3,9, ajoneuvoasentajien 3,8. Tämän kysymyksen kohdalla kaikkien päättävien suhtautuminen oli

positiivisempaa kuin aloittavien ryhmien. Ajoneuvoasentajien ja artesaanien keskiarvo oli 4,1, automaatioasentajien, merkonomien ja kokkien 4 ja lähihoitajien 3,9.

Taulukko 24 Olen pitkäjänteinen

	Aloittavat			Päättävät		
	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%
Automaatioasentaja	12,5	18,8	31,3	42,1	15,8	57,9
Artesaani	41	15,4	56,4	60,0	15,0	75,0
Lähihoitaja	15,4	30,8	46,2	42,9	14,3	57,2
Kokki	27,3	21,2	48,5	58,8	0,0	58,8
Merkonomi	45,5	4,5	50	46,7	6,7	53,4
Ajoneuvoasentaja	47,1	11,8	58,9	33,3	40,0	73,3
Yhteisprosentti	33,6	16,4	50	48,0	15,0	63,0

Pitkäjänteisyysväitteen kanssa aloittavat ryhmät olivat vähiten samaa mieltä. Pitkäjänteisimmäksi itsensä kokivat ajoneuvoasentajat (3,7) ja vähiten pitkäjänteisiksi automaatioasentajat (3,1). Lähihoitajien, artesaanien ja kokkien pistemäärä oli 3,5 ja merkonomien 3,3. Päättävistä ryhmistä merkonomeja (3,1) lukuun ottamatta kaikki ryhmät tunsivat itsensä pitkäjänteisimmiksi aloittaviin verrattuna. Ajoneuvoasentajien keskiarvo oli 4,1, artesaanien 3,9, automaatioasentajien ja kokkien 3,5.

Taulukko 25 Haluan palautetta ja otan siitä opikseni

	Aloittavat			Päättävät		
	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%
Automaatioasentaja	37,5	12,5	50	52,6	26,3	78,9
Artesaani	36,8	39,5	76,3	45,0	50,0	95,0
Lähihoitaja	30,8	46,2	77	35,7	64,3	100,0
Kokki	39,4	48,5	87,9	70,6	17,6	88,2
Merkonomi	45,5	13,6	59,1	46,7	26,7	73,4
Ajoneuvoasentaja	41,2	23,5	64,7	53,3	46,7	100,0
Yhteisprosentti	38,8	33,1	71,9	51,0	38,0	89,0

Aloittavien ryhmistä kokit olivat eniten samaa mieltä väitteestä *Haluan palautetta ja otan siitä opikseni* (4,3), ja vähiten automaatioasentajat (3,5). Lähihoitajien pistemäärä oli 4,2, artesaanien 4,1, ajoneuvoasentajien 3,9, merkonomien 3,6. Päättävien ryhmissä kokkeja lukuun ottamatta kaikkien ryhmien mielipiteet palautteesta oppimisesta oli muuttunut myönteisemmäksi. Lähihoitajien keskiarvo oli 4,6, ajoneuvoasentajien ja artesaanien 4,5, automaatioasentajien 4,1, kokkien 3,9 ja merkonomien 3,7.

Taulukko 26 Tulen hyvin toimeen muiden kanssa

	Aloittavat			Päättävät		
	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%
Automaatioasentaja	46,7	26,7	73,4	21,1	47,4	68,5
Artesaani	48,7	35,9	84,6	40,0	50,0	90,0
Lähihoitaja	23,1	69,2	92,3	42,9	57,1	100,0
Kokki	33,3	57,6	90,9	41,2	47,1	88,3
Merkonomi	36,4	54,5	90,9	20,0	53,3	73,3
Ajoneuvoasentaja	52,9	23,5	76,4	60,0	40,0	90,0
Yhteisprosentti	41	44,6	85,6	37,0	49,0	86,0

Kysyttäessä aloittavilta *muiden kanssa toimeen tulemista* lähihoitajat olivat eniten samaa mieltä (4,6) ja lähes yhtä paljon merkonomit (4,5) ja kokit (4,4). Vähiten toisten kanssa toimeen tulevaisuudensa arvioivat automaatioasentajat (3,9). Artesaanien pisteäärä oli 4,1 ja ajoneuvoasentajien 4. Myös päättävien ryhmässä lähihoitajat olivat eniten samaa mieltä (4,6). Merkonomit sen sijaan tunsivat itsensä vähiten toisten kanssa toimeen tuleviksi (3,9). Ajoneuvoasentajien keskiarvo oli 4,4, artesaanien ja kokkien 4,3 ja automaatioasentajien 4,2. Kokkien ja merkonomien mielipide oli muuttunut kielteisemmäksi, muiden ryhmien myönteisemmäksi.

Taulukko 27 Haluan kantaa vastuun työstäni ja sen vaikutuksista

	Aloittavat			Päättävät		
	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%
Automaatioasentaja	43,8	18,8	62,6	42,1	42,1	84,2
Artesaani	28,2	46,2	74,4	40,0	45,0	85,0
Lähihoitaja	30,8	46,2	77	57,1	35,7	92,8
Kokki	36,4	51,5	87,9	47,1	35,3	82,4
Merkonomi	57,1	33,3	90,4	26,7	46,7	73,4
Ajoneuvoasentaja	47,1	41,2	88,3	33,3	60,0	93,3
Yhteisprosentti	38,8	41,7	80,5	41,0	44,0	85,0

Täysin samaa mieltä väitteestä olevia aloittavien ryhmässä oli eniten ajoneuvoasentajissa ja kokeissa (4,3). Automaatioasentajat olivat vähiten samaa mieltä (3,8). Lähihoitajien, merkonomien ja artesaanien vastauskeskiarvo oli 4,2. Yhteensä ryhmässä oli neljä opiskelijaa (3 %), jotka olivat eri mieltä väitteestä *haluan kantaa vastuun työstäni ja sen vaikutuksista*. Myös päättävien ryhmässä ajoneuvoasentajat olivat eniten samaa mieltä väitteestä (4,5). Lähihoitajien keskiarvo oli 4,3, automaatioasentajien 4,3, kokkien ja

artesaanien 4,1 ja merkonomien 3,9. Tässäkin kysymyksessä kokkien ja merkonomien käsitykset olivat muuttuneet kielteisemmiksi.

Taulukko 28 Minulla on käsitys siitä miten yritystoiminnassa menestyään

	Aloittavat			Päättävät		
	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%
Automaatioasentaja	25	6,2	31,2	21,1	10,5	31,6
Artesaani	44,7	10,5	55,2	35,0	10,0	45,0
Lähihoitaja	8,3	0	8,3	7,1	14,3	21,4
Kokki	45,5	12,1	57,6	18,8	0,0	18,8
Merkonomi	27,3	13,6	40,9	40,0	33,3	73,3
Ajoneuvoasentaja	47,1	0	47,1	0,0	6,7	6,7
Yhteisprosentti	37	8,7	45,7	21,2	12,1	33,3

Vähintään jokseenkin samaa mieltä väitteestä *Minulla on käsitys siitä miten yritystoiminnassa menestyään* aloittavissa oli 57,6 prosenttia (3,3) kokeista ja 55,2 prosenttia (3,4) artesaaneista. Ajoneuvoasentajien vastauspistemäärä oli 3,3 prosentteina 47,1, merkonomien pistemäärä samoin 3,5, prosentteina 40,9, automaatioasentajien pistemäärä 3, prosentteina 31,2 ja lähihoitajien 2,3, prosentteina 8,3. Päättävissä ryhmissä kokkeja ja artesaaneja lukuun ottamatta täysin samaa mieltä olevien määrä oli lisääntynyt. Kokkiryhmässä mielipiteen muuttuminen on suurinta. Parhaimmaksi yritystoiminnassa menestymisensä arvioivat merkonomit (3,7). Artesaanien keskiarvo oli 3,5, automaatioasentajien 3,2, lähihoitajien, ajoneuvoasentajien ja kokkien 2,6. Kokeista enää 18,8 prosenttia oli väitteestä jokseenkin samaa mieltä eikä täysin samaa mieltä yhtään. Myös ajoneuvoasentajien mielipide oli muuttunut huomattavasti kielteisemmäksi.

Taulukko 29 Olen luova ja keksin uusia tapoja toimia ja ratkaista ongelmia

	Aloittavat			Päättävät		
	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%
Automaatioasentaja	43,8	25	68,8	42,1	26,3	68,4
Artesaani	43,6	15,4	59	50,0	20,0	70,0
Lähihoitaja	38,5	15,4	53,9	35,7	14,3	50,0
Kokki	30,3	12,1	42,4	47,1	11,8	58,9
Merkonomi	36,4	18,2	54,6	40,0	20,0	60,0
Ajoneuvoasentaja	52,9	17,6	70,5	66,7	13,3	80,0
Yhteisprosentti	40	16,4	56,4	47,0	18,0	65,0

Luovuutta aloittavilta kysyttäessä eniten samaa mieltä olivat ajoneuvoasentajat ja automaatioasentajat (3,8), merkonomit (3,7), artesaanit (3,6). Vähiten samaa mieltä olivat lähihoitajat ja kokit 3,5. Päättävistä luovimmiksi itsensä kokivat artesaanit, ajoneuvoasentajat ja automaatioasentajat (3,9). Kokkien keskiarvo oli 3,7, lähihoitajien 3,5 ja merkonomien 3,4.

Taulukko 30 Hyväksyn epäonnistumisen, mutta se ei tarkoita, että olisin itse huono

	Aloittavat			Päättävät		
	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%	Jokseenkin samaa mieltä%	Täysin samaa mieltä%	Yhteensä%
Automaatioasentaja	37,5	31,2	68,7	36,8	26,3	63,1
Artesaani	53,8	17,9	71,7	55,0	20,0	75,0
Lähihoitaja	38,5	30,8	69,3	57,1	14,3	71,4
Kokki	36,4	27,3	63,7	52,9	29,4	82,3
Merkonomi	68,2	9,1	77,3	40,0	20,0	60,0
Ajoneuvoasentaja	70,6	23,5	94,1	40,0	33,3	73,3
Yhteisprosentti	50,7	22,1	72,8	47,0	24,0	71,0

Epäonnistumiseen suhtautumisessa aloittavien ryhmien vastaukset olivat hyvin samansuuntaisia. Ajoneuvoasentajien vastauskeskiarvo oli 4,1, artesaanien 3,8 ja muiden ryhmien 3,9. Päättävissä ryhmissä vastaukset erosivat jonkin verran. Kokkien ja ajoneuvoasentajien keskiarvo oli 4,1, artesaanien ja lähihoitajien 3,9, automaatioasentajien 3,7 ja merkonomien 3,5.

Yrittäjätaipumusväitteisiin saatujen vastauksien perusteella (Liite 5) voidaan todeta, että opiskelijat katsovat omaavansa runsaasti yrittäjyydessä tarvittavia ominaisuuksia. Heikoimmiksi yrittäjyyteen liittyviksi kyvyikseen vastaajat arvioivat pitkänteisyyden ja tietonsa siitä miten yritystoiminnassa menestytään. Kaikkia yrittäjyysominaisuuksia arvioitaessa sekä koulutusohjelmien että aloittavien ja päättävien ryhmien väliset erot olivat pienempiä kuin oppilaitoksen tarjoamaa yrittäjyyskasvatusta arvioitaessa. Päättävät ryhmät arvioivat yrittäjätaipumuksensa paremmiksi 38 ryhmäkohtaisessa vastauksessa, aloittavat 28 ryhmävastauksessa. Tästä voinee päätellä koulutuksen kehittävän yrittäjäominaisuuksia ja antavan opiskelijoille uskoa yrittämiseen huolimatta siitä, että useissa koulutusohjelmissä aloittavat olivat arvioineet koulutuksen tarjoaman yrittäjyysopetuksen määrän päättäviä suuremmaksi.

Ajoneuvoasentajien ja kokkien päättävät opiskelijat arvioivat tietonsa yritystoiminnassa menestymisessä aloittavia alhaisemmiksi. Merkonomeja lukuun ottamatta päättävät opiskelijat tunsivat olevansa aloittavia luovempia. Aloittavat kokit halusivat päättäviä enemmän palautetta ja tunsivat osaavansa asettaa itselleen tavoitteita. Aloittavat

automaatioasentajat ja merkonomit tunsivat päättäviä paremmin hyväksyvänsä epäonnistumisen. Aloittavat artesaanit, kokit ja merkonomit taas olivat päättäviä enemmän valmiita tekemään kovasti työtä ja halusivat kehittää työtään. Päättävät ajoneuvoasentajat, artesaanit ja automaatioasentajat tunsivat tulevansa aloittavia paremmin toimeen toisten kanssa ja päättävät ajoneuvoasentajat, automaatioasentajat ja lähihoitajat halusiansa aloittavia enemmän kantaa vastuuta työtään ja sen vaikutuksista. Aloittavissa ryhmissä automaatioasentajat arvioivat omat yrittäjäominaisuutensa kahdeksan väitteen kohdalla alhaisemmiksi kuin muut koulutusohjelmat ja päättävissä ryhmissä merkonomit arvioivat ominaisuutensa muita ryhmiä alhaisemmiksi yhdeksässä yrittäjäominaisuusväitteessä. Parhaimmiksi yrittäjäominaisuutensa arvioineet jakaantuivat sekä aloittavissa että päättävissä ryhmissä eri koulutusohjelmiin.

4.5 Yrittäjäominaisuudet

Viimeisessä osuudessa kysyttiin yrittäjyyteen liitettyjä mielikuvia ja ominaisuuksia. Yrittäjyysmielikuvaväittämät pohjautuvat Peltosen vuonna 1986, Koirasen ja Hyrslyn vuonna 1995 ja Luukkaisen ja Wuorisen vuonna 2002 tekemiin tutkimuksiin. Luukkaisen ja Wuorisen tutkimuksessa on tutkittu Lapin, Pohjanmaan, Etelä-Savon ja pääkaupunkiseudun opettajien, metallialan työntekijöiden ja yrittäjien yrittäjyysmielipiteitä. Peltosen tutkimuksessa kohderyhmänä oli pienyrittäjiä, Suomen Työnantajain Keskusliiton ja Teollisuuden Keskusliiton Pienen ja keskisuuren teollisuuden neuvottelukunnan jäseniä, yritysten keskijohto, Helsingin kauppakorkeakoulun opiskelijoita, erään kaupungin virkamiehiä ja johtamiskoulutuksessa olevia. Koirasen ja Hyrslyn tutkimukseen osallistui 351 suomalaista, 96 ruotsalaista ja norjalaista sekä 180 angloamerikkalaista ja australialaista.

Tässä opiskelijoille tehdystä asennekyselyssä verrattiin heidän käsityksiään yrittäjäominaisuuksista aikaisemmin muunlaisten kohderyhmien eri aikoina esittämiin käsityksiin. Opiskelijoiden vastattavaksi on Koirasen vuoden 1995 eri-ikäisille ja erilaiset taustat omaaville henkilöille tehdystä tutkimuksesta valittu kymmenen tuloksien mukaan yrittäjyyttä eniten kuvaavaa mielikuvaa ja kymmenen sitä vähiten kuvaavaa mielikuvaa. Nämä käsitteet oli laitettu aakkosjärjestykseen ja tässä kyselyssä pyydettiin valitsemaan näistä kahdestakymmenestä kymmenen yrittäjyyttä eniten kuvaavaa ja laittamaan ne tärkeysjärjestykseen. Kahdestakymmenestä ominaisuudesta vastausohjeessa pyydettiin tärkein merkitsemään numerolla 1, seuraavaksi tärkein numerolla 2 kymmenenneksi tärkeimpään asti.

Sekä aloittavat että päättävät ryhmät arvioivat yrittäjyysmielikuvakyselyssä kymmenen tärkeimmän joukkoon samat ominaisuudet. Valitut ominaisuudet ovat järjestelmällisyyttä lukuun ottamatta samat kuin Koirasen vuoden 1995 tutkimuksessa tärkeimmiksi

valikoituneet. Järjestelmällisyyden sekä aloittavat että päättävät ryhmät arvioivat tärkeämmäksi kuin aikaisemmassa tutkimuksessa oli arvioitu. Aktiivisuus nousi tähän tutkimukseen osallistuneiden yrittäjyysmielikuvista tärkeimmäksi. Koirasen tutkimuksessa aktiivisuus oli arvioitu kymmenenneksi. Molemmat vastaajaryhmät arvioivat menestymishalun, riskinottohalun ja järjestelmällisyyden tärkeämmiksi kuin Luukkaisen ja Wuorisen vuoden 2002 tutkimuksen vastaajat. Palvelunhalua ja taloudellisuutta opiskelijat pitivät vähemmän tärkeinä ominaisuuksina kuin Luukkaisen ja Wuorisen tutkimuksen vastaajat. Opiskelijat pitivät myönteistä työasennetta, luovuutta, riskinottohalua, määrätietoisuutta ja järjestelmällisyyttä tärkeämpinä kuin Peltosen vuoden 1986 tutkimukseen vastanneet.

Aloittavien ja päättävien ryhmien yrittäjyysmielikuvat poikkesivat eniten Peltosen pienyrittäjille, Suomen Työnantajain Keskusliiton ja Teollisuuden Keskusliiton Pienen ja keskisuuren teollisuuden neuvottelukunnan jäsenille, yritysten keskijohdolle, Helsingin kauppakorkeakoulun opiskelijoille ja johtamiskoulutuksessa oleville vuonna 1996 tehdyn tutkimuksen tuloksista. Luukkaisen ja Wuorisen vuoden 2002 tutkimukseen vastauksia on vaikeampaa verrata, koska kahdeksaa opiskelijoiden vastattavaksi tarjottua ominaisuutta ei ollut lainkaan tarjolla vastausvaihtoehdoiksi heidän tutkimuksessaan. Koirasen vuoden 1995 tutkimuksen tuloksien kanssa ryhmien mielikuvat ovat samansuuntaisia.

Taulukossa 31 vaihtoehdot on asetettu aloittavien luokkien vastauksien mukaiseen tärkeysjärjestykseen.

Taulukko 31 Yrittäjyysmielikuvat

	Aloittavien ryhmien tärkeysjärjestys	Päätävien ryhmien tärkeysjärjestys	Luukkainen & Wuorinen 2002	Koiranen 1995	Peltonen 1986
Aktiivisuus	1	1	x	10	6
Aloitekyky	2	2	2	1	2
Menestymishalu	3	3	12	5	10
Myönteinen työasenne	4	4	x	2	13
Luovuus	5	8	x	8	26
Halu ottaa riskejä	6	6	15	7	12
Vastuun kantaminen	7	9	x	6	1
Työhalu	8	5	x	3	4
Määrätietoisuus	9	10	1	4	15
Järjestelmällisyys	10	7	14	37	35
Kekseliäisyys	11	11	x	9	22
Palveluhalu	12	12	3	32	28
Taloudellisuus	13	15	10	34	24
Reippaus	14	14	x	35	34
Rahan tavoittelu	15	13	18	34	29
Kovuus	16	16	22	38	38
Häikäilemättömyys	17	19	23	40	40
Vaikutushalu	18	17	20	31	36
Itsekkyys	19	18	21	39	39
Kunnostautuminen	20	20	x	36	37

Sekä aloittavat että päättävät ryhmät arvioivat neljäksi tärkeimmäksi ominaisuudeksi aktiivisuuden, aloitekyvyn, menestymishalun ja myönteisen työasenteen. Muidenkin ominaisuuksien kohdalla ryhmien vastaukset olivat lähellä toisiaan. Yhdeksän Koirasen (1995) tutkimuksessa kymmenen tärkeimmän joukkoon arvioiduista ominaisuuksista esiintyi opiskelijoiden tärkeimmiksi arvioimien ominaisuuksien joukossa. Yrittäjäominaisuuksina pidettiin siis lähes samoja kuin melkein kaksikymmentä vuotta sitten tehdyssä tutkimuksessakin. Yrittäjiltä odotettuja ominaisuuksia voidaan siis pitää suhteellisen muuttumattomina ja ajasta riippumattomina. Ominaisuuksien järjestystä verrattaessa

todetaan, että aktiivisuutta vastaajat pitivät huomattavasti tärkeämpänä ja työhalun ja määrätietoisuuden merkitys oli aikaisempaa arvostusta pienempi. Enemmän opiskelijoiden vastaukset poikkesivat Peltosen (1986) ja Luukkaisen ja Vuorisen (2002) tutkimuksien vastauksista. Näihin tutkimuksiin verrattuna vastaajat arvioivat menestymishalun, myönteisen työasenteet ja riskinottohalun tärkeämmiksi ja pitivät työhalua ja palveluhallua vähemmän tärkeinä.

Yrittäjyyteen liittyvät asenteet ovat yhteiskunnassa tapahtuneiden muutoksien johdosta muuttuneet (Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat 2009, 12), mutta yrittäjyyteen liitettävät ominaisuudet ovat opiskelijoiden vastausten mukaan pysyneet melko muuttumattomina.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO

Tutkimuksella selvitettiin ammatillisen toisen asteen opiskelijoiden yrittäjyysasenteita ja -ominaisuuksia sekä koulun tarjoaman yrittäjyyskasvatuksen määrää. Tutkimus tehtiin koulutuskuntayhtymän opintoja aloittaville ja päättävälle peruskoulupohjaisille ryhmille.

Tarjotun yrittäjyyskoulutuksen määrän selvittämiseksi vastaajilta kysyttiin miten paljon ja minkä tyyppistä yrittäjyyteen liittyvää opetusta he kokivat saavansa. Koulutusohjelmakohtaiset erot tässä yrittäjyyttä ja opetussuunnitelmaa koskevassa osiossa olivat suuria. Aloittavissa ryhmissä merkonomit ja päättävissä ryhmissä artesaanit olivat eniten samaa mieltä yrittäjyysväitteistä eli tunsivat saaneensa riittävästi tietoa yrityksen perustamisesta, opiskelleensa yrittäjyys-kokonaisuutta, kokivat oppilaitoksen kannustavan yrittäjyyteen ja yrittäjyyttä olevan riittävästi. Päättävien artesaanien käsitykset olivat aloittavia myönteisempiä, mutta merkonomeilla päinvastoin myönteisempiä olivat aloittavien mielipiteet. Vähiten yrittäjyysopintoja ja yrittämiseen kannustamista tunsivat saaneensa lähihoitajat. Artesaanien ja merkonomien osalta voidaan sanoa yrittäjyyden opetusta olevan riittävästi ja monipuolisesti.

Muiden koulutusohjelmien kohdalla vastaukset olivat huomattavasti kielteisempiä. Useimmissa tapauksissa päättävien ryhmien käsitykset olivat aloittavia kielteisempiä eli koulutuksen antamaa yrittäjyysopetuksen määrää ja laatua pidettiin päättävissä ryhmissä aloittavia vähäisempänä. Lähes kaikissa koulutusohjelmissä yrittäjyyteen kannustamista ja yrittäjyyden opetusta voisi lisätä sekä oppimisympäristöä kehittää yrittäjyyttä synnyttäväksi. Kaikkien koulutusohjelmien vastaajien mielestä oppilaitos kuitenkin tekee yhteistyötä yrittäjien kanssa.

Eri alojen opiskelijoiden käsitykset yrittäjyyteen liittyvästä opetuksesta poikkesivat toisistaan ja kaiken kaikkiaan aloittavien ryhmien mielestä yrittäjyyden opetusta oli enemmän. Aloittavien käsitys suuremmasta yrittäjyysopinnoton määrästä voi johtua siitä että mahdollisesti opetussuunnitelmia on jo näiden muutamien vuosien aikana uudistettu ja yrittäjyyden opetusta on vuonna 2011 opinnot aloittaneilla enemmän kuin niillä, jotka aloittivat opinnot vuonna 2009. Käsitys suuremmasta yrittäjyyden opetuksen määrästä voi johtua myös siitä, että heti opintojen alkuvaiheeseen on ehkä sijoitettu enemmän aiheeseen liittyvää opetusta tai päättävien ryhmien opintojen loppupuolella kasvaneista odotuksista työelämään siirtymisen lähestyessä. Yrittäjyysopinnoton lisääminen valmistumisvaiheessa olevien opetussisältöihin olisi varmasti perusteltua, kun tavoitteena on yrittäjyyden lisääminen. Tällöin valmistuvien opiskelijoiden ammattiosaamiseen taidot ja yrittäjyysaikomukset ovat lisääntyneet, mahdollinen yrittäjäksi ryhtyminen on lähempänä tulevaisuudessa kuin aloittavilla ja tuoreet yrittäjyysopinnot olisivat paremmin hyödynnettävissä ja käytäntöön liitettävissä.

Vaikka vastaajat useimmissa koulutusohjelmissä tunsivat saaneensa vain vähän tietoa yrityksen perustamisesta, kiinnostus varsinaisiin yrittäjyyskursseihin osoittautui vähäiseksi. Vain vähän toisen asteen opiskelijoita kiinnostavaksi yrittäjyyskurssit todettiin myös Katajalan vuonna 2009 tekemässä Pirkanmaan toisen asteen opiskelijoille tehdyssä tutkimuksessa. Rasekossa tehdyssä tutkimuksessa Vuosi yrittäjänä -kurssiin oli osallistunut yhteensä 11 prosenttia päättävien ryhmien vastaajista. Merkonomeissa osallistujia oli runsaasti, 70 prosenttia. Automaatioasentajista oli osallistunut viisi prosenttia. Muissa ryhmissä osallistujia ei ollut lainkaan. Aloittavien opiskelijoiden kiinnostus opintojaksoon oli hieman vähäisempää, kymmenen prosenttia ilmoitti Vuosi yrittäjänä -kurssin kiinnostavan.

Toiseen yrittäjyyteen liittyvään opintojaksoon, NY24h-leiriin, oli osallistunut 10 prosenttia päättävistä vastaajista. Heistäkin suurin osa oli merkonomeja. Merkonomeista 40 prosenttia oli osallistunut leiriin. NY24h-leiriin osallistujia oli kuitenkin useammista koulutusohjelmista kuin Vuosi yrittäjänä -kurssiin: artesaaneissa kymmenen, kokeissa kuusi ja ajoneuvoasentajissa seitsemän prosenttia. Osallistumisaktiivisuus näihin kahteen opintojaksoon oli lähes sama. Aloittavista ryhmissä oli enemmän kiinnostusta NY24h-leiriin kuin Vuosi yrittäjänä -kurssiin. Vastaajista 17 prosenttia oli ainakin jonkin verran kiinnostunut leiristä. Tämä lyhytaikainen leirimuotoinen yrittäjyysopetus kiinnostaa koko vuoden kestävästä jaksosta enemmän ja aloittavat opiskelijat ovat jonkin verran päättäviä kiinnostuneempia. Kiinnostuneimpia NY24h-leiristä ja Vuosi yrittäjänä -kursseista olivat merkonomit ja artesaanit.

Enemmän osallistujia yrittäjyyskursseille voisi saada lisäämällä yrittäjyystiedotusta. Saattaa olla, että kaikkien koulutusohjelmien opiskelijat eivät olleet kuulleet näistä mahdollisuuksista aikaisemmin, eivätkä osanneet arvioida niiden kiinnostavuutta oikein. Opetuksen haasteena on selkeyttää ja yksinkertaistaa yritystoiminnan sisältöä. Vastaajat olivat epävarmoja esimerkiksi yritysmuotojen tuntemuksesta, joka on varmasti yksi aiheeseen liittyvistä perusasioista. Kaikissa koulutusohjelmissä vastaajat sen sijaan kokivat tietävänsä mitä yrittäjämäinen toiminta tarkoittaa, vaikkakin aloittavat päättäviä paremmin. Kun yrittäjämäisen toiminnan tuntemus liitetään hyviksi arvioituihin yrittäjyysominaisuuksiin, voidaan todeta sisäisen yrittäjyyden edellytysten olevan vastaajille tutumpia kuin yritystoiminnan aloittamiseen liittyvät.

Aloittavista vastaajista 9,4 prosenttia ja päättävistä 11 prosenttia oli kiinnostunut yritystoiminnan aloittamisesta. Kiinnostuneiden määrää voidaan pitää pienenä kun toisaalta vastausten perusteella yrittäjyys on jo lähipiiristäkin tuttua aloittavista 35 prosentille ja päättävistä 22 prosentille. Kolmessa koulutusohjelmassa päättävät olivat aloittavia kiinnostuneempia yrittäjäksi ryhtymisestä, samoin kolmessa aloittavat. Näiden koulutusohjelmakohtaisten vastausten perusteella voidaan todeta, että koulutus ei kasvattanut yrittäjyysinnostusta. Yrittäjänä uskoo siis tulevaisuudessa toimivansa kymmenisen prosenttia vastanneista. Määrä on pieni verrattuna Suomen Yrittäjien (2011) selvitykseen,

jonka mukaan yli 40 prosenttia suomalaisista haluaisi toimia mieluummin yrittäjänä kuin palkansaajana. Vähäinen kiinnostus yrittäjyyteen johtunee vastaajien iästä. Muutama vastaaja totesikin ettei vielä tiedä tulevaisuudesta mitään.

Yrittäjyydenopetuksella ja yrittäjyyteen innostamisella olisikin mahdollisuus vaikuttaa ja rohkaista ainakin näitä tulevaisuuttaan pohtivia ryhtymään yrittäjäksi. Yrittäjäksi ryhtymistä puoltavat syyt liittyivät rahanansaintaan, itsenäiseen asemaan, päätäntävaltaan, oman osaamisen täysmääräiseen hyödyntämiseen ja lähipiirin esimerkkiin. Haastava, itsenäinen työ ja mahdollisuus tehdä itsenäisiä päätöksiä, työn itsenäisyys ja vapaus, mahdollisuus vaikuttaa, itsenäinen päätösvalta olivat yrittäjyyteen innostavia tekijöitä myös aikaisemmissa tutkimuksissa (Lassila 2006; Kauppinen 2009; Yrittäjyys Suomessa 2011). Kielteisesti yrittäjyyteen suhtautuneet kokivat sen monimutkaisena ja haastavana. Muina yrittäjyyden esteinä taas nähtiin epävarmuus onnistumisesta, työn vaatavuus, haastavuus, taloudellinen epävarmuus ja epäsäännölliset työajat. Syyt olivat samankaltaisia kuin Suomen Yrittäjien ja opetushallituksen vuonna 2011 (Yrittäjyys Suomessa 2011,7) tekemässään selvityksessä sekä ammattikorkeakoulu- ja korkeakouluopiskelijoille tehdyssä tutkimuksessa (Kauppinen 2009). Näihin yrittäjäksi ryhtymistä estäviin syihin yrittäjyydenopetuksella ei juuri voi vaikuttaa.

Eniten yrittäjinä uskoivat toimivansa artesaanit. Monet artesaanit totesivatkin yrittäjyyden olevan ainoa työllistymismahdollisuus alalle. Artesaanit olivat myös muita vastaajien iäkkäämpiä joten heidän tulevaisuudensuunnitelmansa saattoivat olla valmiimpia kuin nuoremilla opiskelijoilla. Vanhempien opiskelijoiden on todettu olevan nuorempia kiinnostuneempia yrittäjyydestä myös Nuorisobarometri 2004 -tutkimuksessa. Artesaanien lisäksi myös automaatioasentajat olivat muita ryhmiä kiinnostuneempia yrittäjäksi ryhtymisestä. Vähiten yrittäjyys kiinnosti lähihoitajia. Vähäisen kiinnostuksen selitti tässäkin tapauksessa todennäköisesti ala. Lähihoitajat ovat perinteisesti sijoittuneet kunnallisten ja yksityisten yritysten palvelukseen enemmän kuin yrittäjiksi. Myös Omnian ammattiopistossa tehdyssä tutkimuksessa (Wiik 2011) vähiten yrittäjyydestä kiinnostuneita olivat sosiaali- ja terveysalan opiskelijat. Omnian opiskelijaryhmissä yrittäjyys oli eniten kiinnostanut liiketalouden opiskelijoita. Rasekon liiketalouden opiskelijoista ei kukaan ollut varma yrittäjäksi ryhtymisestä, mutta 40 prosenttia aloittavista ja 20 prosenttia päättävistä merkonomeista oli jokseenkin samaa mieltä väitteestä. Merkonomeja kiinnostuneempia yrittäjyydestä artesaanien lisäksi olivat kuitenkin automaatioasentajat ja ajoneuvoasentajat.

Opiskelijoiden käsitykset omista yrittäjyysominaisuuksista olivat positiivisia kaikissa koulutusohjelmissä ja sekä aloittavissa että päättävissä ryhmissä. Koulutusohjelma-kohtaisia eroja ei myöskään juuri ominaisuusarvioinneissa ollut. Henkilökohtaisia edellytyksiä yrittäjäksi ryhtymiseen siis on olemassa. Myös Yrittäjyyden uusi kuva 2020 -tutkimukseen osallistuneet nuoret pitivät yrittäjyysominaisuuksiaan hyvinä (Nurmi 2004, 67–68).

Tiedot yritystoiminnassa menestymisestä vastaajat arvioivat heikoimmaksi ominaisuudekseen. Päätävistä ryhmistä parhaimmiksi tietonsa yritystoiminnasta arvioivat artesaanit ja merkonomit. Merkonomeista 73 ja artesaneista 45 prosenttia tunsivat vähintään jokseenkin tietävänsä miten yritystoiminnassa menestytään. Muiden ryhmien tietämys vaihteli 6,7 prosentista 31,6 prosenttiin. Tästä, kuten opetussuunnitelmaosionkin vastauksista, voi päätellä, että yrittäjyyden opetusta tulisi koulutusohjelmiin lisätä. Myös pitkäjänteisyyttä vastaajat pitivät muita ominaisuuksiaan heikompana. Koulutusohjelmakohtaiset erot eivät olleet suuria, ja päättävät tunsivat olevansa hieman aloittavia pitkäjänteisempiä.

Muita ominaisuuksia: valmius tehdä työtä ja kehittää sitä, oppimiseen panostaminen, tavoitteiden asettamiskyky, palautteesta oppiminen, muiden kanssa toimeen tuleminen, vastuunkanto, luovuus ja epäonnistumisen sieto, kysyttäessä vastaajat arvioivat olevansa parempia kuin yritystoiminnassa menestymisessä ja pitkäjänteisyydessä. Koulutusohjelmien väliset erot olivat pienempiä kuin aikaisemmissa yrittäjyyskasvatusta koskevissa kysymyksissä. Eri koulutusohjelmissä opiskelevien yrittäjyysominaisuuksia voidaan pitää samanlaisina, eikä mainittavia eroja löytynyt. Päättävät arvioivat yrittäjäominaisuutensa aloittavia paremmiksi 38 väitteessä, aloittavat päättäviä paremmiksi 28 väitteessä. Näiden vastauksien perusteella koulutuksen voidaan katsoa kehittävän yrittäjäominaisuuksia ja antavan opiskelijoille uskoa yrittämiseen huolimatta siitä, että useissa koulutusohjelmissä aloittavat olivat arvioineet koulutuksen tarjoaman yrittäjyysopetuksen määrän päättäviä suuremmaksi. Lisääntynyttä uskoa omaan osaamiseen ja parantuneita yrittämiseen liittyviä ominaisuuksia voi selittää myös se että vastaajat olivat kolme vuotta vanhempia ja iän myötä tietämys omasta osaamisesta oli lisääntynyt.

Tärkeimpinä yrittäjyyteen liittyvinä mielikuvina vastaajat pitivät aktiivisuutta, aloitekykyä, menestymishalua ja myönteistä työasennetta. Sekä aloittavat että päättävät vastaajat asettivat nämä ominaisuudet samaan järjestykseen. Aloitekyky, menestymishalu ja myönteinen työasenne olivat tärkeimpien joukossa myös Koirasen vuoden 1995 tutkimuksessa, johon opiskelijoille annetut vaihtoehdot perustuvat. Aktiivisuus oli vuonna 1995 kuitenkin arvioitu vasta kymmenenneksi tärkeimmäksi ominaisuudeksi, mutta tähän tutkimukseen osallistuneet pitivät sitä kaikkein tärkeimpänä yrittäjyysominaisuutena. Aloittavat ja päättävät ryhmät asettivat kaikki 20 annettua ominaisuutta lähes samaan järjestykseen. Työhalun ja määrätietoisuuden opiskelijat katsoivat vähemmän tärkeäksi kuin Koirasen tutkimuksessa, mutta kymmenen parhaiten yrittäjyyteen sopivaksi ja vähiten yrittäjyyteen sopivaksi ominaisuudeksi he arvioivat samat kuin lähes 20 vuotta sitten tehdyssä tutkimuksessa oli arvioitu.

Opiskelijoiden antamien vastausten vertailu olisi ollut helpompaa, jos tutkimukseen olisi voinut yhdistää myös opettajahaastattelut. Näillä haastatteluilla olisi ehkä saanut selvitettyä mahdolliset ryhmien opetussuunnitelmiin tehdyt muutokset, yrittäjyysopintojen sijoittumisen opinnoissa ja niiden sijoittumisen kyselyajankohtaan nähden. Nämä

tekijät ovat voineet vaikuttaa kyselyyn saatuihin vastauksiin. Vastauksien perusteella voi olettaa, että muutoksia on ollut, koska aloittavat kokevat saaneensa yrittäjyyden opetusta enemmän. Vastausten vertailu olisi myös ollut helpompaa, jos ennen kyselyn tekemistä kaikille ryhmille olisi samalla tavalla saman henkilön toimesta selvitetty mitä kokonaisuuksia yrittäjyysopintoihin luetaan. Nyt kaikki vastaajat eivät ehkä mieltäneet esimerkiksi työssäoppimiseen liittyviä opintoja yrittäjyyteen liittyviksi. Nyt avoimia kysymyksiä oli vain kysyttäessä yrittäjäksi ryhtymisen tai ei-ryhtymisen syitä. Avoimilla kysymyksillä olisi mahdollisesti saanut kerättyä tarkempaa taustatietoa vastauksista ja saanut selvitettyä muutamia ristiriitaisilta vaikuttavia asteikollisia vastauksia.

Koulutuksen vaikutus yrittäjyysinnostukseen ja yrittäjyysasenteisiin olisi parhaiten saatu selville, jos olisi ollut mahdollista tehdä kysely nyt aloittaneille opiskelijoille ja kolmen vuoden kuluttua samoille opiskelijoille uudestaan. Käytännön syistä tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista. Mielenkiintoista olisikin selvittää vastanneiden yrittäjyysaikomuksia ja yrittäjyysastetta muutaman vuoden kuluttua. Ammattitaidon, työkokemuksen ja iän karttuminen sekä yhteiskunnassa ja yrityselämässä tapahtuvat muutokset vaikuttavat varmasti vastaajien käsityksiin ja heidän sijoittumiseensa elinkeinoelämässä. Olisi myös ollut mielenkiintoista kokonaistutkimuksella kysyä kaikkien koulutusohjelmien opiskelijoiden mielipiteitä yrittäjyyteen liittyvistä asioista, koska näissä tutkimukseen osallistuneidenkin ryhmien vastauksissa oli etenkin opetussuunnitelmaan liittyvissä kysymyksissä suuria eroja.

LÄHTEET

- Aaltio, Iiris (2007) Yrittäjien uudet identiteetit talouselämän muuttuvassa toimintaympäristössä. Koulutuksellisia näkökohtia. Teoksessa: *Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia*, toim. Kyrö, Paula–Lehtonen, Heleena – Ristimäki, Kari, 62–77. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007. Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu: Hämeenlinna.
- Aaltonen, Tapio – Junkkari, Lari (1999) *Yrityksen arvot & etiikka*. WSOY: Helsinki.
- Arantola, Heli (2010) *Palveluiden Suomi*. Elinkeinoelämän valtuuskunnan raportti <<http://www.eva.fi/blog/2010/10/26/eva-raportti-palveluiden-suomi/>>, haettu 15.3.2013.
- Collins Lorna A – Smith Alison J. – Hannon Paul D. (2006) Applying a Synergistic Learning Approaching in Entrepreneurship Education. *Management Learning*, Vol. 37 (3): 335–354.
- Draycott, Matthew – Rae, David (2011) Enterprise education in schools and the role of competency frameworks. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, Vol. 17, No. 2, 127–145.
- Euroopan komissio (2006 Implementing the Community Lisbon Programme: Fostering entrepreneurial mindsets through education and learning, <http://europa.eu/legislation_summaries/enterprise/business_environment/n26111_en.htm>, haettu 27.4.2013.
- Erwin, Phil (2005) *Asenteet ja niihin vaikuttaminen*. (alkuteos Attitudes and Persuasion 2001, käännös Marja Ahokas) WSOY: Helsinki.
- Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäätiö, <http://europa.eu/legislation_summaries/enterprise/index_fi.htm>, haettu 15.3.2013.
- Gibb, Allan (1993) The Enterprise Culture and Education. Understanding Enterprise Education and its Links with Small Business, Entrepreneurship and Wider Educational Goals, *International Small Business Journal*, Vol. 11, No. 3, 11–34.
- Hakuopas 2012, Rasekon alueen toisen asteen oppilaitosten yhteinen hakuopas.*
- Hallitusohjelma 22.6.2011* <<http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/fi.pdf>>, haettu 9.11.2012.
- Heikkilä, Tarja (2005) *Tilastollinen tutkimus*. 5.–6. p. Edita Prima Oy: Helsinki.
- Heinonen, Jarna – Vento-Vierikko, Irma (2002) *Sisäinen yrittäjyys, Uskalla, muutu, menesty*. Gummerus: Jyväskylä.

- Helmisaari, Janne (2005) Turun kauppakorkeakoulun opiskelijoiden yrittäjyysasenteet ja –motivaatio. Pro gradu –työ. Turun kauppakorkeakoulu. <<http://info.tse.fi/julkaisut/pg2005/HelmisaariJanne.pdf>>, haettu 10.5.2012.
- Hietanen, Lenita (2012) “Tänään soitin vain kitaraa, koska innostuin”. Tapaustutkimus yrittäjämäisestä toiminnasta 7. luokan musiikin oppimisympäristöissä. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja. Lapin yliopisto. <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/76736/Lenita_Hietanen.pdf?sequence=1>, haettu 29.9.2012.
- Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula (2001) *Tutki ja kirjoita*. 6.–7. p. Tammi: Helsinki.
- Hyrsky, Kimmo – Lipponen, Hannu (2004) Yrittäjyyskatsaus 2004. KTM Julkaisuja 18/2004, Elinkeino-osasto: Edita Publishing Oy: Helsinki.
- Hytti, Ulla – Kuopusjärvi, Paula (2004) *Evaluating and Measuring Entrepreneurship and Enterprise Education: Methods, tools and practices*. Small Business Institute Business Research and Development Centre, Turku School of Economics and Business Administration, Turku.
- Hytti, Ulla – Paasio, Kaisu – Pukkinen Tommi (2004) Johdanto. Teoksessa: *Yrittäjyyden kipinä yliopistosta?* Tapaus Turun kauppakorkeakoulu, toim. Hytti, Ulla. Turun kauppakorkeakoulu. PK-instituutti; Turku.
- Hytti, Ulla – Heinonen, Jarna – Tiikkala, Anne (2011) Yrittäjyyskasvatuksen erilaiset tulkinat. Teoksessa: *Yrittäjämäinen oppiminen: Tavoitteita, toimintaa ja tuloksia*. toim. Heinonen, Jarna – Hytti, Ulla – Tiikkala, Anne, 11–19. Turun kauppakorkeakoulu, Turun yliopisto; Turku.
- Hytti, Ulla – Stenholm, Pekka – Heinonen, Jarna – Seikkula-Leino, Jaana (2011) Motivaation ja ryhmätyöskentelyn vaikutukset yritysideointiin Teoksessa: *Yrittäjämäinen oppiminen: tavoitteita, toimintaa ja tuloksia*. toim. Heinonen, Jarna – Hytti, Ulla – Tiikkala, Anne, 70–94. Turun kauppakorkeakoulu, Turun yliopisto; Turku.
- Junnola, Reijo – Juuti, Pauli (1993) *Arvot ja johtaminen*. JTO-tutkimuksia. Tammer-Paino Oy: Tampere.
- Katajala, Simopekka (2010) *Yrittäjyysasenteet ja näkemykset yrittäjyyskoulutuksesta pirkanmaalaisten toisen asteen opiskelijoiden keskuudessa*. Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisuja, Sarja B. Raportteja 40. Tampere.
- Kauppinen, Matias (2009) *Nuorten yrittäjyyskysely 2009*. Liiketalouden koulutusohjelma. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kiander, Jaakko (2004) Onko Suomessa liian vähän yrittäjiä? Helsinki, VATT, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus <http://www.vatt.fi/file/vatt_publication_pdf/k343.pdf>, haettu 15.3.2013.
- Koivikko, Kimmo (2012) Tuhannet yrittäjät murroksen kourissa. *Yrittäjäsanomien* 7: 4–5.

- Koiranen, Matti (1993) *Ole yrittäjä. Ulkonen ja sisäinen yrittäjyys*. TT-Kustannustieto Oy: Helsinki.
- Koiranen, Matti – Pohjansaari, Tuija (1994) *Sisäinen yrittäjyys. Innovatiivisuuden, laadun ja tuottavuuden perusta*. Konetuumat: Valkeakoski.
- Koiranen, Matti – Peltonen, Matti (1995) *Yrittäjyyskasvatus – Ajatuksia yrittäjyyteen oppimisesta*. Konetuumat: Valkeakoski.
- Koiranen, Matti (2000) *Juuret ja siivet – Perheyrietyksen sukupolvenvaihdos*. Oy Edita Ab: Helsinki.
- Koiranen, Matti – Ruohotie, Pekka (2001) Yrittäjyyskasvatus: analyysseja, synteesejä ja sovelluksia. *Aikuiskasvatus* 2/2001, 102–111.
- Korhonen, Maija (2012) *Yrittäjyyttä ja yrittäjämäisyyttä kaikille? Uusliberalistinen hallinta, koulutettavuus ja sosiaaliset erot peruskoulun yrittäjyyskasvatuksessa*. Publications of the University of Eastern Finland, Dissertations in Education, Humanities, and Theology; 29.
- Koulutusnetti, <http://www.koulutusnetti.fi/files/tayh_k_2007_2009.pdf>, haettu 15.3.2013.
- Koulutusopas 2012, Ammatillinen koulutus ja lukiokoulutus sekä vapaa sivistystyö* (2011) Opetushallitus, Oppaat ja käsikirjat 2011–10.
- Kyrö, Paula – Lehtonen, Heleena – Ristimäki, Kari (2007) Yrittäjyyskasvatuksen suuntia etsimässä. Teoksessa *Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia*, toim. Kyrö, Paula – Lehtonen Heleena – Ristimäki, Kari, 12–31. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007, Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu: Hämeenlinna.
- Laitinen, Matti – Nurmi, Kari E. (2007) Aktiivinen kansalainen yrittäjänä. Teoksessa *Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia*, toim. Kyrö, Paula – Lehtonen, Heleena – Ristimäki, Kari, 78–100. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007. Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu: Hämeenlinna.
- Laisi, Kaarina – Liimatainen, Inkeri (2004) *Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien yrittäjyysintentio Päijät-Hämeessä*. Pro gradu –tutkielma. Taloustieteiden tiedekunta. Jyväskylän yliopisto. <<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13069/G0000705.pdf?sequence=1>>, haettu 29.9.2012.
- Lassila, Hilikka (2006) *Yrittäjyyden tarkastelua. Yrittäjyysasenteet ja yrittäjyysintentiot amk-opiskelijoiden keskuudessa*. Pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta, Ammattikasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskus: Tampere.
- Liiketalouden perustutkinto 2009, Ammatillisen perustutkinnon perusteet* (2009) Opetushallitus.
- Liukkonen, Jarmo – Jaakkola, Timo – Kataja, Jukka (2006) *Taitolajina työ – Johtaminen ja sisäinen motivaatio*. Edita Prima Oy: Helsinki.

- Luukkainen, Olli – Wuorinen, Jarkko (2002) *Yrittävä elämänsenne – Kasvaminen yksilönä ja yhteisönä*. PS-Kustannus: Jyväskylä.
- McCrea, Elizabeth A (2010) Integrating Service-Learning into an Introduction to Entrepreneurship Course. *Journal of Management Education*, Vol. 34 (1), 39–61.
- Metsämuuronen, Jari (2002) *Mittarin rakentaminen ja testiteorian perusteet*. Metodologia-sarja. 6. 2. uud. p. International Methelp Ky: Helsinki.
- Nummenmaa, Lauri (2004) *Käyttätymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Tammi: Helsinki.
- Nuorisotutkimukset 2006–2011. Taloudellinen Tiedotuskeskus
<<http://www.tat.fi/tutkimukset/nuoret-ja-ammatinvalinta/>>, haettu 30.9.2012.
- Nuori Yrittäjyys, opinto-ohjelmat <http://finland.ja-ye.eu/pls/apex31mb/f?p=17000:1002:4149572116339160:::1002:P1002_HID_ID,P1016_HID_INSTITUTION_ID:11191,6>, <http://finland.ja-ye.eu/pls/apex31mb/f?p=17000:1002:3618007418049459:::1002:P1002_HID_ID,P1016_HID_INSTITUTION_ID:7109,6>, haettu 16.3.2013.
- Nurmi, Timo (2004) *Yrittäjyyden edistäminen: Yrittäjyyden uusi kuva 2020*. Loppuraportti. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Turun kauppakorkeakoulu. <http://ffrc.utu.fi/tutkimus/projektit/yrjy/yrjy_loppuraportti.pdf>, haettu 18.9.2012.
- Nurmi, Kari E. (1999) Yrittäjäksi kasvamisen oppimisprosesseja postmodernissa yhteiskunnassa. Teoksessa *Yrittäjyyden askeleita yhteiskunnassa*, toim. Kyrö, Paula – Nurmi, Kari E. – Tikkanen, Tuulia, 28–41. Yliopistopaino: Helsinki.
- Opintoluotsi <http://www.opintoluotsi.fi/fi-FI/koulutusalat_ja_ammait/opetusohjelma.aspx?StudyProgrammeId=47bcd8a0-b5dd-426c-8488-b03f4ffe5f36>, haettu 28.4.2013.
- Otala, Leenamajja – Suurla, Riitta (2002) *Omassa työssä*. WSOY: Helsinki.
- Paakkunainen, Kari (2007) *Alkaisinko yrittäjäksi. Tutkimus nuorten yrittäjyyspoliittisista kirjoituksista ja asenteista*. Yksityisyrittäjien Säätiö, Kerhokeskus, Koulutyön tuki ry, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 11, <<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/yritys.pdf>>, haettu 18.9.2012.
- Paasio, Kaisu – Nurmi, Pia (2006) Yliopistolliset yrittäjyysopinnot Suomessa. Teoksessa *Yrittäjyyskasvatuksen uusia tuulia*, toim. Kyrö, Paula – Ripatti, Anna, 32–57. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 4/2006. Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu: Hämeenlinna.
- Peltonen, Matti – Ruohotie, Pekka (1987) *Motivaatio – Menetelmiä työhalun parantamiseksi*. Aavaranta-sarja. 2. p. Otava: Helsinki.

- Peters, Michael (2001) Education, Enterprise Culture and the Entrepreneurial Self: A Foucauldian Perspective. *Journal of Educational Enquiry*, Vol. 2. No .2, 58–71.
- Pihkala, Jussi (2008) *Ammattikorkeakoulutuksen aikaiset yrittäjyysintentioiden muutokset*. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto, Opetusministeriön julkaisuja 2008:1. Yliopistopaino: Helsinki.
- Pihkala, Timo – Ruskovaara, Elena – Seikkula-Leino, Jaana – Pihkala, Jussi (2011) Yrittäjyyskasvatus monikerroksisena ilmiönä – kohti yrittäjyyskasvatuksen ohjauksjärjestelmää Teoksessa *Yrittäjämäinen oppiminen: Tavoitteita, toimintaa ja tuloksia*, toim. Heinonen, Jarna – Hytti, Ulla – Tiikkala, Anne, 20–37. Turun kauppakorkeakoulu, Turun yliopisto; Turku.
- Pittaway, Luke – Hannon, Paul (2008) Institutional strategies for developing enterprise education. A review of some concepts and models. *Journal of Small Business and Enterprise*, Vol 15. No 1, 202–226.
- Rasekon toimintakertomus 2011.* <<http://www.e-julkaisu.fi/raseko/toimintakertomus/2011>>, haettu 18.9.2012.
- Ristimäki, Kari (1999) Yrittäjyyskasvatus: sisäisen, ulkoisen vaiko vain yrittäjyyden edistämistä yksilössä. *Kasvatus* 30 (5), 450–460.
- Ruskovaara, Elena (2007) Opettajien yrittäjyys- ja yrittäjyyskasvatusasenteita. Teoksessa *Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia*, toim. Kyrö, Paula – Lehtonen, Heleena – Ristimäki, Kari, 128–159. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007. Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu: Hämeenlinna.
- Römer-Paakkanen, Tarja (1999) Yrittäjyyttä ja yrittävyyttä korkeakouluihin. Teoksessa *Yrittäjyyden askeleita yhteiskunnassa*. toim. Kyrö, Paula – Nurmi, Kari E. – Tikkanen, Tuulia, 132–142. Yliopistopaino: Helsinki.
- Römer-Paakkanen, Tarja (2006) Opettajien yrittäjyyden jatko-opinnot Jyväskylän yliopistossa: Yrittäjyyden säteilyttäminen kaikkeen opetukseen. Teoksessa *Yrittäjyyskasvatuksen uusia tuulia*, toim. Kyrö, Paula – Ripatti, Anna, 184–207. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 4/2006. Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu: Hämeenlinna.
- Seikkula-Leino, Jaana (2007) Yrittäjyyskasvatuksen kehittäminen opetussuunnitelmauudistuksessa. Teoksessa *Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia*, toim. Kyrö, Paula – Lehtonen, Heleena – Ristimäki, Kari, 104–127. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007. Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu: Hämeenlinna.
- Seikkula-Leino, Jaana (2007) *Opetussuunnitelmauudistus ja yrittäjyyskasvatuksen toteuttaminen*. Opetusministeriön julkaisuja 2007:28.
- Seikkula-Leino, Jaana – Ruskovaara, Elena – Ikävalko, Markku – Mattila, Johanna – Rytkölä, Tiina (2010) Promoting entrepreneurship education: th role of the teacher? *Education + Training*, Vol. 52 No. 2, 117–127.

- Taloudellinen tiedotustoimisto (2012) Nuoret ja työelämä –tutkimus. <http://tat.fi/wp-content/uploads/2012/06/Nuoret-ja-tyoelama_Tuomo-Laehdeniemi_Fountain-Park_120326.pdf>, haettu 6.11.2012.
- Turunen, Tero (2011) *Yrittäjyys – mitä se merkitsee? Yrittäjyyden ja sen sukulaiskäsitteiden käyttö koulutuksessa, tutkimuksessa ja politiikassa 1900-luvun loppupuolelta 2000-luvun alkuun*. Väitöskirja. Jyväskylä studies in business and economics 1457–1986;102. Jyväskylän yliopisto.
- Työelämän kehittämisstrategia vuoteen 2020* Työministeriö <http://www.tem.fi/files/33484/TEMtyoelaman_kehittamisstrategia2020_A4.fi.pdf>, haettu 9.11.2012.
- Uusitalo, Hannu (1991) *Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan*. 1.–6. p. WSOY: Juva.
- Vesalainen, Jukka – Ristimäki, Kari – Luoto, Seppo – Kohtamäki, Marko (2006) Yrittäjyyden ja innovatiivisuuden edistäminen yliopistossa. Teoksessa *Yrittäjyyskasvatuksen uusia tuulia*, toim. Kyrö, Paula – Ripatti, Anna, 58–95. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 4/2006. Tampereen yliopiston kauppa- korkeakoulu: Hämeenlinna.
- Wiik, Riika (2011) Sosiaali- ja terveystieteiden opettajien ja opiskelijoiden yrittäjyysasenteet ammattiohjelmissä. Pro gradu –tutkimus. Lapin yliopisto <<http://www.doria.fi/handle/10024/73850>>, haettu 29.9.2012.
- Vilkkä, Hanna (2005) *Tutki ja kehitä*. Tammi: Helsinki.
- Wilska, Terhi-Anna (toim.) (2004) *Oman elämänsä yrittäjät? Nuorisobarometri 2004*. Nuorisosaain neuvottelukunta, julkaisu 28. Edita: Helsinki.
- Yrittäjyys Euroopassa: Vihreä kirja* (2003) Euroopan yhteisöjen komissio. Bryssel 21.1.2003, COM (2003) 27 lopullinen.
- Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat* (2009). Opetusministeriön julkaisu 2009:7 <<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm07.pdf>>, haettu 18.9.2012.
- Yrittäjyys Suomessa, perustietoa yrittäjyysopetuksesta* (2011) Suomen Yrittäjät, Opetushallitus.

Saatekirje

26.11.2012

Yrittäjyysasennekysely

Oheisen kyselyn tarkoitus on selvittää Rasekon opiskelijoiden yrittäjyysasenteita aloittavilla ja päättävillä luokilla. Kyselyyn on sattumanvaraisesti valittu opiskelijaryhmiä Myllymäen käsi- ja taideteollisuusopistosta, Naantalinn ammattiopistosta, Raisiön ammattiopistosta ja Raisiön kauppaopistosta. Aloittavien luokkien kysely tehdään syksyllä 2012, päättävien keväällä 2013.

Kysely liittyy kauppatieteen maisteriopintoihin kuuluvaan pro gradu -työhön.

Kysely tehdään luokkatilanteessa ja siihen vastataan nimettömästi ja vastaukset käsitellään luottamuksellisesti. Vastaus kestää 10 - 15 minuuttia. Tutkimus valmistuu keväällä 2013. Vastanneille ryhmille tullaan toimittamaan raportti tutkimuksen tuloksista.

Lisätietoja kyselystä: Heli Aaltonen, 040 566 3019, heli.aaltonen@raseko.fi

Kiitos vastauksestasi!

LIITE 2 KYSYMYSLOMAKE

YRITTÄJYYSKYSELYLOMAKE

1 (2)

- Koulutusohjelma/opiskeltava tutkinto ajoneuvoasentaja levyseppä-hitsaaja
 artesaani lähihoitaja
 automaatioasentaja, kone- ja metalli
 automaatioasentaja, sähköala
 ICT-asentaja merkonomi
 kokki talonrakentaja
 koneistaja

Sukupuoli nainen mies
 Ikä 16 v 17 v 18 v 19 v 20 v ____

Luokka _____

Oletko suorittanut aikaisemmin jonkun toisen asteen ammatillisen tai yo-tutkinnon?
 en kyllä Mikä tutkinto? _____

Vastaa alla oleviin väitteisiin rastittamalla parhaiten mielipidettäsi kuvaava kohta.

Opetussuunnitelma ja yrittäjyys

	<i>Täysin eri mieltä</i>	<i>Jokseenkin eri mieltä</i>	<i>En samaa enkä eri mieltä</i>	<i>Jokseenkin samaa mieltä</i>	<i>Täysin samaa mieltä</i>
Olen saanut koulussa tietoa yrityksen perustamisesta	1	2	3	4	5
Ammatillisiin opintoihini sisältyy yrittäjyys-kokonaisuus	1	2	3	4	5
Oppilaitoksessa kannustetaan yrittäjyyteen	1	2	3	4	5
Oppilaitoksessa on yrittäjyyttä synnyttävä oppimisympäristö	1	2	3	4	5
Oppilaitos tekee yhteistyötä yrittäjien kanssa	1	2	3	4	5
Oppilaitoksen työkuultuuri kannustaa yrittäjämäiseen toimintaan	1	2	3	4	5
Oppilaitoksessa on riittävästi yrittäjyydenopetusta	1	2	3	4	5
Olen osallistunut koulun NY24h-leiriin	1	2	3	4	5
Haluan osallistua koulun NY24h-leiriin	1	2	3	4	5
Olen osallistunut koulun Vuosi yrittäjänä -kurssiin	1	2	3	4	5
Haluan osallistua koulun Vuosi yrittäjänä -kurssiin	1	2	3	4	5

Omaehtainen yrittäjyys

	<i>Täysin eri mieltä</i>	<i>Jokseenkin eri mieltä</i>	<i>En samaa enkä eri mieltä</i>	<i>Jokseenkin samaa mieltä</i>	<i>Täysin samaa mieltä</i>
Joku perheenjäsenistäni toimii yrittäjänä	1	2	3	4	5
Tunnen hyvin eri yritysmuodot	1	2	3	4	5
Tiedän mitä yrittäjämäinen toiminta tarkoittaa	1	2	3	4	5

	<i>Täysin eri mieltä</i>	<i>Jokseenkin eri mieltä</i>	<i>En samaa enkä eri mieltä</i>	<i>Jokseenkin samaa mieltä</i>	<i>Täysin samaa mieltä</i>
--	--------------------------	------------------------------	---------------------------------	--------------------------------	----------------------------

Uskon tulevaisuudessa toimivani yrittäjänä	1	2	3	4	5
--	---	---	---	---	---

Jos uskot toimivasi yrittäjänä, miksi _____

Jos et usko toimivasi yrittäjänä, miksi _____

Alla väitteitä, joita tutkijat Leenamajja Ojala ja Riitta Suurla ovat esittäneet yrittämisestä. Valitse kaikkien väitteiden kohdalla sinua parhaiten kuvaava vaihtoehto.

	<i>Täysin eri mieltä</i>	<i>Jokseenkin eri mieltä</i>	<i>En samaa enkä eri mieltä</i>	<i>Jokseenkin samaa mieltä</i>	<i>Täysin samaa mieltä</i>
--	--------------------------	------------------------------	---------------------------------	--------------------------------	----------------------------

Olen valmis tekemään kovasti työtä	1	2	3	4	5
------------------------------------	---	---	---	---	---

Haluan itse kehittää työtäni	1	2	3	4	5
------------------------------	---	---	---	---	---

Olen halukas panostamaan omaan oppimiseeni	1	2	3	4	5
--	---	---	---	---	---

Osaan asettaa itselleni tavoitteita	1	2	3	4	5
-------------------------------------	---	---	---	---	---

Olen pitkäjänteinen	1	2	3	4	5
---------------------	---	---	---	---	---

Haluan palautetta ja otan siitä opikseni	1	2	3	4	5
--	---	---	---	---	---

Tulen hyvin toimeen muiden kanssa	1	2	3	4	5
-----------------------------------	---	---	---	---	---

Haluan kantaa vastuun työstäni ja sen vaikutuksista	1	2	3	4	5
---	---	---	---	---	---

Minulla on käsitys siitä miten yritystoiminnassa menestytään	1	2	3	4	5
--	---	---	---	---	---

Olen luova ja keksin uusia tapoja toimia ja ratkaista ongelmia	1	2	3	4	5
--	---	---	---	---	---

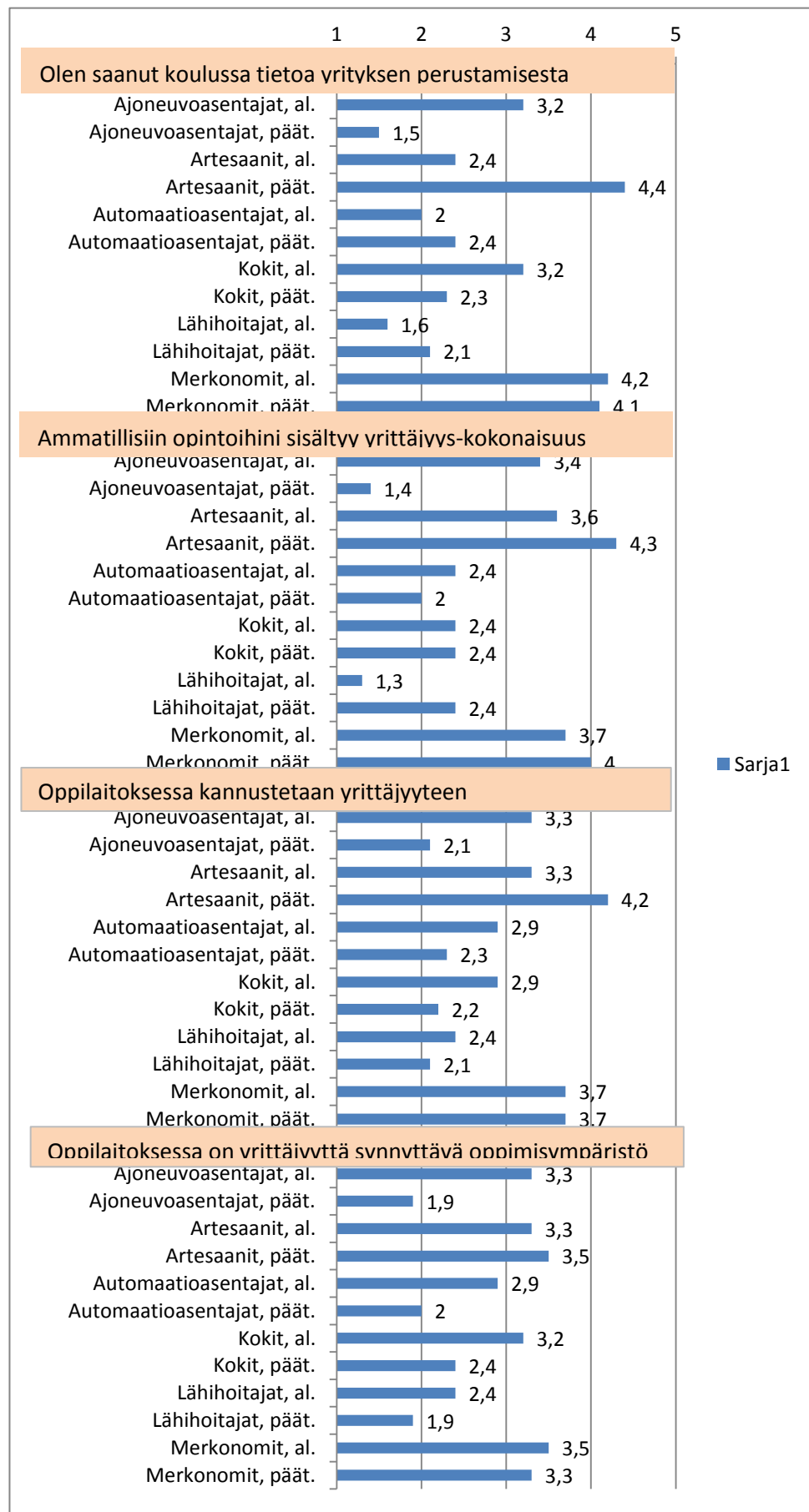
Hyväksyn epäonnistumisen, mutta se ei tarkoita, että olisin itse huono	1	2	3	4	5
--	---	---	---	---	---

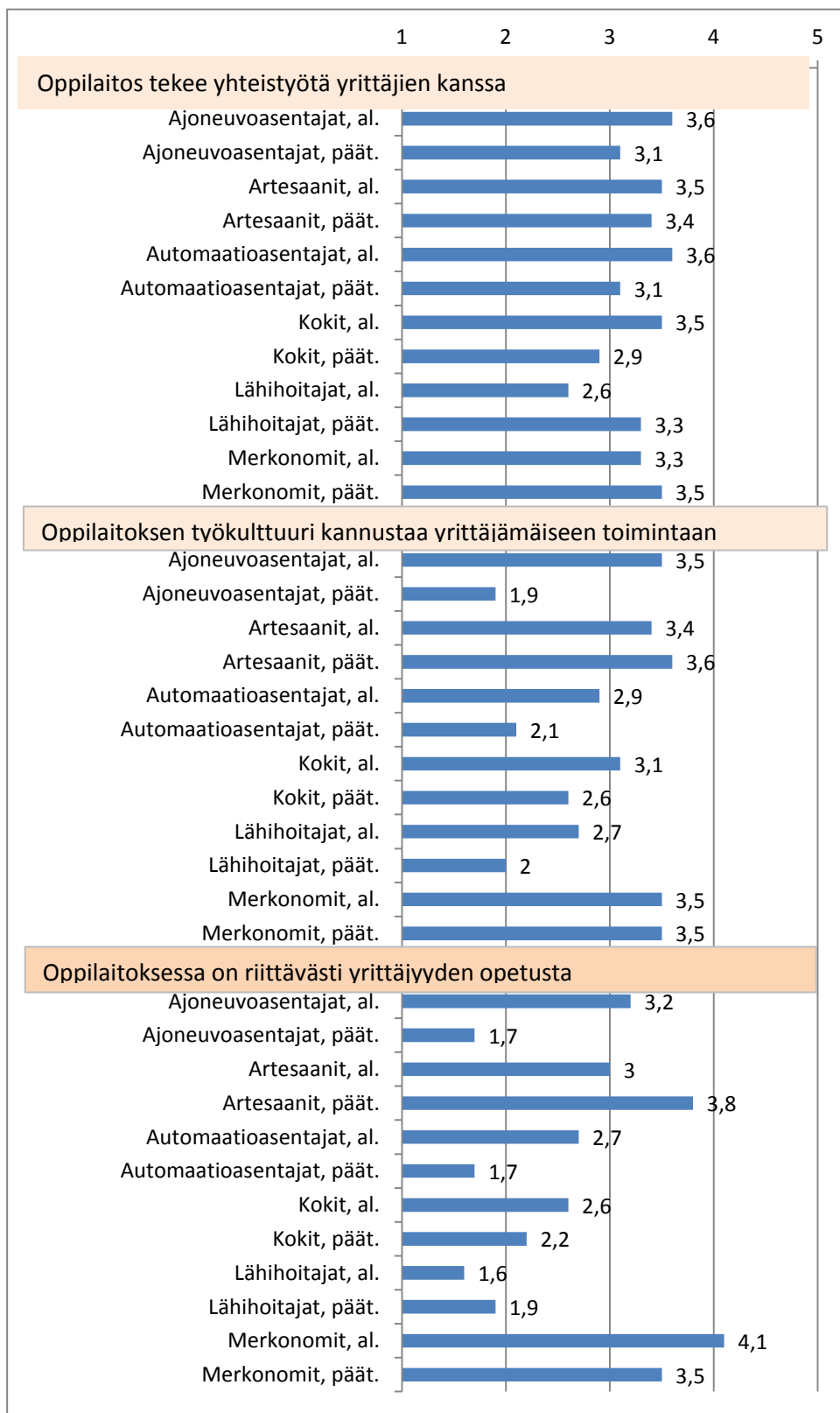
Professori Matti Koironen on kerännyt merkityksiä, joita ihmiset liittävä yrittäjyyteen. Valitse aakkosjärjestyksessä olevasta listasta 10 termiä, jotka mielestäsi eniten kuvaavat yrittäjyyttä. Laita ne tärkeysjärjestykseen. (1 = tärkein, 2 = seuraavaksi tärkein jne.)

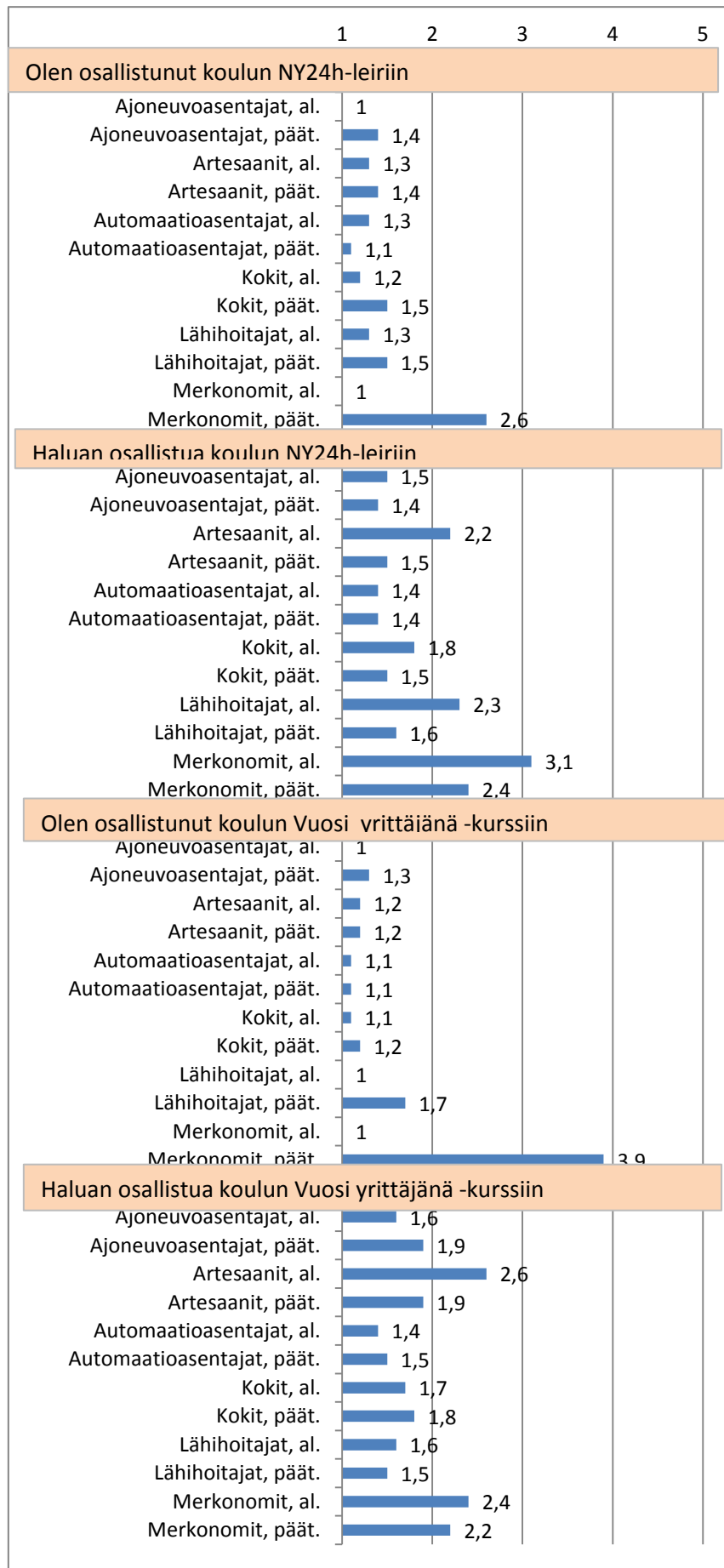
Aktiivisuus _____
 Aloittekyky _____
 Halu ottaa riskejä _____
 Häikäilemättömyys _____
 Itsekkyyys _____
 Järjestelmällisyys _____
 Kekseliäisyys _____
 Kovuus _____
 Kunnostautuminen _____
 Luovuus _____

Menestymishalu _____
 Myönteinen työasenne _____
 Määrätietoisuus _____
 Palveluhalu _____
 Rahan tavoittelu _____
 Reippaus _____
 Taloudellisuus _____
 Työhalu _____
 Vaikutushalu _____
 Vastuun kantaminen _____

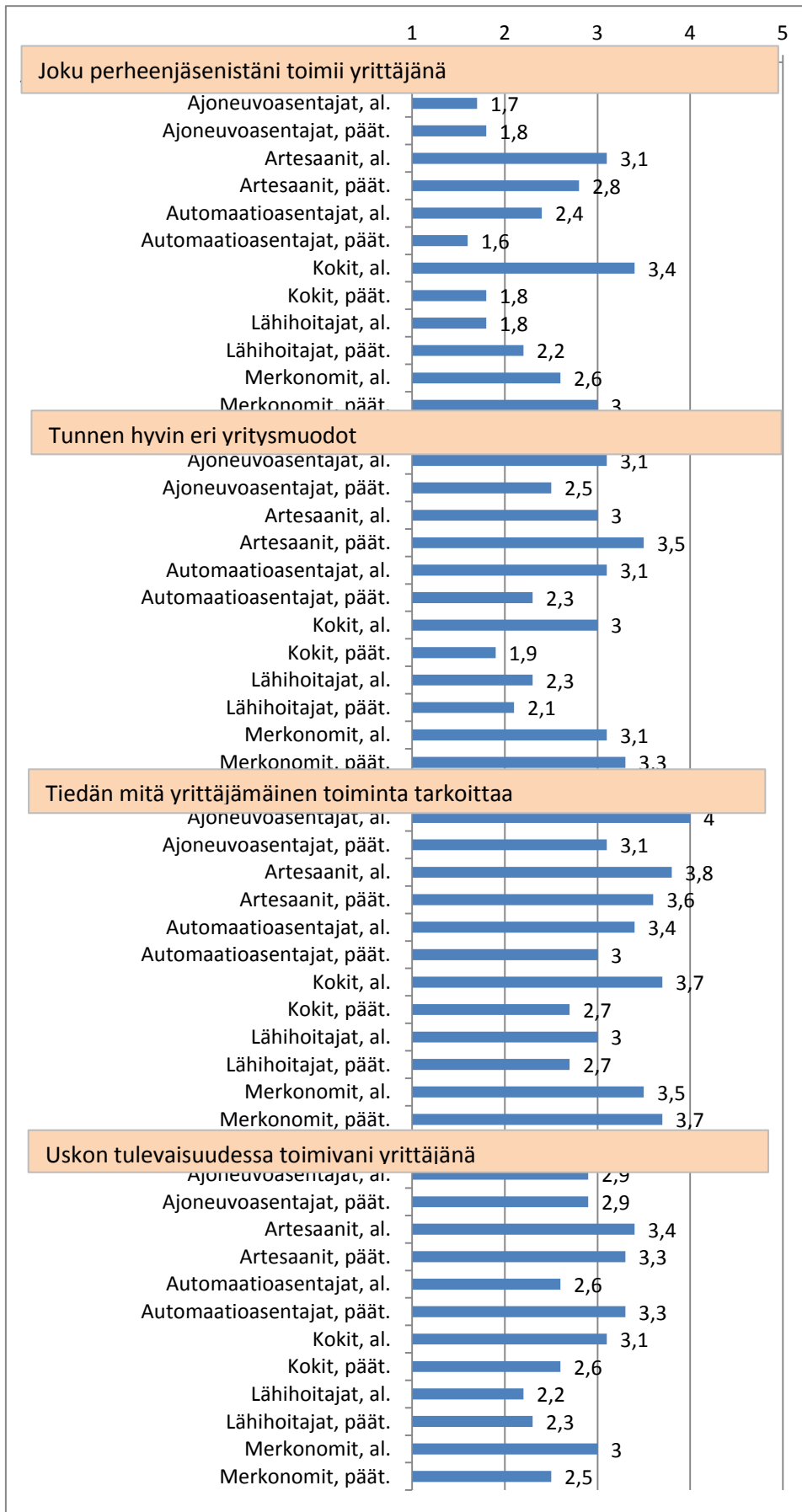
KIITOS VASTAUKSISTASI!

LIITE 4 OMA YRITTÄJYYS, YHTEENVETO

LIITE 5 YRITTÄJÄTAIPUMUKSET, YHTEENVETO

